

**GAZDASÁGI
BŰNÖZÉS
2022**

SZERKESZTETTE: PROF. DR. DOMOKOS ANDREA

GAZDASÁGI BŰNÖZÉS 2022

KONFERENCIA ELŐADÁSAINAK
SZERKESZTETT VÁLTOZATA

SZERKESZTETTE: PROF. DR. DOMOKOS ANDREA

KÁROLI GÁSPÁR REFORMÁTUS EGYETEM
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR
BUDAPEST, 2024

Szerkesztette:
Prof. Dr. Domokos Andrea

© Szerzők, 2024

ISBN 978-615-6637-40-6

Kiadja

Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara

Felelős kiadó: Prof. Dr. Tóth J. Zoltán dékán

A kiadvány nyomdai munkálatait előkészítette:

Patrocinium Kiadó

www.patrocinium.hu

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ	7
BELOVICS ERVIN <i>A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvénynek a Kondicionalitási eljárással összefüggésben bekövetkezett módosítása</i>	17
TÓTH MIHÁLY <i>Néhány tendencia és tanulság az elmúlt évtizedek gazdasági bűnözésében</i>	31
MOLNÁR GÁBOR MIKLÓS <i>A gazdasági bűncselekmények legújabb ítélkezési gyakorlata</i>	49
JANCSÓ GÁBOR <i>A jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről szóló törvény múltja, jelene és jövője</i>	73
LENGYEL TIBOR <i>A költségvetési csalás II. alapesetének jogalkalmazói dilemmái</i>	85
BÉKÉS ÁDÁM <i>Paradigmaváltás a sértett fogalmában?</i>	103
GALGÓCZI ZOLTÁN <i>A terhelt nélküli bizonyítás hatása a bírói döntésre és a védelem szerepére</i>	113
ÚJHELYI BENCE <i>Új törvény, új szemléletmód</i>	123
FODOR BALÁZS GÁBOR <i>Kényszerintézkedések és azok hatásai</i>	139

ELŐSZÓ

A Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Bűnügyi Tudományok Intézetének vezetője Prof. Dr. Domokos Andrea, Dr. Fodor Balázs Gábor és Dr. Újhelyi Bence ügyvédek közösen szervezték meg a Gazdasági Bűnözés 2022 konferenciát. A gazdasági bűnözés felderítésének, bizonyításának és büntetőjogi értékelésének aktuális helyzetéről és a változások lehetséges irányairól szóló konferenciasorozat 7. állomásának 2022. november 17-én az impozáns Magyarországi Református Egyház Zsinati Díszterme adott otthont.

A konferenciát **Prof. Dr. Domokos Andrea** nyitotta meg, felmutatva az eddigi hat konferencia utókiadványait.

Prof. Dr. Belovics Ervin (tanszékvezető egyetemi tanár PPKE JÁK) *A jogalkotás dogmatikai problémái* című előadásában a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvénynek a kondicionálási eljárással összefüggésben bekövetkezett módosításáról szólt. Belovics Ervin elmondta, hogy a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény a kondicionalitási eljárással összefüggésben egészült ki a 2022. évi XLI. törvény alapján. Egyetértett a törvény indoklásával, miszerint a szabályozás előzmény nélküli. A közhatalom gyakorlásával vagy közvagyon kezelésével kapcsolatos – a törvényben meghatározott – kiemelt bűncselekmények tekintetében elutasított feljelentésekre vagy megszüntetett eljárásokra vonatkozik a szabályozás. A feljelentés elutasításával, az eljárás megszüntetésével kapcsolatban a törvényben meghatározott esetekben lényegében bárki felülbírálati indítvánnyal élhet a bíróság felé. A felülbírálati indítvány elbírálására kizárólag a Budai Központi Kerületi Bíróságnak van illetékessége, aki a határozatokat hatályon kívül

helyezheti, ebben az esetben megindul vagy folytatódik a büntetőeljárás. Az eljárás ismételt megszüntetése után a felülbírálati indítvány előterjesztője vádindítványt nyújthat be a bírósághoz. Belovics Ervin szerint az új külön eljárásban kétségessé válik a funkciómegosztás elvének hatályosulása, mert ügyészégi feladatokról a bíróság dönt, illetve más dogmatikai problémák is felmerülnek. Ennek ellenére az Alkotmánybíróság az új külön eljárást alkotmányosnak mondta ki előzetes normakontroll keretében és azt az ügynevezett „vädkorrektívumok” körében értékelte.

Dr. Tóth Mihály (professor emeritus KRE ÁJK, MTA doktora) *Néhány tendencia és tanulság az elmúlt évtizedek gazdasági bűnözésében* című előadását személyes vallomással kezdte: sajnálta, hogy mind nehezebben tud lépést tartani a hagyományos dogmatika értékrendjével szakító jogalkotási és jogalkalmazási tendenciákkal. Több évtizedre visszatekintve idézett fel jogeseteket, gazdasági bűntényeket, ezzel rámutatva múlt és jelen változásaira, a pragmatizmus térnyerésére. Ezután az új évezred évtizedeinek statisztikai adataiból kiindulva elemezte néhány jellemző gazdasági bűncselekmény alakulását. A csődbűncselekmények számának vizsgálata kapcsán megállapította, hogy az utóbbi idők csökkenése után 2021-ben újra növekszik ezek száma, ami álláspontja szerint a koronavírus járványnak, majd az azt követő gazdasági, energiaválságnak köszönhető. A fizetéképtelenség vagy annak veszélye egyértelműen kriminogén tényező: alááshatja a korrekt hitelezői-adósi kapcsolatokat. A pénzhamisítás tekintetében az esetek számának csökkenését azzal magyarázta, hogy a készpénzforgalom visszaszorulásával és a technikai védelem fejlődésével nem rentábilis és egyre nehezebb pénzt hamisítani. A költségvetési csalások száma 20 év alatt kevesebb, mint egyharmadára csökkent, az okozott vagyoni hátrány azonban ezalatt több, mint a kétszeresére nőtt. Tóth Mihály felhívta a figyelmet arra, hogy a kár, vagyoni hátrány megtérülését egyik statisztika sem tudja kimutatni, hiszen azt kizárólag a bíróság

jogerős döntése utáni önkéntes megtérítés és végrehajtás után lehetne számba venni. A kárbiztosítás kimutatásával azonban problémák vannak. A pénzmosás kapcsán álláspontja szerint az Európai Unió sohasem egy pénzmosás nevű új bűncselekményt kért rajtunk számon, hanem azt, hogy megfelelő büntetőjogi eszközrendszer álljon rendelkezésünkre a bűnös vagyonok legalizálásának elkerülése és a vagyon visszaszerzése érdekében. Ennek ellenére a pénzmosás tényállása eddig 12 alkalommal változott, az eredeti változathoz képest bővült az alpbűncselekmények köre, változott a bűnösség, a célzat tartalma stb. Álláspontja szerint, mivel továbbra is hiányzott a megfelelő számú eset felmutathatósága, fel kellett áldoznunk egy több százalékos bűncselekményt az orgazdaságot is. Ennek ellenére a pénzmosás bűnüldözési gyakorlatát továbbra is következetlenségek jellemzik, előadása végén ezeket vette számba.

Dr. Molnár Gábor Miklós (ny. kúriai tanácselnök, ügyvéd) *A gazdasági bűncselekmények legújabb ítélkezési gyakorlata* című előadásában elmondta, hogy a költségvetési csalási ügyek száma magas, illetve ezen ügyek bírósági átfutása nagyon elhúzódó. Álláspontja szerint negatív tendencia, hogy a bizonyítás a költségvetési csalási ügyekben sematizálódik, a számla befogadói felelősség objektivizálódik a hatóságok gyakorlatában. A nyomozóhatóságok és az ügyészségek sokszor megelégszenek a valószínűséggel, ahelyett, hogy bizonyított ténnyel támasztanak alá állításukat. Álláspontja szerint az általános forgalmi adóval kapcsolatos adólevonási joggyakorlat kapcsán kijelenthetjük, hogy az utóbbi éveket a nemzeti és az európai megközelítés küzdelme jellemezte, a másokért való felelősség tárgykörében. Továbbra is kérdés, hogy lesz e hatása az Európai Unió Bírósága ítéleteinek az ügyészségek vádemelési gyakorlatára, illetve a bíróságok ítélkezési gyakorlatára. Molnár Gábor előadásának folytatásában a gazdasági bűncselekményekkel kapcsolatos büntetőeljárásokban konkrét jogeseteken keresztül mutatott be szakértői, dogmatikai és váddal

kapcsolatos problémákat. Molnár Gábor előadásának végén a pénzmosással kapcsolatosan elmondta, hogy amennyiben valaki a csalással, információs rendszer felhasználásával elkövetett csalással megszerzett pénzt készpénzben egy bankszámláról felveszi az az alapcselekmény körében értékelendő – hiszen a jogellenes nyereség realizálása – nem egy további bűnkapcsolati bűncselekmény.

Dr. Jancsó Gábor (büntetőjogi jogalkotásért felelős helyettes államtitkár) *A jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről szóló törvény múltja, jelene és jövője* című előadásában elmondta, hogy a törvény 17 éve van hatályban és ez alatt érdemi koncepciója nem változott. A csekély számú statisztika alapján kevés ügyben alkalmazzák ezt az intézkedést a jogalkalmazók, de ebben talán az utóbbi időben, mintha trendváltás lenne megfigyelhető. Jancsó Gábor szerint a jogszabály alkalmazását – a rendelkezésre álló tanulmányok szerint – dogmatikai problémák gátolhatják. A jogalkalmazás idegenkedésének az egyik oka az lehet, hogy a jogi személynek nincs bűnössége, továbbá a bevonhatóság, alkalmazhatóság szempontjából is furcsának tűnő feltételeket kell vizsgálni, de eljárásjogi szempontból is rendhagyó a szabályozás. Jancsó Gábor elmondta, hogy a pénzmosás és általában a bűnös vagyont érintő kérdések tekintetében jelentős nemzetközi elvárások, követelmények azonosíthatóak. Az az elképzelés erősödik, hogy a jogi személyekkel szembeni szankciók és a vagyonvisszaszerzés tekintetében muszáj előre lépni, mert ez a jó út a hatékony bűnüldözés területén, tehát a nemzetközi trend és elvárás abba az irányba hat, hogy a jogi személyekkel szembeni intézkedés a büntetőjog területén marad. Jancsó Gábor végezetül elmondta, hogy álláspontja szerint a büntetőjog és a büntető jogalkalmazás is képes megújulni, a felvetett problémákra pedig próbálnak konszenzusos megoldásokat találni a jogalkotás részéről.

Dr. Lengyel Tibor (ezredes, igazgató NAV Észak-alföldi Bűnügyi Igazgatósága) *A költségvetési csalás II. alapesetének jogalkalmazói dilemmái* című előadásának elején a NAV bűnügyi területének célkitűzéseit, stratégiáját vázolta fel. Ezek a megfelelő mennyiségű és minőségű szakember állomány alkalmazása, a digitalizáció további fejlesztése és az eredmények használata, a jogalkotás változtatása (kisebb tárgyi súlyú esetek dekriminalizálása), képzések alkalmazása. Kiemelt célként jelölte meg a költségvetés védelmét és a piac tisztítását. A statisztikák alapján kijelentette, hogy a NAV bűnügyi területének leghangsúlyosabb bűncselekménye a költségvetési csalás. Lengyel Tibor előadásának témájára rátérve elmondta, hogy a jövedéki adó hazánk egyik fontos adóbevétele, az ezzel kapcsolatos bűncselekmények leginkább az Észak-alföldi régiót érintik. A 2012-től hatálybelépett új szabályozás a költségvetési csalás tényállásának megjelenésével a jövedéki termékre elkövetett bűncselekmények egyes eseteiben látszólagos alaki halmazatot eredményeznek. A költségvetési csalás, az orgazdaság, jelenleg pedig a pénzmosás halmazati problémáját eredményezi, tehát az az eset, ha valaki adózatlan jövedéki terméket megszerez, illetve tart. A joggyakorlat ebben a kérdésben nem vált egységessé, annak ellenére, hogy a kérdés tisztázása gyakorlati szempontból is fontos, hiszen például az egyik bűncselekmény esetében van megtéríthető vagyoni hátrány a másíknál pedig nincs. Lengyel Tibor álláspontja szerint a jövedéki termékről szóló szabályozás egyértelmű, így jövedéki termék megszerzése, tartása is adóköteles magatartás, a halmazat kapcsán megállapította, hogy a pénzmosás újra szabályozása után a specialitás elve miatt a költségvetési csalás megállapításának van helye, amely minősítés számos más szempontból is célszerű, ésszerű.

Dr. Békés Ádám (egyetemi docens PPKE JÁK, ügyvéd) *Paradigma váltás a sértett fogalmában?* című előadását Király Tibor gondolatával kezdte, melynek lényege szerint, a sértett egy olyan személy az

eljárásban, akinek az érdekeit képviselnie kell az államnak, ezzel tudja ellensúlyozni azt, hogy az eljárást nem a sértett irányítja. Az új Be. a sértettet megpróbálta kihozni az elhanyagolt, mellékszereplő státuszából. A jogalkotásnak kiemelt célja volt a sértett reparációja és a sértetti jogok hangsúlyozása. A törvény a sértett fogalmán keresztül határozza meg a magánvádló, a pótmagánvádló és a magánfél fogalmát is, így a sértetti kör meghatározása nagyon jelentős kérdés. A gyakorlatban számos esetben lehet találkozni azzal, hogy a károsultak büntetőeljárásban próbálnak igényt érvényesíteni. 6/2018 BJE kapcsán elmondta, hogy álláspontja szerint a Kúria a jogalkotó céljával szemben szűkítette a sértett fogalmát, melynek indoklásával sem tud egyet érteni. Álláspontja szerint az új sértetti fogalom tekintetében a Kúria félreértette a közvetlen érdeksérelem vagy veszély fogalmát. A sértetti fogalom és ezzel a sértetti kör szűkítése kifejezetten a sérelmet szenvedett személy érdekeivel és az új törvény szellemiségével áll szemben.

Dr. Galgóczi Zoltán (ügyvéd) *A terhelt nélküli bizonyítás hatása a bírói döntésre és a védelem szerepére* című előadásában elmondta, hogy az új törvényben a terhelt tárgyaláson való jelenléte már jog és nem kötelezettség. A korábbi törvény alapján a bíróság az ügy megismerését követően a bizonyítás érdekei alapján döntött arról, hogy a távollét lehetőségét felajánlja-e a vádlottnak, mindezt a megalapozott döntés szempontjait figyelembe véve vizsgálta. Az új törvény szerint viszont a bíróság a terhelti lemondást első esetben csak tudomásul veheti és a terhelti visszatérés esetén kapja meg azt a jogot, hogy dönthet az ismételt távollét biztosíthatóságáról. Galgóczi Zoltán szerint a korábbi szabályozás volt helyes, és idézte az ahhoz kapcsolódó 92. BK véleményt, amelyből kiemelte az ügy adatainak bírói mérlegelését meghatározó szempontokat a felajánlás aspektusából. Hivatkozott az ÍH.2011.143 számú eseti döntésre, amely ezt akkor tekintette alkalmazhatónak, ha a bizonyítékok

egységesek voltak, beismerés történt és nem volt jelentős feloldásra váró ellentmondás közöttük. Galgóczi Zoltán álláspontja szerint garanciális jelentőségű, hogy a Be. 420. § (1) bekezdése alapján a bíróság részletesen tájékoztassa a vádlottat a tárgyalásról való lemondás következményeiről, illetőleg ezen ismeret nyilatkozati tartalmát ellenőrizze. Ezen túl viszont nincs a bíróságnak kioktatási kötelezettsége és ahhoz, hogy a vádlott kellő gondossággal döntsön, meghatározó szerepe van a védői többlet tájékoztatásnak annak érdekében, hogy a vádlott megértse a következményi hatásokat. Ennek érdekében a védő részletesen kell, hogy ismerje az ügyet már az előkészítő ülés időpontjában. A tájékoztatás aspektusait a vád tartalom, illetőleg a várható bizonyítás kapcsán Galgóczi Zoltán által példákkal illusztrálta. Az előadó kiemelte a személyesség ítéletet befolyásoló hatását mind az alanyi bűnösség, mind pedig a büntetéskiszabás vonatkozásában.

Dr. Újhelyi Bence (ügyvéd) *Új törvény, új szemléletmód* című előadásában elmondta, hogy a védők szemléletmódjára és a költségvetési csalások miatt indult büntetőeljárásokban a feladatkörükre óriási hatással van az új Be. Véleménye szerint a nyomozás során a régi Be. hatálya alatt tanúsított védői aktivitás meg sem közelíti azt a szintet, amennyire az új Be. hatálybalépése óta a védő aktív lehet, illetve talán kell is legyen. Külön kiemelte az ügyfelekkel történő konzultáció során annak a jelentőségét, hogy az ügyfél mielőbb meg kell értse a lehető legrészletesebben az ügyét, annak állását, a reá leselkedő, vagy potenciálisan leselkedő veszélyeket (itt részletezte ennek jelentőségét az eljárás egyes kritikus pontjaihoz kötődően). Álláspontja szerint ebben van óriási szerepe a védőknek, ugyanis véleménye szerint csak akkor hozhat helyes stratégiai döntéseket a terhelt, ha átlátja ezeket a kérdésköröket, veszélyeket és jogszabályi lehetőségeket. Kitért arra is, hogy az egyezségkötések menete során nem csak a vagyoni hátrány megtérítésének, hanem a tényfeltáró vallomásnak és az időszerűségnek is döntő szerepe lehet, amellyel összefüggésben az alapvetően véleménye

szerint helyes ügyészi gyakorlat néhány esetkörének felülvizsgálatát szorgalmazta, konkrét példák alapján. Előadásában röviden kitért arra is, hogy a hazai ítélkezési gyakorlat látványosan szigorodik, az ügyészség azt láthatóan szigoríttatni is kívánja, ugyanakkor a Btk.-ban szereplő elkövetési értékhatárok felülvizsgálata javasolt a nemzetközi példákra tekintettel, így álláspontja szerint az ítélkezési gyakorlat további szigorítása nem indokolt.

Dr. Fodor Balázs Gábor (ügyvéd, egyetemi oktató KRE ÁJK) *Kényszerintézkedések és azok hatásai* című előadásában elmondta, hogy hatékony büntetőeljárás lefolytatása elképzelhetetlen kényszerintézkedések nélkül, annak ellenére, hogy ezen intézkedéseknek súlyos hatásai vannak, mind az eljárásra, mind a terheltre és környezetére. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint az állam olyan szabályokat kell, hogy alkosson, melyek egyensúlyt teremtenek a terhelt alkotmányos jogainak védelme és a büntető igazságszolgáltatás megfelelő működésével kapcsolatos társadalmi elvárások között. Fodor Balázs szerint a jogállami büntetőeljárást szolgálná, ha az Alkotmánybíróság az alapjogkorlátozó kényszerintézkedésekről hozott jogalkalmazói döntéseket is alkotmányossági szempontból vizsgálhatná, de ez a mostani szabályozás, illetve gyakorlat szerint nem lehetséges. Így a kényszerintézkedésekről hozott döntések jelenleg alkotmányjogi panasszal nem támadhatóak. Álláspontja szerint az új törvény szellemisége egy a korábnál alapjogiasabb, a garanciákra nagyobb hangsúlyt fektető szemléletmódot és jogalkalmazást vár el az eljárás résztvevőitől. Megállapította, hogy a törvény célként tűzte ki a letartóztatások számának csökkentését, amely cél a statisztikák alapján nem valósult meg. Ezzel szemben a bűnös eredetű vagyon felderítése, illetve biztosítása tekintetében jelentős eredmények láthatóak. Fodor Balázs álláspontja szerint az alapjogiasabb szemlélet mentén az alapjogkorlátozás mértékéhez kell igazodnia a bűncselekmény és az intézkedést megalapozó valamely különös ok valószínűsítésének is,

ehhez szükséges a bizonyítékok vizsgálata és értékelése, melyről a jogalkalmazónak indoklásában részletesen számot kell adnia, ugyanis csak így kerülhető el a megalapozatlan, törvénytelen, szükségtelen károkozás.

a Szerkesztő

Belovics Ervin¹

A BÜNTETŐELJÁRÁSRÓL SZÓLÓ 2017. ÉVI XC. TÖRVÉNYNEK A KONDICIONALITÁSI ELJÁRÁSSAL ÖSSZEFÜGGÉSBEN BEKÖVETKEZETT MÓDOSÍTÁSA

Bevezetés

A Kormány 2022. július 19-én T/706. számon törvényjavaslatot nyújtott be az Országgyűléshez, amely „Az Európai Bizottsággal való megegyezés érdekében a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény módosításáról” elnevezést viselte. Már a törvényjavaslat címe alapján is minden kétséget kizáróan megállapítható, hogy a módosítási szándék hátterében az a miniszteri indokolásban is rögzített körülmény áll, amely szerint „A Kormány elkötelezett az Európai Bizottsággal való mielőbbi megállapodás mellett. A törvényjavaslat benyújtását a Kormány és a Bizottság közeledő álláspontjai teszik lehetővé, és Országgyűlés elé terjesztése bizonyítja, hogy a Kormány a kölcsönös tiszteleten alapuló őszinte és egyenes szakmai párbeszéd híve. Fontosnak tartjuk, hogy a szakmai párbeszéd során a problémák helyett a megoldásokra koncentrálva közelítsük álláspontjainkat és keressük a megegyezést, a Bizottság több ajánlását elfogadva.”

A törvényjavaslat címe nyilvánvalóan kritikák tárgyát képezhette, ezt természetesen a jogalkotó is felismerte és az elfogadott törvény²

1 tanszékvezető egyetemi tanár PPKE JÁK Büntető, Anyagi, Eljárás- és Végrehajtási Jogi Tanszék

2 A 2022. évi XLI. törvény a kihirdetését követő napon lépett hatályba, azonban lényegében csak napokig, – így a konferencia idején – volt hatályban, a

már „a kondicionalitási eljárással összefüggésben, a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény módosításáról” megjelölést kapta. Azt, hogy a kondicionalitási eljárásról valójában mit is kell érteni, még a jogban jártasok többsége sem biztos, hogy képes megfejtetni, ezért mintegy tájékoztatásképpen elmondom, hogy ez az eljárás nem más, mint a Magyarországot érintő „új uniós jogállamisági eljárás”.

Az Országgyűlés 2022. október 3-án fogadta el a T/706. számú törvényjavaslatot, azonban az Alaptörvény 6. Cikkének (2) bekezdésében és a 24. Cikk (2) bekezdésének a) pontjában garantált jogköre alapján kezdeményezte annak előzetes alkotmánybíróági vizsgálatát. Az Országgyűlés azt kérte az Alkotmánybíróságtól, hogy vizsgálja meg a 2022. október 3-án elfogadott törvény Alaptörvénnyel való összhangját, tekintetben, hogy az ügyészségen kívül más személynek lehet-e joga arra, hogy valaki ellen vádat emeljen a bíróság előtt. Az indítvány a vádkorrektívum bevezetésének alkotmányos elemzését, illetve a vádkorrektívum és a vádmonopólium egymáshoz való viszonyának értékelését kérte. Az Alkotmánybíróság a 28/2022. (XI.8.) AB határozatában megállapította, hogy a T/706. számon benyújtott, a kondicionalitási eljárással összefüggésben a büntetőeljárásról szóló 2017. XC. törvényt kiegészítő, elfogadott de még ki nem hirdetett törvény, nem sérti az Alaptörvény 29. Cikkének (1) bekezdésében megfogalmazott, az ügyészséget megillető vádmonopólium elvét.

Az indokolás lényege szerint az új külön eljárás nem helyettesíti az ügyészség fellépését a közvád foganatosítása során, azt csak kiegészíti, és mint ilyen az úgynevezett vádkorrektívumok kategóriáján belül értelmezendő. Az Alkotmánybíróság a határozatában a pótmagánvád jogintézményére utal azzal, hogy a jogalkotó egyéb vádkorrektívumokat is alkalmazhat.

Tehát az Alkotmánybíróság által minden szempontból Alaptörvény harmonikusnak értékelt törvény miniszteri indokolásában kifejtettek

hatályvesztés időpontja: 2022. november 17. A szóban forgó jogintézményt újra kodifikáló 2022. évi XLIV. törvény 2022. november 24-én lépett hatályba.

szerint „A törvény egy teljesen új, a büntető eljárási szabályozásban eddig ismeretlen eljárási mechanizmust vezet be [...] A szabályozás nem rendelkezik előzménnyel a hazai szabályozás történetében.”

A 2022. évi XLI. törvény mindezekre figyelemmel a CV/A. Fejezettel egészítette ki a Be.-t. Az új külön eljárás címe: „Eljárás közhatalom gyakorlásával vagy közvagyon kezelésével kapcsolatos kiemelt bűncselekmény esetén”.

1. Az érintett bűncselekményi kör

A törvény meghatározza a közhatalom gyakorlásával vagy közvagyon kezelésével kapcsolatos kiemelt bűncselekmények körét.³

Ide tartoznak – néhány kivételtől eltekintve – a korrupciós bűncselekmények,⁴ a hivatali visszaélés,⁵ a vagyon elleni bűncselekmények közül a nemzeti vagyonra vagy a közfeladatot ellátó közérdekű vagyonkezelő alapítványok által kezelt vagyonra elkövetett vagy ilyen vagyonban kárt okozó sikkasztás, csalás, gazdasági csalás, továbbá a hűtlen kezelés, a költségvetési csalás súlyosabban minősülő esetei, a költségvetési csaláshoz kapcsolódó felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettség elmulasztása, a versenyt korlátozó megállapodás közbeszerzési és koncessziós eljárásban súlyosabban minősülő esetei, valamint az ezekhez kapcsolódó bünszervezetben való részvétel és a pénzmosás.

2. A feljelentés elutasítása, az eljárás megszüntetése

A törvény arra az esetkörre vonatkozóan vezet be az általános szabályoktól eltérő rendelkezéseket, amikor az ügyészség vagy a nyomozó

3 A törvényjavaslat 817/A §-a

4 Kivételt képez a Btk. 290. § (1) és (6) bekezdése, a Btk. 291. § (1) bekezdése, Btk. 293. § (1) bekezdés és a Btk. 294. § (1) bekezdése.

5 Kivéve, ha azt rendvédelmi szervnél, Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálatnál, Országgyűlési Őrségnél, fővárosi vagy megyei kormányhivatalnál, önkormányzati, igazgatási szervnél vagy köztisztviselőnél, nem vezető beosztású hivatalos személy követte el.

hatóság a közhatalom gyakorlásával vagy közvagyon kezelésével kapcsolatos kiemelt bűncselekmény miatt tett feljelentést elutasította vagy az ilyen deliktum miatt folytatott eljárást megszüntette.

A feljelentés elutasításakor az új rendelkezéseket akkor kell alkalmazni, ha az elutasításra azért kerül sor, mert

- a feljelentett cselekmény nem bűncselekmény,
- a bűncselekmény gyanúja hiányzik,
- az elkövető büntethetőségét, illetve a feljelentett cselekmény büntetendőségét kizáró ok állapítható meg, vagy amennyiben
- a feljelentett cselekmény nem közvadra üldözendő bűncselekmény.⁶

Ha az eljárás megszüntetésének ténye képezi a külön eljárás alapját, az új szabályok akkor alkalmazhatók, amennyiben az eljárást azért szüntették meg, mert

- a cselekmény nem bűncselekmény,
- nem a gyanúsított követte el a bűncselekményt,
- a rendelkezésre álló adatok, illetve bizonyítási eszközök alapján nem állapítható meg bűncselekmény elkövetése,
- az elkövető büntethetőségét, illetve a cselekmény büntetendőségét kizáró ok állapítható meg,
- a cselekmény nem közvadra üldözendő bűncselekmény, vagy
- ha a rendelkezésre álló adatok, illetve bizonyítási eszközök alapján nem állapítható meg, hogy a bűncselekményt a gyanúsított követte el.⁷

A külön eljárás lefolytatásának lehetőségét a törvény kizárja, így például akkor, amikor a feljelentett, illetve ha a terhelt fiatalkorú, vagy amennyiben a felelősségre vonás akadályát gyermekkor vagy kóros elmeállapot képezi.

6 Be. 381. § (1) bekezdés a)-c), g) pont

7 Be. 398. § (1) bekezdés a)-d), i), illetve a Be. 398. § (2) bekezdés a) pont

3. A jogorvoslat

Amennyiben megtörtént a feljelentés elutasítása vagy az eljárás megszüntetése, a közhatalom gyakorlásával vagy a közvagyon kezelésével kapcsolatos kiemelt bűncselekmény tekintetében, a sértett vagy a feljelentő panasz benyújtása helyett a feljelentés elutasításáról vagy az eljárás megszüntetéséről rendelkező határozat kézbesítését követő egy hónapon belül felülbírálati indítványt nyújthat be.

Amennyiben a sértett vagy a feljelentő nem nyújt be felülbírálati indítványt vagy ezen személyek nem vesznek részt az eljárásban, illetve ha a sérelmet szenvedő az állam vagy közhatalmat gyakorló szerv, akkor bármely természetes vagy nem természetes személy felülbírálati indítványt terjeszthet elő. A törvény az államot és a közhatalmat gyakorló szerveket kategorikusan kizárja a felülbírálati indítvány benyújtására jogosultak köréből, még abban az esetben is, ha az állam vagy a közhatalmat gyakorló szerv sértette a bűncselekménynek vagy a képviselőjük tett feljelentést.

Annak érdekében, hogy ezzel a joggal bárki élhessen, a feljelentés elutasítását vagy az eljárás megszüntetését követően az ügyészségnek vagy a nyomozó hatóságnak a határozat kivonatát öt munkanapon belül, egy hónapra elektronikus úton közzé kell tenni az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló törvény rendelkezéseire figyelemmel álnevesítés alkalmazásával, azaz anonimizáltan.

A jogszabály részletesen szól az anonimizált határozat közzétételéről, kereshetőségéről, megismerhetőségének feltételeiről.

A felülbírálati indítványt, amely egyébként halasztó hatállyal rendelkezik, a határozatot hozó ügyészségnél vagy nyomozó hatóságnál kell előterjeszteni.

A törvény tehát a jogi érdektől teljesen függetlenül is biztosít jogorvoslati lehetőséget lényegében bárki számára. A miniszteri indokolásban kifejtettek szerint nincs „semmilyen megkötés, érintettség

esetleges igazolása nem szükséges”. Megjegyzem, hogy a törvény egyébként a bárki által bejelenthető jogorvoslat jogintézményét összhangba hozta a büntető eljárásban érintett személyek jogorvoslati jogának érvényesíthetőségével.

4. A felülbírálati eljárás

A felülbírálati indítványnak a határozatot hozó ügyészség vagy nyomozó hatóság – amennyiben azt alaposnak tartja – helyt adhat és a határozatot hatályon kívül helyezheti, továbbá a nyomozást vagy az eljárás folytatását rendelheti el. Amennyiben az ügyészség vagy a nyomozó hatóság a felülbírálati indítványban kifejtettekkel nem ért egyet, az ügyiratokat a nyomozó hatóság által hozott határozat vonatkozásában az ügyészséghez, az ügyészség határozata esetén a felettes ügyészséghez kell felterjeszteni, és amennyiben az ügyészség vagy a felettes ügyészség az indítványt alaposnak tartja, a már említett döntések meghozatalára van lehetősége. Ellenkező esetben az indítványt az ügyiratokkal együtt a felülbírálati indítvány elbírálására jogosult és az ország területére kiterjedő illetékességgel rendelkező Budai Központi Kerületi Bíróság Nyomozási Bírói Csoportjának kell megküldeni, tekintettel arra, hogy a felülbírálati indítvány elbírálására a Budai Központi Kerületi Bíróság kizárólagos illetékességgel rendelkezik. A bíróságnak a döntéshez egy hónap áll a rendelkezésére, mely határidő kivételesen legfeljebb két hónappal meghosszabbítható.

A törvény szerint a bíróság nem ügyszűnettel végzessel:

- az indítványt elutasítja, vagy
- a támadott határozatot hatályon kívül helyezi.

Ezen utóbbi döntésre akkor kerülhet sor, amikor

- a támadott határozat megalapozatlan,
- a támadott határozatban az ügyészség vagy a nyomozó hatóság jogszabályt helytelenül alkalmazott,

- a támadott határozat indokolása a rendelkező résszel ellentétes, és mindezen okok egyike (vagy akár több tényező együtt) lényeges hatással volt a feljelentés elutasítására vagy az eljárás megszüntetésére.

A hatályon kívül helyezés által a nyomozás a határozat meghozatalával külön döntés nélkül is megindul, illetve az eljárás a határozat meghozatalával külön döntés nélkül folytatódik.

Abban az esetben, ha az ügyészség vagy a nyomozó hatóság a bíróság döntése alapján folytatott nyomozásban az eljárást megszünteti, vádindítvány benyújtásának van helye. Vádindítványt kizárólag a felülbírálati indítványt előterjesztő nyújthat be.

A bíróság a vádindítványt előzetesen kontrollálja és formai hibák miatt, így például, ha annak benyújtására a törvényben meghatározott határidő eltelte után kerül sor, vagy ha a vádindítványt benyújtó személy arra nem jogosult, a vádindítványt nem ügydöntő végzéssel elutasítja. Amennyiben az elutasítás feltételei nem állnak fenn, a bíróság köteles megvizsgálni, hogy a vádindítványban vádlottként megjelölt személy megalapozottan gyanúsítható-e a vádindítvány tárgyává tett bűncselekmény elkövetésével, és ha a megalapozott gyanú fennáll, a bíróság biztosítja a tárgyalás megtartásának feltételeit.

Amikor a vádindítvány elutasításának nincs helye, azt a bíróság haladéktalanul megküldi a vádlottnak, továbbá gondoskodik arról, hogy a bizonyítékok a tárgyaláson rendelkezésre álljanak. A vádindítvány képviselőjére jogosult személy a bírósági eljárásban az ügyészség jogait gyakorolja és az ügyészség feladatait látja el, azzal, hogy a vádat nem terjesztheti ki, míg a vádat bármikor ejtheti.

Végül a törvény szól a jogorvoslati jogról is, kimondva, hogy a bíróság ítélete ellen a vádindítvány képviselőjére jogosult személy fellebbezést nem jelenthet be, perújítási indítványt, felülvizsgálati indítványt nem terjeszthet elő.

5. Kritikai észrevételek

A Be. kiegészítése tehát számos olyan új megoldást vezet be, amely valóban előzmény nélküli a büntetőeljárás tekintetében. Ez a megállapítás megítélésem szerint még akkor is helytálló, ha az ügyészégi vádmonopólium alól korábban is léteztek kivételek. Nyilván ilyennek minősül a magánvád és a pótmagánvád. A törvény megteremti tehát a feljelentést elutasító vagy az eljárást megszüntető határozat bírósági felülvizsgálatának a lehetőségét. Ezáltal azonban – álláspontom szerint – törés keletkezik az eljárási feladatok megoszlásának rendszerében, mivel a büntető eljárás nyomozati szakaszának ura, az úgynevezett „vegyes rendszerben” az ügyészség, míg a törvény a nyomozati szak három legfontosabb kérdésének – így a feljelentés elutasításának, az eljárás megszüntetésének és végső soron a vádemelésnek – a vonatkozásában a bíróságot ruházza fel döntési jogkörrel. Ezt érzékelt az Alkotmánybíróság is, amikor arra hívta fel a figyelmet, hogy „Az új eljárásrend első része egyfajta vádkikényszerítési eljárást takar, amelynek célja, hogy első körben a büntetőeljárás lefolytatását elutasító nyomozó hatósági vagy ügyészégi döntés bírósági korrekciója legyen elérhető eljárási eszközökkel, aminek nyomán a nyomozás a megfelelő irányban tud tovább folytatódni. A szabályozás másik része azonban ezen túlmenően – megfelelő garanciális keretek között – azt is biztosítja, hogy végső soron, amennyiben az állami bűnüldöző szervek ezt nem látják megalapozottnak, biztosítsa az így fellépő személynek a lehetőséget, hogy a közösséget érintő kiemelt bűncselekményekre vonatkozó vádindítványával bírósághoz forduljon, és ezzel elérje, hogy a szerinte megvalósult bűncselekmény miatt a bíróság a büntetőjogi felelősség kérdésében állást foglaljon.”

Azonban amint arra Király Tibor rámutatott „Az eljárási funkciók megoszlásának van még egy el nem hanyagolható jelentősége: megosztja a büntetőhatalmat [...] Más szóval az ügyész az elkövető felelősségre vonását csak a bíróság útján érheti el és fordítva, a bíróság

csak az ügyész kezdeményezésére ítéltet.”⁸

A miniszteri indokolásban kifejtettek szerint „A törvény kétség kívül egy teljesen új, eddig nem ismert felülbírálati feladatot ró a nyomozási bíróra [...] Az új szabályozás elvi jelentőségű újítása abban áll e tekintetben, hogy a nyomozási bírónak arról kell döntenie, hogy a nyomozó hatóságnak vagy az ügyészségnek az eljárás lefolytatásának elutasításáról szóló határozata, az abban tett megállapítások megalapozottak-e, illetve teljeskörűek-e.”

A törvény ráadásul a nyomozási bíró eljárása tekintetében a másodfokú bíróságnak, az elsőfokú ítélet felülbírálatával kapcsolatos szabályrendszerét veszi alapul.

Természetesen a kritikai észrevételek megfogalmazásakor nem lehet figyelmen kívül hagyni a Be. korábbi rendelkezéseit sem, azaz hogy a megszüntetett eljárás folytatásának elrendelésére bizonyos esetekben már a korábbi szabályok szerint is a bíróság jogosult.

Az eljárás folytatásának az elrendelésére – az ügyészség indítványára – tehát eddig is a bíróság volt jogosult, ha a terhelttel szemben az eljárást a Be.-ben taxatív meghatározott valamely ok alapján az ügyészség szüntette meg, és hivatalból vagy panasz alapján az eljárás megszüntetésétől számított hat hónapon belül az eljárás folytatására nem került sor.⁹

Az eljárás folytatását ilyenkor a bíróság akkor rendelhette el, ha az ügyben

- új bizonyíték vagy körülmény merült fel,
- hamis vagy hamisított bizonyítási eszközt használtak fel, vagy
- az ügyészség vagy a nyomozó hatóság tagja kötelességét büntető törvénybe ütköző módon megszegte.¹⁰

8 KIRÁLY Tibor: *Büntető eljárásjog*. Budapest, Osiris Kiadó, 2008. 123.

9 Be. 400. § (5) bekezdés.

10 Be. 400. § (6) bekezdés.

Az említett esetkörben azonban a Be. az eljárás folytatásának bírósági elrendelhetőségét azaz, olyan az ügy érdemére kiható tényekhez kötötte, amelyek valójában új helyzetet teremtettek és csupán a határozat meghozatala után váltak ismerté.

Ugyanakkor az új szabályok alapján nem csak erről – tehát az eljárás folytatásáról – van szó, mert a felülbírálatot követően a felülbírálati indítványt előterjesztő személy vádindítványt nyújthat be és amennyiben az elutasításának nincs helye, a bíróság már annak vizsgálatára válik kötelessé, hogy a vádindítványban vádlottként megjelölt személy, megalapozottan gyanúsítható-e a vádindítványban meghatározott bűncselekmény elkövetésével, és ha igenlően foglal állást, sor kerül a bírósági eljárás lefolytatására. Ezzel összefüggésben a legjelentősebb problémát az képezi, hogy a töretlen jogalkalmazói gyakorlat, valamint a teljességgel egységes jogtudományi okfejtés szerint „a vádemeléshez a megalapozott gyanú nem elegendő, ahhoz [...] a bizonyosság sajátos kategóriáját kell bevezetni.”¹¹ Ezt a tételt Erdei Árpád fogalmazta meg, minden kétséget kizáró egyértelműséggel.

Az új rendelkezések elemzése alapján azonban megállapítható, hogy a törvény az említett bűncselekmények tekintetében mindenképpen lehetővé kívánja tenni a bírósági eljárás lefolytathatóságát még akkor is, ha a nyomozó hatóság vagy az ügyészség döntései ellenkező irányba mutatnak.

A miniszteri indokolás a tervezett változtatást „vádkikényszerítési eljárásnak” nevezi, amelynek rendeltetése, hogy a büntetőeljárás lefolytatását elutasító nyomozó hatósági vagy ügyészségi döntés bírósági korrekciója elérhető legyen lényegében bárki számára.

A vádkikényszerítés jogintézménye nem ismeretlen más országok szabályozási rendszerében sem. Így például a német StPO lehetőséget ad a sértettnek arra, hogy vádkikényszerítési eljárást kezdeményezzen, amelynek következtében bírósági tárgyalásra is sor kerülhet. Abban az

11 ERDEI ÁRPÁD: *Tanok és tévtanok a büntető eljárásjog tudományában*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2011. 268.

esetben ugyanis, ha az ügyész az eljárást megszüntette, a határozatot közölnie kell a sértettel, aki panasz bejelentésére jogosult. Amennyiben az ügyészség helyt ad a panasznak, az eljárás folytatódik, a jogorvoslat elutasítása esetén azonban a sértett kérelmet terjeszthet elő a tartományi felsőbb bíróságnál, amely vagy elutasítja a kérelmet vagy vádemelést rendel el. Utóbbi esetben meghatározza a vádemelés elengedhetetlenül szükséges elemeit, az ügyészség pedig köteles vádat emelni.¹² Ebben a konstrukcióban tehát a közvádra üldözendő bűncselekmények tekintetében a sértett közreműködésére figyelemmel ugyanúgy sor kerül a bírósági eljárásra, mintha az ügyész már eredetileg is vádat emelt volna. Történik mindez egy bírósági döntés alapján a sértett védelmének érdekében. A vádkikényszerítés jogintézményének megítélése azonban meglehetősen ellentmondásos. A kontinentális jogrendszerben ugyanis „a vádfunkcióból következő feladatok gyakorlása elválaszthatatlanul a vádlóhoz tapad.”¹³ Az Alkotmánybíróság is rámutatott több határozatában arra, hogy „a bíróságnak nincs és nem is lehet olyan jogi eszköz a birtokában, amellyel a vádemelést kikényszeríthetné. Az ilyen eszközök jogszabályi biztosítása ugyanis a funkciók egyesítését vonná magával, amely már súlyosan sértené a pártatlan bírósághoz való jog követelményét.”¹⁴

Vádkikényszerítési jellege van a Be. szabályai alapján a pótmagánvád jogintézményének is, amely egyértelműen a vádkorrektívumok egyik fajtája, mely jogintézmény „kétségtelenül hatékony korrekció a vádmonopóliummal szemben.”¹⁵ Az Alkotmánybíróság is – visszautalva több korábbi határozatára¹⁶ – a Be-t kiegészítő törvény

12 Strafprozessordnung 172-177. §.

13 BELOVICS Ervin – TÓTH Mihály: *Büntető eljárásjog. Harmadik aktualizált kiadás.* Budapest, HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2017. 292.

14 14/2002. (III.20.) AB határozat.

15 ERDEI Árpád (szerk.): *Tények és kilátások. Tanulmányok Király Tibor tiszteletére.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1995. 163.

16 45/2005. (XI.14.) AB határozat, 3384/2018. (XII.14.). AB határozat. 3030/2020. (II.24.) AB határozat.

alkotmányosságának vizsgálatakor a pótmagánvád jogintézményét vette alapul kifejtve, hogy a „pótmagánvád a modern kontinentális államok büntetőeljárásai modelljeit jellemző ügyészi vádmonopólium korrekívumának egyik formája. Eredeti rendeltetése, hogy csökkentse a monopóliumból az igazságnak megfelelő büntető felelősségre vonásra származó esetleges veszélyeket (politikai okból, szakmai tévedésből, hibás mérlegelés miatt súlyos bűncselekmények elkövetői büntetlenül maradnak a közvád hiánya miatt), ellensúlyozza a vádemelés megtagadásával, illetve a vádelejtéssel előálló, a vádhoz kötött bírósággal szemben érvényesülő ügyészi »túlhatalmat«. [...] Az új büntetőeljárás törvény előkészítésének koncepciójában a pótmagánvád felélesztésének gondolata nem a vádmonopólium veszélyeinek kiküszöbölésével összefüggésben fogalmazódott meg, hanem a sértett igényérvényesítési lehetőségeinek és eljárási jogainak szélesítéseként.”

A Be. rendelkezései szerint azonban pótmagánvádló csak a sértett lehet, azaz kizárólag olyan személy, aki érintett a bűncselekményben, mert a deliktum sértette vagy veszélyeztette valamely jogát, vagy érdekét. Ezért kijelenthető, hogy az új külön eljárás az alapokat tekintve tér el a pótmagánvadás eljárástól, mert az új külön eljárás megindítására bármely természetes személy jogosult. Ez a szabályozás lényegében a jogorvoslati jogot teszi határtalanná és parttalanná, és az addig funkcióorientált és zárókövekkel rendelkező szakaszok újabb és újabb felülvizsgálatára ad lehetőséget. Attól sem lehet eltekinteni, hogy a törvény a feljelentés elutasításáról, illetve az eljárás megszüntetéséről rendelkező nyomozó hatósági és ügyészségi határozat bírósági megváltoztatását oly módon biztosítja, hogy az ügy – bár kétségtelenül az indítvány előterjesztőjének akaratából, de végsősoron mégiscsak bírósági segítséggel – tárgyalási szakba kerülhet.

A pótmagánvád egy speciális esetkörével foglalkozott a 3/2004. Büntető jogegységi határozatában a Kúria, és még Legfelsőbb Bíróságként kimondta, hogy az állam vagyoni sérelmével járó bűncselek-

mények miatt indított büntetőeljárársban helye van pótmagánvádnak minden olyan esetben, amikor annak a Be.-ben meghatározott feltételei fennállnak, és nincs jelentősége, hogy az eljárás tárgyát képező bűncselekmény vagyon elleni bűncselekmény vagy más deliktum. A határozat indokolásában kifejtettek szerint „az államot is megilletik mindazon jogok, amelyeket a törvény a sértettek számára biztosít, amennyiben vagyoni jogát vagy jogos érdekét a bűncselekmény sérti vagy veszélyezteti. Így – természetesen képviselője útján – pótmagánvádlóként is felléphet [...] téves az a nézet, – mutatott rá a Legfelsőbb Bíróság – mely szerint kizárólag az ügyészség gyakorolhatja a sértett jogait abban az esetben, ha az államot, mint a közhatalom gyakorlóját éri sérelem, s ezért nincs helye pótmagánvádnak.”¹⁷Az Alkotmánybíróság azonban a 42/2005. (XI.14.) AB határozatával az említett büntető jogegységi határozatot – alkotmányellenessége miatt – megsemmisítette. Határozatának indokolásában az Alkotmánybíróság arra mutatott rá, hogy az ügyész „közvádloi monopóliuma járhat olyan hátrányos következményekkel (pl. a vádemelés elmulasztása, vagy indokolatlan vádelejtés), amelyek a sértettek érdekeit hátrányosan befolyásolhatják. Az ilyen hibák elhárítása és hiányosságok kiküszöbölése lehetséges a jogalkotó által létrehozott vádkorrektívumok rendszere útján [...] A pótmagánvádló lehet természetes személy, jogi személy és jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet, azonban az Alkotmányból eredő követelmény annak kizárása, hogy az ügyészségen kívül bármely más közhatalmi szervezet pótmagánvádlóként a vádló közhatalmi pozíciójába kerülhessen. A korlátozás hiánya az állam túlhatalmának veszélyével jár, mivel olyan közhatalmi szervek válnak pótmagánvádlóvá, amelyeket nem terhel az ügyészség alkotmányon alapuló szakmai felelőssége a büntető igény alkotmányos feltételek szerinti érvényesítéséért.”¹⁸

17 3/2004. Büntető jogegységi határozat III.

18 42/2005. (XI.14.) AB határozat V.

Összefoglalás

A törvény vonatkozásában tehát számos kritikai észrevétel fogalmazható meg. A magam részéről két kérdéskört tartok különösen problémásnak, az egyik, hogy a nyomozó hatóság, illetve az ügyészség döntésével szemben bárki jogosult felülbírálati indítványt benyújtani, a másik, hogy végsősoron a törvény szerinti bűncselekményi kör tekintetében a bíróság döntései teremtik meg a vádemelés lehetőségét.

A Be.-ben egy „tiszta” rendszer volt, nevezetesen közvadás ügyben vádemelésre a közvádó, azaz az ügyészség jogosult, míg magánvadás ügyben ez a jogkör a sértettet illeti meg, a közvádó tétlenségét pedig szintén a sértett pótmagánvádói aktivitása írhatja felül. Ebben a rendszerben a bíróságnak kizárólag az a feladata, hogy a vádirat vagy a vádindítvány törvényi feltételeknek való megfelelését kontrollálja, azaz a funkció megoszlás alapelve semmilyen sérelmet nem szenved, ugyanakkor a sértetti jogok is biztosítottak.

Egyértelmű, hogy a törvény egyrészt olyan bűncselekmények körében is ki szeretné kényszeríteni a bírósági eljárást, amelyeknek nincs sértettje (pl. korrupciós bűncselekmények), másrészt, hogy a közvagyon fokozott védelme érdekében kíván új helyzetet teremteni.

Az, hogy az új külön eljárás a gyakorlatban miként fog „szerepelni”, nyilvánvalóan csak egy-két év elteltével derül majd ki.

Tóth Mihály¹

NÉHÁNY TENDENCIA ÉS TANULSÁG AZ ELMÚLT ÉVTIZEDEK GAZDASÁGI BŰNÖZÉSÉBEN²

Ha a gazdasági bűnözés kicsit hosszabb távú alakulását idézem fel, mind gyakrabban kell szomorúan megállapítanom, hogy a mai világ már egyre kevésbé az én korosztályom tapasztalatainak korszaka. Próbálunk lépést tartani a változásokkal, de mind gyakrabban szembesülünk azzal, hogy az általunk képviselt, a dogmatika hagyományos értékeit követő irányzat esetleg egyesek tiszteletére még igényt tarthat, a régi iskola felett azonban lassan eljár az idő.

Persze mi még más jellegű bűncselekményeken szocializálódtunk.

Irataimat rendezve, selejtezve (bár gyakran éppen arra lenne szükségem, amit előző héten dobtam ki, de sem idő, sem hely nincs az egykor még stencilezett elsárgult tájékoztatók, emlékeztetők, jelentések megőrzésére és rendszerezésére) kezembe került az Országos Kriminológiai Intézet egy 45 évvel ezelőtt megjelent, kiadványa.³ A brossúra számos esettanulmányon keresztül elemzi az akkori időszak gazdasági bűnügyeit.

Íme, néhány jellemző, elrettentőnek szánt eset, a múlt század hetvenes éveinek közepéről, csaknem szó szerint idézve a jelentésből:

1 professor emeritus KRE ÁJK, kutatóprofesszor TK JTI, MTA doktora

2 Az előadás kissé szerkesztett és kiegészített változata.

3 Az Országos kriminológiai és kriminalisztikai Intézet 20. számú tájékoztatója. OKKRI, Budapest, 1977, a következő példák 18., 38., 41. oldalon olvashatók.

A csóti Vöröshajnal Mgtsz nagygyimóti Bébi üzemegységének adminisztrátora a bérelszámolói és pénztárosi munkakört is ellátta. Feladata volt – többek között – a tagok és kívülállók számára teljesített szolgáltatások ellenértékének beszedése. A nem szigorú számadás alá eső bizonylati tömbök manipulálásával 5 éven keresztül folytathatta bűnös üzelmeit. Ezalatt összesen 200.000 forint kárt okozott.⁴ Hasonló volumenű ügyek szép számmal akadtak, lássunk még egyet.

A hajdúnánási Lenin Mgtsz „vezetőinek szemléletére jellemző”, hogy az elnök, a főkönyvelő, a tsz állatorvosa és brigádvezetője – noha tudtak a veszteségesbe forduló működésről – mégis a szövetkezet költségén utaztak el a spanyolországi Baromfi Világkiállításra, ezzel négyen, társtettességben mintegy 55.000.- Ft kárt okoztak a közvagyonban.

Szerintem örülhettek, hogy akkoriban még nem létezett a bünszervezeti elkövetés fogalma.

S végül még egy példa:

Az ásatthalmi szakszövetkezet elnöke és főkönyvelője a szövetkezet vezetőségi ülésein folyamatosan közpénzen nagy mennyiségű bor elfogyasztását tették lehetővé, s így három év alatt összesen mintegy 60.000.- Ft kárt okoztak.

Ilyenek voltak tehát a nem is olyan nagyon régmúlt jellemző gazdasági bűnügyei és ilyen mértékűek voltak a károk (persze más értékviszonyok és más szemlélet mellett).

S most lássuk 2022 őszét:

Pár hete egy olyan bünszervezt bukott le, ami árstoppos termékek (étolaj és cukor) külföldről, adócsalással történő behozatala és többcsatornás értékesítése révén *néhány hónap alatt mintegy 6 milliárd forint hátrányt* okozott a költségvetésnek. Ma már szinte fel sem rezzennünk az ilyen összegek hallatán.

⁴ Ez havi átlagban úgy 3000.- Ft-ot jelent, igaz akkoriban az én kezdő ügyészi fizetésem alig haladta meg a 4000.- Ft-ot.

Ezt hozta néhány évtized, s közben a rendszerváltozás elviekben nagyobb tisztességet szorgalmat és rátermettséget hirdető, aztán sokszor mégsem ezt preferáló lehetőségrendszer, a gazdasági erkölcs szinte teljes hiánya, a jogi szabályozás következetlensége, s a bűnüldözés folyamatos lépéshátránya.

Tisztelt hallgatóim azonban talán arra az időszakra inkább fogékonyak, ami már az ő gyakorlati tevékenységüket is érinti. Igazuk van, ha azt mondják, e kesergések helyett koncentráljunk inkább évezredünk elejére.

Annak érdekében, hogy az újabb folyamatokat világosan lássuk, a bűnözés számszerű adataiból célszerű kiindulnunk.

Kétségtelen, hogy gyakran tapasztalom a gyakorlati szakemberek, de a kutatók részéről is a statisztikai adatgyűjtésekkel és elemzések eredményeivel szembeni fenntartásokat.

Ennek nálunk is történelmi hagyományai vannak.

Már lassan 120 éve megfogalmazta egy akkori jeles kutató, hogy „a bűnügyi statisztika fegyver a pártok, sőt az egyház kezében is. S minthogy tudvalevőleg nincs ruganyosabb dolog a számoknál, számsoroknál és a statisztika feldolgozási módozatainál, ugyanazt az anyagot egyesek optimistikus, mások pesszimistikus színezetben tüntetik fel véleményeik igazolására. A végeredmény pedig az, hogy közösen gáncsolják a statisztikát, a mellyel – állítólag – minden bebizonyítható és megcáfolható. Ez rendszerint a mi igazságszolgáltatási „praktikusaink” nézete is a reájuk mindinkább kötelezővé tett adatgyűjtésről.”⁵

Korinek László akadémikus – aki pályafutását szintén statisztikusként kezdte – napjaikban ehhez annyit tett hozzá, hogy „a statisztika olyan a politikusoknak, mint az utcai lámpa a részegeknek. Támaszkodnak rá, de a megvilágosodásukra nem szolgál.”

5 Mandelló Gyula (1905): Magyarország, Ausztria és a Németbirodalom bűnügyi statisztikájának főbb eredményei a XIX. Század utolsó negyedében. Közgazdasági Szemle, 1905.III.

Mégis, úgy gondolom, a számsorok elemzése az esetleges pontatlanságok ellenére sok mindent megmutathat, különösen akkor, ha nem csak egyes adatokat ragadunk ki a folyamatokból, hanem bizonyos idősorokat vizsgálunk meg, és hasonlítunk össze. Azt a módszert próbáltam tehát követni, hogy néhány kiemelt gazdasági bűncselekmény ismertté válásának esetében megnéztem az ezredforduló *elejének*, aztán az *első*, végül a *második* évtized végének hároméves ciklusait, s ezeknek az időszakoknak a változásait.

Az általam kiemelt bűncselekmények a *csődbűncselekmény*, a *penzhamisítás*, a *költségvetési csalás* és a *penzmosás* volt. A figyelembe vett számok az ügyeknek a nyomozó hatósági és ügyészi statisztikai rendszerben történő befejezettségéhez kötődnek, nem teljesen pontosan igazítanak el tehát a ténylegesen látókörbe került bűncselekmények számáról, a tendenciákat azonban megmutatják. A következőkben tehát összevetem a három időszak adatait, megkísérlek rövid magyarázatot adni a változásokra, majd néhány megjegyzést fűzök a bűncselekmények aktuális értelmezési kérdéseire.

a) Csődbűncselekmény

	csődbűncselekmény miatti ügyek		
	1998-2000 (három év)	2008-2010 (három év)	2018-2020 (három év)
A három év alatt az ENYÜBS alapján befejezett ügyek	488, 617, 748	416, 402, 295	207, 126, 107
Átlagos évi szám	618	370	147

Jól látható, hogy csődbűncselekmények esetén a hároméves ciklusok átlagos számai jelentősen és közel azonos arányban csökkentek, Míg az első időszakban a csökkenés nem volt folyamatos, ezt követően állandósult.

Erre a folyamatra az a legvalószínűbb magyarázat, hogy az ezredforduló éveitől kezdve a kevésbé életképes vállalkozások fokozatosan szelektálódtak, az alkalmatlanok lassan megszűntek, átalakultak, a megmaradók stabilizálódtak, kiegyensúlyozottabbá váltak. Valószínűleg csökkent a szezonális, bizonytalanabb háttérű, egyik napról a másikra élő, tehát tartalékot képezni nem tudó, s ezáltal a hitelezői igények felélését is kockáztató vállalkozói réteg. Igaz, például a költségvetési csalások esetében sok volt és ma sem kevés a fiktív, fedővállalkozás, a „kirakat-alvállalkozók”, ezek felderítése azonban nem a csődbűncselekmények számát növelte.

A tényleges csődbűncselekmények csökkenése tehát akár jó hír is lehetne, ám a legújabb adatok óvatosságra intenek. 2021-ben hosszú idő után először ismét nőtt a csődbűncselekmények száma (122), ami feltehetően már részben az elhúzódó koronavírus számlájára írható, s ehhez hozzájárul a mostani tartósan ígérkező gazdasági válság és az ezt megfélelő energiaproblémák.

Tudjuk persze, s alaptételként emlegetjük, hogy nem a gazdasági ellehetetlenülés, a csőd minősül csődbűncselekménynek. Ám a fizetéseképtelen, vagy azzal fenyegető helyzetek számának növekedése önmagában egyértelmű kriminogén tényező lehet és valószínűleg lesz is, az adósi-hitelezői gazdasági kapcsolatok rendszerében.

b) Pénzhamisítás

	pénzhamisítás miatti bűncselekmények		
	1998-2000 (három év)	2008-2010 (három év)	2018-2020 (három év)
A három év alatt az ENYÜBS alapján befejezett ügyek	1945, 2854, 1479	1752, 1970, 2211	587, 450. 274
Átlagos évi szám	2100	1970	241

A vizsgált hároméves időszakokban kezdetben lassú, később jelentősebb visszaesés volt kimutatható a pénzhamisítások esetében is. Ez folytatódott egyébként 2021-ben is. Itt a magyarázat nagyrészt a készpénzforgalom visszaesése, mind a vállalkozói, mind a magánforgalomban. Kezdetben csak telefonáltunk a mobil-készülékeinken, később leveztünk, aztán „zoomoltunk”, ma meg már fizetünk és szolgáltatásokat veszünk igénybe ezzel a tenyerünkben elférő eszközzel. A hagyományos pénzforgalmat ezen kívül egyre inkább kiszorítja a bankszámlapénz, a dematerializált értékpapír, a virtuális pénz, vagy akár a kripto-valuta térhódítása. A bűnözőknek azzal is szembesülniük kellett, hogy erősödött a bankjegyvédelem, a jó minőségű hamisítványok készítésének mind nagyobb a költség- és felszereltség-igénye. A bankjegy-biztonság és a hamisítványok kiszűrési lehetősége egyaránt nőtt. Összességében tehát a befektetés és megtérülés viszonylatában csökkent a rentabilitás. A kevés megmaradt hagyományos pénzhamisító ma már inkább eurót hamisít, s ott is a talán kevésbé gyanakvóan kezelt kisebb címleteket.

Egyébként ez jól érzékelhető az európi tendenciákon is: az ezredforduló első éveiben még 60-70 fellelt hamis euro-bankjegy jutott egy millióra, 2020-ban már csak 17.⁶

Itt is elfog azért olykor egy kis nosztalgia.

Emlékszem, milyen pénzhamisítási ügyek borzolták az én aktív időszakomban a kedélyeket.

Az új 10.000.- Ft-os bevezetésekor például a Magyar Nemzeti Bank az új valutát ismeretterjesztési céllal igényes kivitelű szórólapokon, eredeti nagyságban, elő és hátlapját is élethű részletességgel ábrázolva, széles körben propagálta. Eljárások tucatjai indultak az ezeket a musztereket kivágó és összeragasztó személyek ellen. A példányok persze kissé vastagok voltak, de hát – istenem – új pénzről volt szó, nemigen volt mivel összehasonlítani. A Bank marketingesei

6 <https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2021/html/ecb.pr210122-5b82dd-c7b9.hu.htm>

persze sértődötten elhárítottak minden felelősséget, ám az ezután forgalomba hozott új címletre, a 200.- Ft-osra (ami már nem is létezik), azért már jól látható nagy vörös felirattal ráírták: „minta”. (Persze nemcsak későn, feleslegesen is eszméltek, mert 200.- Ft-ost már akkor sem akart senki hamisítani).

A Bank hibáját tetézte a jogalkotó hibája.

Az ezredforduló első éveiben a bűnüldözők megdöbbenve szembe-sültek azzal, hogy egy kodifikációs hiba miatt, az akkor még komoly pénznek számító 10.000.-Ft-ot akár elérő, de azt meg nem haladó címletek hamisítása nem bűncselekmény – így egyetlen 10.000.- forintosé sem –, mert tényállás privilegizált esete is csak a kisebb értéket meghaladó (tehát annál nagyobb értékű) hamisítást büntette. (Ekkor a „kisebb érték” 10.000 Ft-ot meghaladó érték volt). Szabálysértés is csak az engedély nélküli másolás volt, aki tehát egyszerre például csak 10 hamis ezer forintost, 5 kétezer forintost, két ötezer forintost vagy egy tízezer forintos papírpénzt forgalmazott, behozott, átvitt stb. semmilyen jogsértést nem követett el. A Kúria tekintélyét sem növelte túlzottan, hogy egy jogegységi határozatban mindezt szükségesnek tartotta nyomatékosítani is, kimondva, hogy a 10.000.- Ft összértékű bankjegyek értéke tényleg nem halad meg 10.000.- Ft-ot. (Ebben összegezhető az 1/2003. BJE számú jogegységi határozat, lényege). A közvélemény derűsen figyelte a fejleményeket, amíg a kodifikátor kétéves késéssel módosította a privilegizált eset fogalmát a kisebb értéket *el nem érő* pénzre is (2003. évi CXXX tv. 73. §).

A most hatályos Btk.-nk minden esetre egyszer és mindenkorra kihúzta a hasonló problémák méregfogát: megszüntette ezt a privilegizált esetet.

Búcsúzzunk a pénzhamisítástól egy szintén ma már anekdota-számba menő eset felidézésével: 2009-ben egy suhanc megegyezett egy birkapásztorral három bárány 108.000.- Ft-ért való megvételéről. Ki is fizette – két 54.000.- Ft-os bankjeggyel, amit az eladó elfogadott, csak a címletek felváltásának megkísérlésekor támadt némi

problémája. A terhelt azt állította, hogy a lakásán megtalált további címleteket egy szeméttelenen találta.

Minden esetre figyelemre méltó, hogy a Kúria még egy 2020-ban is közzétett döntésben is szükségesnek tartotta hangsúlyozni, hogy „a pénzhamisítás elkövetési tárgya csak létező, forgalomban levő, onnan kivont, vagy a jövőben forgalomba kerülő pénz lehet” (BH 2020.261.)

c) Költségvetési csalás

	költségvetést károsító bűncselekmények		
	1998-2000 (három év átlaga)	2008-2010 (három év átlaga)	2018-2020 (három év átlaga)
A három év átlagában az ENYÜBS alapján <i>évente</i> befejezett ügyek	kb. 5000	kb. 3000	kb. 1500
A három év átlagában <i>évente</i> okozott hátrány	34 Milliárd	40 milliárd	73 Milliárd

Az első két időszak esetében az akkori adócsalásokat, a csempészeket és a jövedékkel visszaélést vettem figyelembe, az utolsó három évben már a 2013-tól működő költségvetési csalást. Ez a táblázat részben eltér a többi szerkezetétől, mert itt már eleve az átlagos évi számot tüntetem fel, hogy ez összevethető legyen az e bűncselekmény esetében különösen fontos vagyoni hátrányokkal.

A bűncselekményeket érintő csökkenés itt sem meglepő, hiszen e húsz év alatt az ismertté vált összbünyözés is egyharmadára csökkent (520.000-ról 170.000-re), igaz, a költségvetést károsító bűncselekmények bünyözésen belüli aránya ilyen látványosan nem változott: 2000-ban ez 1,1% volt, 2020-ban 0,9%.

Sokkal fontosabb viszont az az egyébként nem meglepő dolog, hogy bár *húsz év alatt kevesebb mint egy harmadára csökkent a regisztrált*

költségvetést károsító bűncselekmények száma is, ám ugyanezen időszak alatt több mint kétszeresére nőtt az általuk okozott vagyoni hátrány.

Az ezredfordulón az egy bűncselekményre jutó átlagos vagyoni hátrány 7 millió forint körül volt, ez 2010-re 13 millióra nőtt, ma több mint 50 millió. Az átlagos kárérték tehát a Btk. fogalomrendszere szerint napjainkban már „különösen nagy”. A szinte mindennaposá vált milliárdos ügyek mellett azonban ez az ötven egynéhány milliós átlag is idestova félrevezetően kedvező is lehet.

Ilyen körülmények között központi kérdés – régi vesszőparipám – hogyan állunk e területen a bűnös úton szerzett vagyon elvonásával, visszaszerzésével.

Az ezzel kapcsolatos problémák már túlmutatnak a költségvetési csalás kérdéskörén, valamennyi olyan bűncselekményt érintik, melynek eredményeképpen vagyoni károsult van. Mégis, röviden itt kívánok kitérni a számba vételek és a kimutatások hosszú ideje ellentmondásos, számomra legalábbis nehezen követhető helyzetére.

Néhány fogalmat, vagy félreértést előljáróban tisztáznunk kell. A nyomozó hatósági és ügyészségi statisztika, a bűncselekményekkel okozott kárt vagy hátrányt ki tudja mutatni, ám a sokáig széles körben elterjedt terminológiával ellentétben annak „megtérülését” nem. Hamisak, félrevezetőek voltak tehát azok az évtizedekig használt kimutatások, amelyek *okozott és megtérült* kárt vetettek össze. A megtérülést még a bírósági statisztika sem tudja kimutatni. Erről ugyanis a jogerős ítéletig is csak a terhelt általi önkéntes megtérítés esetében lehet szó, amire – a törvény mézesmadzagjai ellenére is – csak az összes hátrány alig több, mint egy tizedében kerül sor. Ezen kívül kimutatható a zár alá vételekkel és a lefoglalásokkal *biztosítani próbált kár; hátrány, illetve a bíróság által alkalmazott vagyonekbevételek és polgári jogi igények révén megtérült összeg*. De ez nyilván még mindig nem megtérülés, mert az lényegében csak a végrehajtás során ténylegesen befolyt vagyonelemek értéke és az önkéntes megtérítés értékének összegzése alapján lenne megállapítható.

Amit tehát mi vizsgálhatunk, az a *megettérítés érdekében büntetőjogi eszközökkel lekötött kár*, illetve hátrány összege. Ez az ún. „kárbiztosítási mutató” a hivatalos tájékoztatók adatai alapján hosszú ideje *jelentősen eltér a rendőrség és a NAV hivatalos tájékoztatóiban*.

A kárbiztosítás %-os aránya		
	NAV	rendőrség
2018	61,13%	2,8
2019	93%	11,4
2020	119%	24,7
2021	100%	17,9

A NAV útja eszerint diadalmenet.⁷ Évről évre nőtt a kárbiztosítási mutató. 2020-ban volt olyan időszak (az első háromnegyed év után), amikor a 160% -ot is *elérte*.⁸ Miután minden lehetséges fórumon és mind többen szóvá tettük, hogy a *túlzó* kárbiztosításnak a gazdasági működésre nézve indokolatlan diszfunkcionális következményei is lehetnek – különösen a jogi személyekkel szemben alkalmazott zár alá vételek esetében –, ez a mutató, láss csodát, éppen 100%-ra, pontosan az együttesen okozott kár és hátrány mértékére csökkent.

A rendőrség adatai jóval mértéktartóbbak, de egyben aggasztóbbak is. Az is nehezen hihető, hogy alig pár éve még csak 3%-ban sikerült a vagyoni reparáció feltételeinek megteremtése, s ez az arány azóta sem érte el az okozott kár vagy hátrány mértékének negyedét.⁹

Én az e számokra vonatkozó forrásokat és módszertant ellenőrizni nem tudom. Kétségtelen, hogy a NAV nyomozó hatáságainak ha-

7 <https://nav.gov.hu/bunugy/eredmenyeink>

8 A NAV Bűnügyi Főigazgatóság által összesített adatok. A 2018. évi adatok „az 52. heti VIR jelentésből, míg a 2019. és 2020. évi adatok a NAVIR TMR rendszerbe teljesített adatszolgáltatás előzmény-számításából származnak” A hivatalos válaszból idézett források laikusok számára kevésbé érthetőek, ez azonban nem ok a hitelesség kétségbe vonására.

9 Az ENYÜBS adatai a bűncselekményekkel okozott károkról és a kárbiztosításról.

táskörébe tartozó bűncselekmények esetében ismeretlen tettes ellen ritkán nyomoznak, a rendőrség nagy számú ismeretlenes ügyeiben viszont a kár biztosításának eszközszerkezete enyhén szólva korlátozott. A rendőrség tehát összességében szükségképpen alacsonyabb mértékben tudja csak a reparáció feltételeit megteremteni. Mégis, úgy vélem, hogy a kárbiztosításban ilyen mértékű diszkrepanciát a két szerv eltérő hatásköri szabályai, és a lefoglalások, zár alá vételek ebből adódó eltérő eszközszerkezete sem indokol. (Tegyük hozzá, idestova tíz éve erre szakosodott vagyron-visszaszerzési apparátus mellett).

Ideje lenne pontosan, egyértelműen és világosan rendet teremteni ezekben az adatokban, elmagyarázni, milyen számítás pontosan min alapul, mit vesz figyelembe és miért. És ideje lenne annak is, ha egységesítenék és világos, ellenőrizhető elvi alapokra helyeznék az ezzel kapcsolatos adatgyűjtést, feldolgozást és tájékoztatást.

A kárbiztosítások kérdése után egy gondolat erejéig még visszatérek a költségvetési csalások számomra nagyobb biztonságot nyújtó dogmatikai kérdéseire. Nemrégiben eldőlt az a vita, hol húzzuk meg az egységnek minősülő részcsselekmények időbeli határait: a vádemelésnél, az elsőfokú ítélet kihirdetésénél, vagy a jogerős ítélet közlésénél.

A Btk. idén márciusban hatályba lépett novelláris változtatása szerint¹⁰ „Ha az elkövető több vagy tartós cselekménye egy bűncselekményt valósít meg, vagy több bűncselekménye e törvény rendelkezése alapján egy bűncselekményt valósít meg, és e bűncselekmény miatt az elkövetővel szemben vádemelésre került sor, az elkövető által a vádemelést követően elkövetett újabb ugyanolyan bűncselekmény önálló bűncselekményként bírálendő el” [Btk. 6. § (3) bekezdés].

Okkal mondhatnák, hogy többé-kevésbé eddig is ez volt a gyakorlat. Ám ez nem biztos. A Kúria egyes tanácsai például feltehetően nem ezt a gyakorlatot tekintették helyesnek, hiszen már a tervezett változás ismeretében, de még annak hatályba lépése előtt – szokatlan

10 2021. évi CXXXIV. törvény 90. §

frissességgel – megjelent egy olyan döntés, amely kimondta: *az egységet* [idén, tehát 2022] *március 1. napjáig a jogerős ítélet, ezt követően a vádemelés zárja le.* (BH2022.258.). Ebből úgy tűnik, mintha csak a Novella változtatott volna az eddigi gyakorlaton.

Az előírás persze nem akadálya új eljárás indításának, amit én – legalitás ide vagy oda – a korábban vád tárgyává tett, illetve az utóbb feltárt cselekmények arányának, számának, súlyának függvényében olykor mégis mérlegelnék.

d) Végül néhány szó a pénzmosásról.

	pénzmosás miatt ismertté vált bűncselekmények		
	1998-2000 (három év)	2008-2010 (három év)	2018-2020 (három év)
A három év alatt ismertté vált ügyek	1, 3, 6	62, 46, 17	241, 188, 308
Átlagos évi szám	3	42	245

Itt tehát, bár az abszolút szám alacsony – látványos a bűncselekmények számának növekedése, s ez 2021-ben is folytatódott (358 üggyel).

Nem hallgathatom azonban el, hogy nekem a pénzmosás aktuális szabályozásával és gyakorlatával szemben mindig bizonyos fenntartásaim voltak, s ezek az újabb fejleményekkel nem csökkentek.

Sietek előre bocsátani, hogy ismerem a kodifikációs kötelezettségeinket előíró nemzetközi dokumentumokat.

Ha azonban áttekintjük az Európai Parlament és Tanács 2018/1673 számú irányelvét a pénzmosás elleni büntetőjogi eszközökről, világossá válik, hogy az EU szerintem sohasem egy „pénzmosás” nevű új bűncselekményt kért rajtunk számon, hanem azt, hogy megfelelő büntetőjogi eszközrendszer álljon rendelkezésünkre a bűnös vagyonok legalizálásának megakadályozása és a vagyon visszaszerzése érdekében.

Ezzel szemben mi, Közép-Kelet Európában 1994-ben elsőként siettünk a pénzmosás nevű bűncselekményt a Btk.-ba illeszteni. S csak utána kezdtük a szervátültető orvos aggodalmával figyelni, befogadja-e ezt a sok tekintetben „idegen testet” a törvény. Ennek érdekében komoly erőfeszítéseket kellett tennünk. Lassan 30 év alatt mindig azzal szembe-sültem – előbb gyakorló jogászként, aztán rövid ideig a kodifikációért is felelve, majd tanárként –, hogy mi mindent kényszerültünk fokozatosan feláldotni e sui generis bűncselekményként normális viszonyok között csaknem felesleges deliktum erőltetésének oltárán.

Az évek során 12 törvénymódosítással¹¹ próbált a jogalkotó azon a helyzeten változtatni, hogy pénzmosási ügyek sokáig alig váltak ismertté. Egészen egyszerűen azért, mert vagy sikerült az alapbűncselekmény tettesétől, részesétől, máskor az orgazdától, a tárgyi bűnpártolótól elvonni a bűnös vagyont (ekkor nem volt szükség újabb járulékos bűncselekményre) vagy ez nem sikerült, mert egyelőre nem találták, ezen viszont önmagában nem segített egy formálisan új, valójában a hagyományos deliktumoktól alig elhatárolható új bűncselekmény sem.

De azért erőlködtünk. Az eredeti változathoz képest kétszer bővült az előcselekmények köre (ma már tovább nem is bővíthető mert minden büntetendő cselekményt felölel). Bekerült a tényállásba az eredetleplezési célzat (majd kikerült, mára azonban a hat alapeset egyikében megint visszakerült). Büntetendővé vált a saját pénz mosása is, aztán a gondatlan elkövetés, szerepet kapott az értékhatár, a szabálysértési alakzat és – mivel továbbra is hiányzott a megfelelő számú eset felmutathatósága – legutóbb elkötelezettségünket igazolandó fel kellett áldoznunk egy százötven éves bűncselekményt az orgazdaságot, sőt az új tényállásnak kicsit bele kellett harapnia a tárgyi bűnpártolásba is. (lásd a 399. § (3) bekezdését).

11 1997. évi LXXIII. tv., 1998. évi LXXXVII tv., 1999. CXX tv., 2001. évi LXXI. tv., 2001. évi LXXIII. tv., 2005. évi XCVI. tv., 2007. évi XXVII. tv., 2007. évi CLXII. tv., 2012. évi C. tv (Btk.), 2017. évi XXXIX. tv., 2017. évi CXLIV tv., 2020. évi XLIII. tv.

Mindez úgy zajlott, hogy közben érdemben senki nem cáfolta:

- *a saját bűncselekményből* származó javak felhasználása kapcsán dogmatikailag erősen kétséges és voltaképpen felesleges is új bűncselekmény konstruálása. Elegendő, de elengedhetetlen is *megfelelő büntetéssel sújtani az alapbűncselekmény elkövetőjét és az utolsó fillérig elvonni tőle a bűnös úton szerzett vagyont*. Ha ez esetleg azonnal nem sikerül, vagyonelkobzásra később is sor kerülhet. Új bűncselekmény erőltetése helyett (ami kevésbé jelent visszatartó erőt mint a bűnös nyereségtől való *biztos* megfosztás), talán el kellett volna gondolkozni azon, hogy a vagyonelkobzás végrehajthatósága ne a pénzkövetelésekre általánosan vonatkozó szabályok szerint évvülhessen el;
- a vagyonmentő tettekben való *más általi közreműködés esetén* pedig vagy az alapbűncselekményhez kapcsolódó bűnsegély, vagy a hagyományos járulékos bűncselekmények miatti eljárás is megfelelő válasz lehetett volna, mint ahogy sokáig az is volt.

A pénzmosás tényállása eredetileg voltaképpen azért került a Btk.-ba, mert a bűnözés nemzetközivé válása (az előcselekmény és az abból származó pénz földrajzi helyének gyakori elkülönülése) miatt *térben*, vagy *időben* nem sikerült mindig az alapbűncselekmény miatti eljárás során maradéktalanul feltárni és elvonni a bűnös nyereséget. Ráadásul az eredeti változat szerint az utólagos felderítést, vagy a határon átnyúló pénzmosást is csak akkor lehetett önálló bűncselekményként értékelni, ha egyértelműen igazolható volt a „kifehérítés”, a legális gazdaságba történő visszaforgatás célzata. Ez még úgy-ahogy igazolhatóvá, vagy legalábbis tudomásul vehetővé tett bizonyos, a hagyományos eszközökön túllépő kriminalizációs törekvéseket.

Mára azonban a tényállásnak a bűnös vagyon „tisztára mosásának”, „legalizálásának” célzatához és tényéhez már alig van köze, s külföldön elkövetett előcselekményt és itthoni mosást feltételező ügyek gyakorlatilag nincsenek (ha mégis, nemzetközi együttműködés keretében

elintézhető). A manapság induló eljárásokban nem válik el térben és időben az alapbűncselekmény és a pénzmosás, szinte kivétel nélkül mindenkit az alapbűncselekmény miatti eljárás során vonnak e bűncselekmény miatt is felelősségre, akár a saját maga által szerzett bűnös vagyonnal, akár más bűnösen szerzett vagyonával tesz gyakorlatilag csaknem bármit. *A bűncselekmény alkalmazási gyakorlata elvesztette korábbi racionális, „kifehérítés-ellenes”, „visszaforogatást akadályozó”, sőt a vagyonvisszaszerzést támogató funkcióját* (hiszen a bűnös vagyon már az alapbűncselekmény miatti eljárásban megvan, az visszakerül a sértetthez, vagy elkobzás folytán az államhoz). *Ami ma történik, az leginkább pusztán egy kétes indokoltságú halmazateröltetés, anélkül, hogy ezzel – statisztikai kirakatrendezésen kívül – bármit nyernénk.*

A Kúriának pár éve ki is kellett mondania, hogy az alapbűncselekménnyel *alaki halmazatban* pénzmosás nem állapítható meg¹². Értsd: a lopás, jogtalan elsajátítás, költségvetési csalás elkövetési magatartásának tekinthető cselekmény nem lehet egyben pénzmosás is. Ezt az egyébként szerintem evidenciának tekinthető tilalmat tehát elvi jelentőségű határozatban kellett kinyilvánítani, mert már itt tartottunk. Sajnos az elvi irányítás odáig nem merészkedett, hogy az *anyagi halmazat* szigorúbb feltételrendszeréről is mondjon valamit.

Például azt a szintén talán kézenfekvő tényt, hogy ha a bűnöző a bűnös pénzt bankba teszi, vagy büntársának utalja át, sőt, ha korábbi bűnös nyereségből banki átutalással fizet újabb csempészett jövedéki termékért, kábítószert vagy távolkeleti számítástechnikai cikkekért, azzal nem elleplezi vagy eltitkolja korábbi illegális bevételét (hiszen nyilvánvalóan nem az alapbűncselekményből származó vagyon és az alapbűncselekmény közötti kapcsolatot próbálja eltüntetni). Az általa végzett pénzügyi művelet célja *nem elfedés, hanem osztozkodás vagy további bűnös befektetés*, aminek megakadályozásához nincs szükség újabb bűncselekmény jogcímére. Ez nem gátja a sértett (még az alapügyben megtörténő) reparációjának vagy a vagyoneklobzásnak.

12 BH 2019.125.

A legfőbb ügyész legújabb, 2021-es országgyűlési beszámolójában ismertet egy „jellemzőnek” minősített pénzmosási ügyet. Ennek lényege, hogy egy banki alkalmazott bennfentes helyzetét kihasználva a bank egyes ügyfeleinek számláján található jelentős összegeket úgy szerezte meg, hogy azokat a vele szorosan együttműködő külsős társa által biztosított bankszámlákra utalta, majd a pénzt „eredetleplezési céllal az ATM-en keresztül, valamint bankfiókokban készpénzben felvették és elosztották”.

Mindkettőjüket egyebek mellett bünszövetségben, üzletszerűen, különösen nagy értékre elkövetett információs rendszer útján elkövetett csalással és *pénzmosással* vádolják.

Volt jogalkalmazóként tudom, hogy az ügy részletes ismerete nélkül csak óvatosan nyilváníthatok véleményt. De pusztán az idézetekből kiindulva kijelenthető, hogy ha valaki a csalással szerzett pénzt a bankautomatából vagy a bankból felveszi, az – a vád állításával ellentétben – biztosan nem „eredetleplezési céllal” cselekszik, hanem a bűnös hasznát realizálja. Emellett teljesen világos, hogy az I.r. vádlottal mindvégig „szorosan együttműködő” II. r. vádlott” sem pénzmosás tette, hanem a csalás bűnsege, esetleg társtette.

Ismerem azokat a kúriai döntéseket, amelyek azt hangsúlyozzák, hogy a pénzmosás nem a csalás büntetlen utócselekménye¹³, hanem önálló bűncselekmény. De hadd tegyem rögtön hozzá, ez csak akkor igaz, ha ez a vitatott státuszú tett *valóban az eredeti értelemben vett pénzmosás*. Ám ha nem, akkor kellő súlyú büntetés kiszabása és a bűnös nyereség elvonása e bűncselekmény erőltetése nélkül is megoldható.

Pár szó még arról, hogy mind többen teszik indokoltan azt is szóvá, hogy a pénzmosás megállapítása adott esetben súlyosabb felelősséget alapoz meg, mint az alpbűncselekmény minősítése. Várható, hogy akik eddig úgy próbáltak kibújni a felelősség alól, hogy *tagadták*: tudtak az alpbűncselekményről, mától védőik tanácsára sokszor készséggel elismerik majd az abban való bűnrészességüket, nehogy a

13 BH 2014.7.

járulékos cselekmény terhükre rovása esetén rosszabbul járjanak. Az alpbűncselekményhez kapcsolódó bűnsegédi bűnrészesség ugyanis sokszor jóval enyhébb büntetéshez vezethet, mint amit az eleve öt évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett pénzmosás miatt kaphatnak. Ez sem fogja növelni a pénzmosási ügyek számát, szerencsére a volt orgazdaság statisztikát fényező hatásában még lehet bízni. A pénzmosás alapesete büntetésének generális minimumban történő meghatározása tehát csak részben oldotta meg a problémákat.

Végül fenntartásaim és bírálataim ellenére természetesen tudom, hogy a pénzmosás bűncselekménye tovább fogja folytatni erőltetett menetelését, indokolt tehát hogy mind a jogalkotást, mind a jogalkalmazást tekintve a mostani helyzetből kiindulva konstruktív javaslataim is legyenek.

A jogalkotást illetően az imént említett ellentmondásra is tekintettel nekem rokonszenves egyes külföldi országok mértéktartó és arányos szabályozása, melyben rögzítik, hogy a pénzmosás nem járhat súlyosabb jogkövetkezményekkel, mint az alpbűncselekmény. A nemzetközileg elvárt négyéves szabadságvesztés lehetőségére tekintettel ezzel legalább annyit elérnénk, hogy öt événél súlyosabban nem fenyegetett alpbűncselekményhez nem társulhatna öt événél súlyosabban fenyegetett pénzmosás.

Ami pedig a mindennapok *gyakorlatát* illeti, kérem a tisztelt Kollégákat, szívleljék meg a Novella indokolásának intelmeit: „nem büntetendőek az olyan, rendeltetésszerű felhasználásnak tekinthető magatartások, amelyekhez nem társul újabb csalárd tett, illetve annak következményeként az alpbűncselekményhez képest többsérellem”, mert ez a kétszeres értékelés tilalmába ütközne. Vegyék tehát figyelembe, hogy például a 399. § (1) bekezdésben szereplő „*elfedés*” vagy „*elleplezés*”, a szavak nyelvtani értelmezése – az igekötő használata – folytán is megállapíthatóan *nem pusztán titokban tartás, be nem vallás*. Az indokolás is hangsúlyozza, hogy e körben nem értékelhető a „passzív hallgatás vagy közlésben, nyilatkozatban

megvalósuló tagadás” (hadd tegyem hozzá: „aktív hallgatás” nehezen is lenne értelmezhető), hanem további, *a vagyon rejtve maradását eredményező valamely többletmagatartás* felróhatóságáról van szó. Én a ma már általánossá vált egyszerű bankműveleteket – a pénzfelvételt, számlanyitást, egyszerű átutalást (s nyilván nem átutalások esetleg transzformációt is eredményező sorozatát) – nem vonnám e körbe.

Kedves Kollégák!

Néhány tendencia és tanulság felvázolására vállalkoztam. A tendenciák nagyjából egyértelműek, belátom azonban, hogy az általam levont tanulságok talán kevésbé. Fordítva kétségtelenül jobb lenne.

Sohasem volt könnyű helyzetben az, aki a gazdasági büntetőjog művelésére adta a fejét. Ám járványok, háború, válság sújtotta időkben ez talán még nehezebb, ilyenkor különösen fontos a közös gondolkodás. Ezt próbáltam tőlem telhetően egy kicsit segíteni.

Molnár Gábor Miklós¹

A GAZDASÁGI BŰNCSELEKMÉNYEK LEGÚJABB ÍTÉLKEZÉSI GYAKORLATA

Jó és hasznos, ha időről időre áttekintjük a gazdasági bűncselekmények legújabb ítélkezési gyakorlatát. Nem elsősorban azért, mert olyan újdonságokra lehet számítani az ítélkezésben, hanem azért, mert ez segítheti az összefüggések megvilágítását és a folyamatok megértését. Előadásomban is erre törekszem.

I. A költségvetési csalás bizonyításának egyes kérdései

Talán nem túlzás azt állítani, hogy a költségvetési csalás büntette miatt indított büntetőeljárások igazi reneszánsza figyelhető meg napjainkban. Ennek köszönhetően formalizálódnak a hasonló, tipizálható elkövetési módokra kialakított jogalkalmazói válaszok is. Sajnos sematizálódik a bizonyítás és esetenként csorbulhatnak a szakmai elvárások.

Három tipizálható elkövetési móddal szeretnék részletesebben foglalkozni azzal a megjegyzéssel, hogy (persze) a fiktív számlázással végrehajtott áfa-csalások mindent visznek.

1. Áfacsalás

Igen sajnálatos tendencia napjainkban az áfaellenőrzések gyakorlatában a számlabefogadó felelősségének a fokozódó objektívizálása. Vitathatatlan, hogy a „Big Data” révén jóformán mindentudó és mindent

¹ nyugalmazott kúriai tanácselnök, ügyvéd

látó NAV nagyon hatékonyan lép fel a csalárd adózói magatartásokkal szemben. Kérdéses azonban, hogy megvannak-e azok a garanciák, amelyek gátat szabnak az adóhatóságnak, megakadályozva ezzel az észszerűen elvárható intézkedéseket megtevő adózók kriminalizálását?

A szakmai közönség számára ma már magától értetődő, hogy a költségvetési csalás (adócsalás) miatt indított büntetőeljárásokban is kikerülhetetlenek az Európa Unió Bíróságának (továbbiakban: EUB) döntéseiben megfogalmazott követelmények. Ezek sajnos még ma sem automatikusan érvényesülnek a hazai adóhatóságok és büntető ügyekben eljáró hatóságok gyakorlatában, ezért mindannyiunk szakmai felelőssége, hogy az EUB döntéseit a lehető legszélesebb körben megismertessük és tudatosítsuk a szakmai szervezetek előtt is.

Állíthatjuk, hogy az utóbbi években az adólevonási joggal kapcsolatos hazai gyakorlatot a nemzeti és az európai megközelítés küzdelme határozta meg. A NAV a bizonyítási teher tekintetében a számlabefogadóra, az EUB pedig az adóhatóságra mutatott. Ezzel párhuzamosan a hazai adóhatósági gyakorlat aránytalanul kiterjesztette, míg az európai felfogás ésszerű keretek közé szorította a számlabefogadó másért való felelősségét.

Az Európai Unió Bírósága a közelmúltban ismét több olyan magyar vonatkozású döntést hozott, amelyek korlátok közé szoríthatják a NAV-nak a számlabefogadó felelősségét objektívizáló ellenőrzési gyakorlatát. Az EUB megállapításai nyomán erősödhet a remény, hogy az adózók számára világosabbá válhat, hogy a cégek milyen jellegű partnerellenőrzések után helyezhetik nyugodtan levonásba az áfát, és milyen mulasztások vezetnek terhelő megállapításhoz, illetve akár a büntetőjogi felelősség megállapításához.

A Mahagében² ügyben hozott EUB döntés már egyértelművé tette, hogy a mások által elkövetett mulasztás automatikusan nem terhelhető a számlabefogadóra. Az adóhatósági bizonyításnak arra kell irányulnia,

2 C-80/11. szám, Mahagében Kft. kontra Nemzeti Adó- és Vámhivatal Dél-dunántúli Regionális Adó Főigazgatósága.

hogy tisztázza a számlabefogadó tudata és az alvállalkozói mulasztások közötti szándékos vagy gondatlan viszonyt. Bár ez a döntés ma már köztudomású, hatása mégis kétséges és ellentmondásos mind a NAV, mind a bíróságok gyakorlatában.

A NAV az ellenőrzések során a gyakran hiánytalanul rendelkezésre álló releváns tényadatok birtokában törekszik ugyan az objektív valóság teljeskörű feltárására, de azzal már ritkán törődik, hogy ehhez tudatilag és akaratilag miként viszonyul a számlabefogadó. A kereskedelmi láncolatokban feltárt mulasztásokért való felelősség konkrét – tipikusan működő és végrehajtható vagyonnal rendelkező – adózókhoz történő telepítése esetenként önkényesnek és tendenciózusnak tűnik.

A nyomozó hatóságok és az ügyészségek a rutinszerűen elvégzett eljárási cselekmények alapján gyakran meglegszenek a valószínűségekkel ahelyett, hogy bizonyított tényekkel támasztanak alá állításait. Továbbra is kérdés tehát, hogy lesz-e valódi hatása az EUB ítéleteinek az ügyészségek vádemelési gyakorlatára és a bíróságok ítélkezési gyakorlatára?

A 2020. második felében kihirdetett – Crewprint³ és Vikingo⁴ ügyekben hozott – EUB ítéletek immár sokadszorra nyomatékosították a változás szükségességét a magyar adóhatósági gyakorlatban. Fokozzák a reményt, hogy az EUB által megfogalmazott elvek a gyakorlatba is beépülhetnek, mert továbbra is probléma, hogy a NAV ellenőrzések az általuk megcélzott rosszhiszemű adózói kör mellett gyakran a „normálisan” és tisztességesen működő cégeket is eléri.

Miben hozhat változást z EUB utóbbi két döntése?

Az EUB a Crewprint és a Vikingo ügyben is úgy foglalt állást, hogy a vevőt főszabály szerint megilleti az áfalevonási jog, amennyiben a

3 C-611/19. szám, Crewprint Kft. kontra Nemzeti Adó- és Vámhivatal Fellebbviteli Igazgatósága.

4 C-610/19. szám, Vikingo Fővállalkozó Kft. kontra Nemzeti Adó- és Vámhivatal Fellebbviteli Igazgatósága.

terméket ténylegesen beszerezte, vagy a szolgáltatást igénybe vette, és azt adóköteles tevékenysége körében használta fel. A HÉA-irányelv⁵ szerint a termékértékesítés olyan objektív kategória, amelynek megtörténtét még az sem kérdőjelezi meg, ha az alvállalkozói láncolat bevonása miatt a tényleges gazdasági cselekményt megvalósító személy nem kerül beazonosításra.

Az áfa értelemszerűen továbbra is csak abban az esetben vonható le, ha nem történt adókijátszás, és a vevő sem aktív, sem passzív módon nem vett részt a szállító (szállító alvállalkozói) által elkövetett adókijátszásban.

Az EUB szerint az áfaigény érvényesítésének kizárásához nem elegendő csupán annak a bizonyítása, hogy a gazdasági esemény nem a számlán szereplő felek között jött létre. Ezzel az EUB meghaladta azt a hazai bírósági gyakorlatot, amely a 5/2016. (IX. 26.) KMK vélemény 2. pontjában került megfogalmazásra. Aszerint ugyanis, ha a gazdasági esemény megvalósult, de nem a számlában szereplő felek között, akkor – a tényállás függvényében – vizsgálni lehet, hogy a számlabefogadó tudott-e, illetve tudnia kellett volna-e az adókijátszásról, adócsalásról.

Az EUB kifogásolja azt az adóhatósági gyakorlatot, amely (külön-külön vagy együttesen):

- nem cáfolja meg az adott ügylet valós gazdasági tartalmát,
- nem bizonyítja az adóelőnyt, illetve
- a számlabefogadó ezekhez fűződő csalárd tudati viszonyát.

Az EUB szerint egy ilyen bizonyítás nem vezethet az adólevonási jog megtagadásához.

A másik gyakori adóhatósági tévedés a számlabefogadó szándékoságának (tudta) és gondatlanságának (tudhatta) összekeverése vagy netán összemosása. A két eset ugyanis eltérő tények bizonyítását igényli.

5 A Tanács 2006/112/EK irányelve (2006. november 28.) a közös hozzáadottértékadó-rendszerről.

Az első esetben a számlabefogadó adókijátszást elősegítő vagy támogató közreműködését, a második esetben pedig a partnerével és az általa történt teljesítés körülményeivel összefüggő körülmények hiányát kell bizonyítani. Ha tehát az adóhatóság nem tesz különbséget a szándékosság és gondatlanság között, akkor elhibázza a bizonyítás irányát.

A Crewprint ügyben az EUB ismét kiemelte, hogy az adóalanyok szabadon választják meg a gazdasági tevékenységük folytatásához és az adóterhek optimalizálásához legideálisabbnak vélt szervezeti struktúrát. A büntetőügyek tapasztalatai szerint a nyomozó hatóság és az ügyészség gyakran hivatkozik az adólevonási jog törvénytörő gyakorlásának megállapítása kapcsán egyes ügyleti konstrukciók mesterséges jellegére. Az EUB szerint visszaélésszerű magatartás csak a valós gazdasági tartalmat teljes mértékben nélkülöző, kizárólag az áfarendszer céljaival ellentétes áfaelőny megszerzésére irányuló konstrukciók esetében állapítható meg.

Az adóhatóság tehát nem használhatja a rendeltetésszerű joggyakorlás alapvetelményét általános hivatkozási keretként olyan konstrukciók tekintetében, amelyek nem csak papíron léteznek – tehát a gazdasági esemény megtörténte az iratok, a felek nyilatkozatai és egyéb bizonyítékok alapján kívülállók számára is rekonstruálható – és valódi gazdasági tartalmuk (is) van. Ilyen esetekben a NAV nem is jogosult a felek üzleti döntéseit felülbírálni.

Az EUB Vikingo ügyben megfogalmazott következtetései szerint az uniós jogelvekkel ellentétes az a bevettnek mondható nemzeti adóellenőrzési és ítélkezési gyakorlat, amely azért tagadja meg az adóalanytól az adólevonási jogot, mert nem szolgáltat a tranzakciós láncolatban részt vevő valamennyi szereplő gazdasági tevékenységét, az általuk teljesített valamennyi ügyletet alátámasztó bizonyítékot. Helytelen az is, ha ezen tényezők ellenőrizhetetlenségét az adóhatóság az áfalevonási jogot gyakorló vevő terhére értékeli.

Az EUB megerősítette továbbá, hogy ellentétes az uniós elvekkel az az adóhatósági gyakorlat, amely előzetesen felállított prekonceptió mentén rendez összefüggő narratívába bizonyos tényeket vagy jelentős számú „gyanús” körülményt. Az EUB ezzel a megállapításával azt a hazai adóhatósági gyakorlatot helyteleníti, amely standard szempontok mentén (pl. alvállalkozó tárgyi vagy személyi kapacitásainak hiánya, egyes számviteli dokumentumok hiánya vagy szabálytalansága, vállalkozások eltűnése stb.) feltárt szabálytalanságokból közvetlenül következtet a szabálytalansággal rendszerint közvetlen kapcsolatban nem álló számlabefogadó felelősségére.

Sajnos, a hazai adóhatóság és a nyomozó hatóság – helytelenül – továbbra is a szállítói oldalról gyűjti össze a gyanúra okot adó körülményeket és ezekkel igyekeznek igazolni, bizonyítani az adózó tudattartalmát.

Az ítélet azt is pontosan kihangsúlyozza és „kvázi” ezzel előírja a jövőre nézve, hogy az elsőfokú bíróságnak a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján azt kell megítélnie, hogy az adózó, illetve a nevében eljáró személyek a tőlük elvárható gondosságot tanúsították-e annak érdekében, hogy a beszerzések által adókijátszásra irányuló ügyletekben ne vegyenek részt.

A NAV még mindig hibás bizonyítási gyakorlata miatt sok esetben a bíróságnak kell újraértékelnie az adóhatóság által ugyan feltárt, de nem az adózói tudattartalom oldaláról csoportosított körülményeket ahhoz, hogy a tudattartalmat illetően megfelelő értékeléshez jusson.

A részletezett döntések nyomán tehát mindenekelőtt azokban az esetekben történhet változás, amikor az adóhatóság magát az ügylet megtörténtét nem, csupán a számlán szereplő felek közötti megvalósulását vitatja.

2. A vagyoni hátrány összegének szakértői megállapítása az ún. „felhúzásos módszer”⁶ alapján.

2.1. Téves szakértői módszer

Amint már fentebb is jeleztük, a költségvetési csalás jelenlegi ítélkezési gyakorlatában az áfa csalással megvalósuló elkövetés tekinthető a „legnépszerűbb”, már-már uralkodó elkövetési módszernek. Az egyik tipikus elkövetési forma a többlépcsős, a számlázási lánc végén eltűnő cégekre épített és az Európai Unión belül 0%-os áfával történő értékesítés lehetőségét is kihasználó elkövetésre épül. Az ilyen bűncselekmények bizonyításának szempontjai az elmúlt évtizedekben letisztultak. Mégis sajnálattal azt tapasztaltam, hogy a jogalkalmazó szervek és sajnos így néha a bíróságok is áttörik a bizonyítás és a büntetőjog alapvető szabályait.

A tipikus elkövetés szerint a terheltek egy több cégből álló értékesítési láncolatot hoztak létre a következők szerint:

Első szint: 1.1. és 1.2. Kft;

Második szint: 2.1. és 2.2. Kft;

Harmadik szint: 3.1. Kft, 3.2. Kft. és még sokan mások;

Negyedik szint: 4.1. Kft. és még mások

Külföldi partner: SZ1. Sro és SZ2. Sro szlovák cégek.

Az értékesítési láncolat célja az volt, hogy a láncolatban szereplő gazdasági társaságokon keresztül beszerzett és továbbértékesített áruk az 1.1. és 1.2. Kft.-hez kerüljenek leszállításra és ezen két, élelmiszer ipari nagykereskedelmi cég részére értékesítésre.

A lánc tetején álló nagykereskedő cégek az ily módon beszerzett termékeket szlovák honosságú gazdasági társaságoknak értékesítet-

6 Az elsőfokú bíróságként eljáró Szegedi Törvényszék 3.B.245/2015/405. számú ítélete, illetve a Szegedi Ítéltábla, mint másodfokú bíróság Bf.II.648/2019/180. számú ítélete alapján.

ték tovább oly módon, hogy az áruk ugyan kiszállításra kerülnek Szlovákiába, azonban azok végleges rendeltetéssel nem hagyják el Magyarország területét, oda visszaszállításra kerültek, ily módon csak a közösségen belüli értékesítés látszatát keltették.

A láncolat végén (a 4. szinten) található gazdasági társaságoknál az áfa nem került bevallásra és befizetésre. A bevallásaikban kizárólag belföldi beszerzéseket tüntettek fel. (Eltűnő cégek)

Az általuk korábban nyilvánvalóan meg nem fizetett áfát levonásba helyezték, vagy áfa bevallást egyáltalán nem nyújtottak be, ily módon az első belföldi forgalmazáshoz köthető áfa nem került bevallásra és befizetésre.

A szakértő szerint a vagyoni hátrány a láncban alul szereplő cégeknél képződött(?) és ezen vagyoni hátrány lett „felhúzva” az 1.1. és 1.2. Kft.-ig, mert a láncban alul szereplő cégek nem vallották be és/vagy nem fizették be az áfa összegeket.

Az alapeljárásban kirendelt szakértő nem vizsgálta azt, hogy az első szinten lévő társaságok által a 2.1. és 2.2. Kft.-től beszerzett áruk kinek a részére kerültek értékesítésre: a vádban érintett közösségen belüli gazdasági társaságok részére, vagy más külföldi gazdasági társaságok részére, vagy esetleg belföldön kerültek értékesítésre. Szerinte ez teljesen mindegy, mert minden, a 2.1. és 2.2. Kft.-től beszerzett áru „bűnös” áru, függetlenül az áruk további sorsától.

Ez a szakértői módszer téves.

Ebben az ügyben sem a szakértő, sem a bíróság nem vizsgálta azt, hogy a nem a 2.1. és 2.2. Kft.-től, hanem más beszállítótól beszerzett áruk milyen összegben befolyásolják az 1.1. és 1.2. Kft. Kft. terhére megállapítani kívánt adóhiány összegét.

A szakértő úgy nyilvánított véleményt, hogy nem vizsgálta az ún. tettes cégek (1.1. és 1.2. Kft.) áfa bevallásait és könyvelését. Úgy állapított meg adóhiányt, adókülönbözetet – bevételkiesésben megnyilvánuló vagyoni hátrányt –, hogy nem elemezte a gazdasági társaság benyújtott áfa bevallásait és nem vizsgálta meg a társaság vonatkozó könyvelési anyagát.

A szakértő módszere tulajdonképpen arra épült, hogy a láncban alul szereplő cégeknél – a bűnsegéd cégeknél – állapította meg a vagyoni hátrány összegét és ezután az alul megállapított vagyoni hátrány összegét „felhúzta” a láncban felül szereplő cégekig, elmondása szerint addig, ameddig a nyomozó hatóság megjelölte. Ez az úgynevezett „felhúzásos módszer”. Ezért nem is vizsgálta az 1.1. és 1.2. Kft. áfa bevallásait, mert szerinte azok semmilyen szinten nem módosítanák a vagyoni hátrány összegét.

Ez a szakértői módszer a szakértők körében ismeretlen. Semmilyen módszertani levélben vagy szakmai anyagban ilyen módszer nem ismert és nem publikált.

Másrészről alkalmatlan is ez a módszer, mert nem a láncban alsó bűnsegéd cégeknél kell vizsgálni az esetleg ott okozott vagyoni hátrány összegét, hanem mindig a tettesi cégnél – a jelen ügyben a vád döntése szerint a láncban legfelső (1.1. és 1.2.) tettesi cégeknél kellett volna ezt a vizsgálatot elvégezni. Ott kellett volna megállapítani a vagyoni hátrány összegét és ezt kellett volna „megosztani” a láncban lentebb szereplő bűnsegéd cégekre vetítve.

Az 1.1. és 1.2. Kft. gazdálkodásában képződött „bevételekiesés” azonban semmiképpen nem azonos a 2.1. és a 2.2. Kft.-nél, illetőleg az azok alatt lévő cégeknél be nem fizetett áfa összegekkel.

2.2. A részes felelőssége

A fentebb szakértői szempontból vizsgált ügyben a bíróság jogi minősítése is a sematizmus veszélyét sejteti, ezért feltétlenül értékelést érdemel.

Az 1.1. Kft. képviseletében eljáró IV. rendű terhelt és az 1.2. Kft. képviseletében eljáró I. rendű terhelt által okozott vagyoni hátrányhoz az alsóbb szinteken beszámológóként közreműködő társaságokat vezető terheltek kisebb összeg erejéig járultak hozzá.

Az elsőfokú bíróság az utóbbi terheltek terhére megállapított 2-2-2 rendbeli bűnsegédként elkövetett költségvetési csalás minősítését

e terheltek tényleges, valós közreműködéséhez igazodóan – helyesen – ezekhez a tényleges (kisebb) elkövetési összegekhez (vagyoni hátrányokhoz) igazította.

Ezzel szemben a másodfokon eljáró bíróság úgy foglalt állást, hogy a bűnsegéd terheltek a tettes terheltekkel azonosan, a tettesek által előidézett teljes összegű vagyoni hátrány okozásáért felelnek és cselekményük ehhez igazodóan minősül.

A másodfokú bíróság kifejtette, hogy ezen terheltek egyrészt fizikai segítséget nyújtottak a számlák kibocsátásával a tettesi elkövetőknek, másrészt a bűnszervezet működéséhez pszichikai bűnsegélyt is nyújtottak.

A bűnszervezetben résztvevő terheltek azáltal, hogy rendelkezésre álltak a bűnszervezet számára, hogy amikor szükség van rájuk, akkor azt segítsék, ezáltal a bűnszervezet működését abban az időszakban is segítették, amikor nem nyújtottak konkrét fizikai segítséget. Ezáltal az ezen időszakkal érintett vagyoni hátrány tekintetében is fennáll a bűnsegédi felelősségük. Ezért az elsőfokú bíróságtól eltérően a bűnsegéd terheltek bűnösségét is a tettes terheltek által okozott teljes vagyoni hátrányhoz igazította.

A másodfokú bíróság minősítése sérti a büntető anyagi jogszabály rendelkezését és ellentétes a részesek büntetőjogi felelősségének megállapítására vonatkozó következetes ítélkezési gyakorlattal.

A részes tudatának át kell fognia a tettes cselekményét.

Az irányadó tényállás szerint a részeseknek arról kellett tudnia, hogy az általuk rendelkezésre bocsátott fiktív számlák realizálására 1-2-3 szinttel feljebb sor kerülhet. Azt legtöbbször nem tudták, hogy melyik cégnél mikor, milyen összegben kerül sor a fiktív áfartalom realizálására. E tudatuk – az eredmény (adóhiány) iránti közömbösségük – alapján az ítélkezési gyakorlat megállapítja a szándékos bűnösségüket.

Azt azonban az alsóbb szinteken lévő terheltek végképp nem tudhatták, hogy más cégek képviselőjében eljáró más terheltektől a szervezők mikor, milyen összegű fiktív számlát igényeltek.

Azt sem tudták, hogy a más cégek képviselőiként eljáró más terheltek milyen összegű fiktív számla elfogadásával és/vagy kibocsátásával mikor, melyik tettesi vállalkozás vezetőjének, milyen összegű vagyoni hátrány előidézésében működtek közre, a fiktív számlák realizálására mely cégeknél kerül sor és milyen összegben.

Ebben a helyzetben nem is lehet kérdéses, hogy a bűnsegédként felelősségre vont terheltek büntetőjogi felelőssége csak a közreműködésükkel összefüggő jogosulatlan áfaelvonás erejéig áll fenn, ellentétben a jogerős ügydöntő határozatot hozó másodfokú bíróságnak azzal a döntésével, hogy a valamennyi részes bűnösségét a haszonhúzó társaságok („tettes cégek”) által okozott összes vagyoni hátrány okozásához nyújtott bűnsegélyben állapította meg.

3. Az állami támogatások jogosulatlan igénybevételével megvalósuló költségvetési csalás (az ún. „iskolai csalás”)

A hazai bíróságok gyakorlatában tipikus elkövetési módnak tekinthető az állami támogatások jogszerűtlen megcsapolásával megvalósuló ún. „iskolai csalások” elkövetése. Az ilyen típusú bűncselekmények elkövetésének meg van a maga több lépcsőből összeálló módszertana. Ezeket az egymásra épülő elemeket a büntetőjogi felelősség megállapításához bizonyítani kell. Bármely releváns elem bizonyításának hiánya akadályát képezi a bűnösség megállapításának. Az alábbi konkrét ügy alkalmas lehet e módszertan bemutatására.)⁷

3.1. Vád

Költségvetési csalás büntette és hamis magánokirat felhasználásának vétsége miatt emelt vád alapjául szolgáló tényállás lényege szerint a

⁷ Az elsőfokú bíróságként eljáró Nyíregyházi Járásbíróság 18.B.611/2018/31. számú ítélete és a Nyíregyházi Törvényszék, mint másodfokú bíróság I.Bf.289/2020/8. számú végzése alapján.

köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény (továbbiakban: Kntv.) 88. §-ának (3) bekezdése alapján a központi költségvetés a nem állami szerv által fenntartott intézmény köznevelési feladatainak ellátásához költségvetési hozzájárulást biztosít, amelynek feltétele, hogy az intézmény a működési engedélyében foglaltaknak megfelelően végzi tevékenységét. A Kntv. 88. §-ának (4) bekezdése szerint a központi költségvetés a nem állami fenntartású intézmények számára átlagbér alapú költségvetési hozzájárulást biztosít a köznevelési feladat ellátásához szükséges pedagógusok és a nevelő-oktató munkát közvetlenül segítő alkalmazottak illetménye, munkabére és ezek járulékai kifizetéséhez.

A vádlottak elhatározták és megegyeztek abban, hogy a Középiskola részére az I. r. vádlott irányítása alatt álló Fenntartó Kft. felhasználásával normatív támogatást szereznek meg az állami költségvetésből olyan diákok után is, akik csak névleg az iskola diákjai, mert ugyan beiratkoztak, de az iskolai képzésben ténylegesen nem vesznek részt. A vádlottak között bünszervezet jött létre, melynek célja jelentős összegű állami támogatások megszerzése volt. Az iskola csupán látszólag teljesítette a támogató által előírt feladatait és törvényi kötelezettségeit, a támogatás alapját képező tanulói létszámot a vádlottak mesterségesen felduzzasztották annak érdekében, hogy a lehető legnagyobb összegű támogatást szerezzék meg. Úgy határoztak ezért, hogy a támogatási összeg egy részét az általuk képviselt gazdasági társaságok részére átutalják, majd onnan fiktív számlák elkönyvelése mellett fogják felvenni.

A Magyar Államkincstár a tárgyévben igényelt több, mint 100 milli forint támogatást a Fenntartó Kft. bankszámlájára folyósította (rendelkezésre jogosult az I. r. vádlott), mely összegek teljes egészében a Középiskola bankszámlájára kerültek átutalásra.

Az iskola a támogatás java részét működési költségek finanszírozására fordította, azonban az ezen felül megmaradt összeget az iskola tovább utalta az I. rendű vádlott ügyvezetése alatt álló Fenntartó

Kft. bankszámlájára. Az egyik vádlott fiktív számlákat állított ki, amelyeket az iskolának benyújtott. A számlák kizárólag azt a célt szolgálták, hogy I. rendű vádlott az állami támogatáshoz hozzájusson.

A bűnszervezet tagjai előre felkészültek a büntetőeljárás megindulására és tervekkel rendelkeztek annak megghiúsítására is. A tagok szándékegyesége kiterjedt arra is, hogy:

- a) a jogosulatlan igénylés érdekében fiktív tanulói adatbázist hozzanak létre olyan személyek adataiból, akik nem kívántak részt venni az oktatásban,
- b) a megszerzett összegeket átutalásokat követően fiktív számlák elkönyvelése mellett tulajdonítsák el,
- c) az ellenőrzések és büntetőeljárás megghiúsítása érdekében professzionális valótlan tartalmú közoktatási dokumentációt állítsanak elő,
- d) szükség esetén azáltal is megghiúsítsák az eljárásokat, hogy hamis tanúzásra bujtják fel a tanulói adatbázisban szereplő személyeket.

A fentiek érdekében a vádlottak a feladatokat egymás között megosztották, illetve tevékenységüket úgy hangolták össze, hogy azok közös céljaikat: a támogatások megszerzését és megtartását elősegítsék.

A bűnszervezet működése a nyomozás megindulása után – az arról való tudomásszerzés ellenére is — tovább folytatódott és eredménytelen nyomozás esetén félbe sem szakadt volna, mert azt hosszú távra tervezték.

3.2. Elsőfokú bíróság

Az elsőfokú bíróság az ügy valamennyi (összesen 6) vádlottját felmentette a társtettesként bűnszervezetben elkövetett költségvetési csalás büntette, valamint a társtettesként elkövetett hamis magánokirat felhasználásnak vétsége miatt emelt vád alól.

Azt állapította meg, hogy a Középiskolában a tanulói törzslapok, nyilvántartások vezetése a beiratkozott tanulók létszámának meg-

felelően a jogszabályi kötelezettségek betartása mellett történt. Az iskolában tanító pedagógusok az órarend szerint óráikat a kijelölt telephelyeken megtartották, az órákon megjelent hallgatókról, tanulókról jelenléti ívet vezettek. A Középiskolában alapításától kezdődően egészen a büntetőeljárás megindulásáig számos hallgató eredményes érettségi vizsgát tett, de természetesen olyanok is voltak, akik bár beiratkoztak az iskolába, de a későbbiekben hiányzás vagy egyéb ok miatt befejezték középiskolai tanulmányaikat, lemorzsolódtak. Ezen tanulókról a szükséges nyilvántartások, igazolások kiadása, kiállítása és a finanszírozó felé továbbítása a Középiskola vezetősége részéről a tárgyévben a hatályos jogszabályok szerint megtörtént. Érdemi oktatói munka folyt az iskolában, az egyes telephelyeken a kitűzött tanórák megtartásra kerültek. Nem lehetett azt megállapítani, hogy a tanulói nyilvántartások fiktívek és azt sem lehetett megállapítani, hogy érdemi munkavégzés nem folyt a középiskolában.

A Fenntartó Kft. a tárgyévben érdemi tevékenységet végzett a Középiskola felé. A vállalkozási keretszerződésben foglalt kötelezettségeit teljesítette. A kiállított számlák mögött meghúzódó gazdasági eseményekről nem lehetett megállapítani, hogy azok nem mentek teljesedésbe és nem lehetett azt sem megállapítani, hogy a számlák fiktívek.

A vádlottak nem hoztak létre bünszervezetet. A vezetők egyik pedagógus felé sem adtak olyan jellegű utasítást, hogy az osztálynaplót, tanulói nyilvántartásokat bármilyen módon hamisítsák meg annak érdekében, hogy egy esetleges büntetőeljárást képesek legyenek ezzel meghiúsítani.

A bíróság rámutatott arra, hogy abban a körben, hogy hány tanuló és kik voltak azok, akik valóban csak beiratkoztak, de ténylegesen nem jártak a gimnáziumba – a vádirat súlyos hiányosságokban szenved. A nyomozás során nem került pontosan meghatározásra az a kör, akik nem jártak iskolába. A nyomozóhatóság e tárgykörben elegendőnek találta a lefoglalt osztálynaplók, törzslapok elemzését. A nyomozás során elmaradt azoknak a személyeknek a részletes tanúkénti kihall-

gatása és elszámoltatása, akik vonatkozásában kétely merült fel a tekintetben, hogy ténylegesen jártak-e iskolába. Nem vitatható, hogy ez összesen 298 főnek a tanúkenti kihallgatását igényelte volna, de a bíróság véleménye szerint kizárólag így lehetne abban a kérdésben állást foglalni, hogy valóban léteztek-e fiktív tanulói adatbázisok, valóban megtörtént-e a törzslapoknak, osztálynaplónak a meghamisítása, valóban megtörtént-e, hogy a hamis magánokiratokat ilyen formán felhasználták.

A nyomozás során elmaradt ilyen mértékű tanúbizonyítás nem lehet a bíróság feladata, már csak azért sem, mert ebben az esetben éppen a bíróság lenne az, aki konkrétan meg tudná nevezni azokat a személyeket, akik ténylegesen nem jártak oktatásra csak beiratkoztak és az ő vonatkozásukban valóban jogosulatlanul történt az állami normatíva igénybevétele. Ez a vádat emelő ügyészség és a vádirat feladata lett volna. A büntetőeljárás törvényben s

A bíróság véleménye szerint a vádirati tényállításokon túl a bünszervezet létrejötte sem állapítható meg. Az a működési mechanizmus, amelyet a vádhatóság bünszervezeti magatartásként ír le, egészen egyszerűen az iskola prudens működéséhez tartozott hozzá.

3.3. Másodfokú bíróság

Az ügyész által a vádlottak felmentése miatt bejelent fellebbezés alapján eljáró másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét valamennyi vádlottat érintően hatályon kívül helyezte és az ellenük indított eljárást megszüntette. Az elsőfokú bíróság ítéletét érdemben azért nem bírálta felül, mert annak eljárásjogi akadálya volt, miután – megállapítása szerint – „az ügyészség vádirata a büntetőeljárás lefolytatására nem volt alkalmas”.

A Be. 422. § (1) bekezdésének b) pontja a vádirat törvényes elemei között a vád tárgyává tett cselekmény pontos leírását tartalmazza. A vádlott cselekményének pontos leírása az ügyész indítványában ismertetett történeti tényállás, amely hiánytalanul tartalmazza a bűn-

cselekmény törvényi tényállási elemeinek megfelelő konkrét tényeket, az elkövetési magatartást, a cselekmény megvalósulásának helyét, idejét, indítékát, az elkövetés eszközét, módját, és annak következményeit, továbbá az elkövetés büntetőjogi minősítése szempontjából jelentős egyéb körülményeit. A vizsgált ügyben benyújtott vádirat tényállása konkrét elkövetési magatartást nem rögzített.

A vádiratnak konkrétan meg kellett volna jelölnie egyrészt, hogy kik voltak azok a diákok, akik csak névleg voltak az iskola diákjai és meg kellett volna jelölnie azon bizonyítékokat, melyek kétséget kizáróan igazolják ezen diákok vonatkozásában azt, hogy az iskolai képzésben nem vettek részt.

Ebben az ügyben – mint a hasonló „iskolás ügyekben” – az elkövetési magatartás a fiktív tanulói létszámadatok közlése, minthogy a létszám alapján finanszírozza az állam a nem állami szerv által fenntartott intézményeket köznevelési feladatainak ellátása során. Így biztosítja az állam a költségvetési hozzájárulást, a működési engedélyben foglalt tevékenység elvégzéséhez. A bíróság a fiktív tanulói névsor ismeretében tudta volna teljesíteni tényállásfelderítési kötelezettségét a vádhoz kötöttség keretében, illetőleg a védelem is ennek ismeretében tudta volna teljesítenie a hatékony védelem feladatkörét.

A fiktív tanulói létszám pontos vádirati megjelölése nélkülözhetetlen, a költségvetési csalás eredményének a vagyoni hátrány, mint elkövetési érték meghatározása szempontjából is.

A tárgyaló ügyész az ítélethozatalt megelőző perbeszédében és annak kiegészítésében utalt arra, hogy a vádhatóságnak a korábbi gyakorlattal szemben a hasonló úgynevezett iskolás ügyekben az a vádirat szerkesztési koncepciója, illetőleg az a vádemelési gyakorlata alakult ki, hogy nem szükséges felsorolni név szerint, pontosan a fiktív tanulói létszámot, hanem elegendőnek tartja a vádhatóság az érintett gazdasági társaságok könyvelési anyagából a fiktív számlákat kiemelni és abból visszakövetkeztetni a támogatás jogosulatlan visszaigénylésére legalább a fiktív számlák számlatartalma erejéig.

A másodfokú bíróság ezt az álláspontot dogmatikailag tévesnek tartotta. Kifejtette, hogy a készpénz fiktív számlák alapján történő eltulajdonítása egy másik bűncselekmény elkövetésének lehet az elkövetési magatartása, amelynek más a sértettje, mint a költségvetési csalásnak.

Azt sem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a fiktív számlákkal történő készpénzeltulajdonítást nem kell feltétlen megelőznie jogosulatlan támogatás igénylésének, mint hogy jogszerűen megszerzett támogatást is el lehet sikkasztani. Az egyik a másiknak nem feltétele. Az ügyészség nem is tette vád tárgyává a fiktív számlák alapján számlázott összeg eltulajdonításával megvalósított sikkasztást. Ezt lényegében a költségvetési csalás büntetlen utócselkményeként értékelte.

A fentiek összefoglalva az ügyészség vádirata nem törvényes, mert nem felel meg a Be. 422. (1) bekezdés b) pontjában írt kívánalomnak, nem pontosan írja le a vád tárgyává tett cselekményt. A vád hiányos, nem tartalmazza a fiktív tanulói létszámot, nem tartalmazza az elkövetési értéket, és pontosan az elkövetési időt sem.

Az elsőfokú bíróságnak a vád hiányosságait fel kellett volna ismernie, és a vád hiányosságainak pótlására az ügyészt fel kellett volna hívnia. Amennyiben az ügyész a felhívás ellenére nem egészíti ki a vádat, akkor az eljárás megszüntetésének lett volna helye már a tárgyalás előkészítése során [Be. 492. § (2) bekezdés d) pont].

A bíróságnak a bizonyítási eljárás befejezését követően is lett volna lehetősége a vád törvényességét vizsgálni a Be. 567. § (2) bekezdésének d) pontja alapján.

Amennyiben úgy ítéli meg, hogy a vádirat nem, vagy hiányosan tartalmazza a 422. § (1) bekezdésében írt törvényes elemeket és emiatt a vád érdemi elbírálásra alkalmatlan, akkor nem ügydöntő végzéssel az eljárást megszüntetéséről határozhatott volna.

Az elsőfokú bíróság ezt elmulasztotta, ezért a másodfokú bíróság a Be. 607. (1) bekezdése alapján ezt pótolta, azt követően, hogy az elsőfokú bíróság ítéletét hatályon kívül helyezte.

Az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezése és az eljárás megszüntetése a büntetőjogi felelősség tekintetében anyagi jogerő hatást nem eredményez, mivel res iudicata csak az érdemben elbírált vádhoz kapcsolódik. A bíróság az ügy érdemi elbírálását kizárólag eljárási akadály miatt mellőzte. Az ítélet hatályon kívül helyezése, az eljárás megszüntetése nem akadályozza annak, hogy az ügyészség a bűncselekmény elévülési idején belül a vádat kiegészítse, pontosítsa, kidolgozza az elkövetési magatartást, elkövetési értéket, és azt ismételtelen benyújtja a bírósághoz.

II. A pénzmosás reneszánsza

A korábban tetszhalott, mára reneszánszát élő jogintézmények – mint a bünszervezet, a vagyoneklobzás vagy a költségvetési csalás – között jelentős szerepe van a pénzmosásnak. Ma már tömegesen jelenik meg az ügyészség és ekként a bíróságok gyakorlatában is. Néha talán a kelletténél is többször. Hogy mire is gondolhatunk, nyomban kiderül.

Közismertek az interneten adathalászattal elkövetett csalások. Az is köztudott, hogy azokhoz kapcsolódóan az ügyészség gyakran emel vádat pénzmosás miatt. A bankszámlára érkezett pénz felvételét, vagy tovább utalását az ügyészség gyakran automatikusan pénzmosásnak minősíti. Pedig már ítéletek tucatja áll rendelkezésre arról, hogy az esetek egy jelentős részében nem ez a helyes minősítés. Ezt igazolja a bíróságok gyakorlata is, amely már kimunkálta az ilyen bűnsegédi jellegű magatartások kapcsán a bűnsegédként elkövetett csalás és a pénzmosás elhatárolásánál irányadó szempontokat.⁸

Ezekben az ügyekben a Magyarországon megnyitott bankszámlák rendeltetése az, hogy az elkövetők az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás útján megszerzett pénzt ténylegesen megszerzzék, annak a birtokába kerüljenek, az alapbűncselekmény hasznát

8 Lásd pl. a Szegedi Ítéltábla a Bf.II.336/2019/7. számú ítéletében vagy a Bf.II.608/2018/12. számú ítéletében.

realizálják. A bankszámla tulajdonos magatartása ezért az alpbűncselekmény része, nem pedig egy azon kívüli járulékos magatartás.

Az ilyen ügyekben a bűnsegéd által biztosított bankszámla egyrészt az alpbűncselekmény elemét képező megtévesztés részét képezi, mert a sértettek tévedésből ezen számlára utalják át a megrendelt termékek vételárát, másrészt pedig a csalás elkövetői ezáltal jutnak a csalás útján megszerzett pénzösszeg birtokába. A bankszámlatulajdonosok e tevékenysége csalási tevékenyhez nyújtott bűnsegédi tevékenység, és nem egy utólagos bűnkapcsolatot megalapozó magatartás. Ezt az álláspontot ejtette ki a Kúria is a Bt.III.1447/2018/12. számú határozatában.⁹

A BH2019. 125. szám alatt közzétett döntés I. pontja szerint: a pénzmosás járulékos bűncselekmény, azt megelőzi egy büntetendő cselekmény elkövetése. Ilyen alpbűncselekmény hiányában nem valósulhat meg. Az alpbűncselekmény és a pénzmosás általában nem alkot valóságos heterogén alaki halmazatot. Egy elkövetési magatartás (vagy magatartássorozat) egyidejűleg az alpbűncselekmény és a pénzmosás törvényi tényállását nem merítheti ki [1978. évi IV. tv. 303. § (3) bek. a) és b) pont; 2012. évi C. tv. 399. § (1) bek. a) pont aa) alpont, (3) bek. a) és b) pont].

Az ilyen jellegű adathalázzal összefüggő ügyekben a hazai elkövető kapcsolatba kerül egy olyan megrendelői körrel, akik ismeretlen harmadik személyek által elkövetett büntetendő cselekményekből

9 lásd a hivatkozott kúriai határozat [43] bekezdésében.

Kifejti továbbá a Kúria ugyanott:

[90] Mindezekből következően a pénzmosás alpbűncselekmény hiányában nem valósulhat meg, az csak akkor tényállásszerű, ha az elkövető az általa vagy a más által elkövetett bűncselekmény elkövetéséből származó dolog eredetét leplezi. Következésképpen az alpbűncselekmény és a pénzmosás esetében valóságos heterogén alaki halmazatot általában nem jöhet létre, azaz egy elkövetési magatartás (vagy magatartássorozat) egyidejűleg az alpbűncselekmény és a pénzmosás törvényi tényállását nem merítheti ki.

[91] Jelen ügyben éppen maga az ügyészség által pénzmosásként értékelt magatartás az alpbűncselekmény.

– jellemzően interneten elkövetett bűncselekményekből – származó számlapénzek realizálására, készpénzben történő felvételére folyamatosan és nagy számban igényelnek bankszámlákat. Létrehoz egy olyan segítői kört, akik jutalék ellenében a bankszámlákat nyitnak, a bankszámlák számát a megrendelő rendelkezésére bocsátják, majd pedig utóbb a számlákra érkező pénzüsszegeket készpénzben felveszik és a megrendelő részére továbbítják.

A rendszerint külföldön végrehajtott adathalászat részletei legtöbbszörre felderítetlenül maradnak. Még azt sem lehet tudni, hogy ki az, akinek a hazai elkövető kiküldte a bankszámla számot és azt sem, hogy akinek kiküldte, ő maga követte-e el a csalásokat az interneten, vagy pedig ő is átadta a számla adatokat annak a tettesnek, aki az internetes csalást elkövette.

A külföldön végrehajtott tettesi cselekmény egyik lehetséges elkövetési módja, hogy gazdálkodók vagy más személyek levelezését kifürkészve a szállító gazdasági társaság bankszámlája helyett a magyar bankszámlát adják meg a pénzügyi teljesítés érdekében.

Gyakori, hogy nem csak a tettes, de még a sértett is ismeretlen marad.¹⁰

Egyszer megérkezik valahonnan a pénz Magyarországra. A megtevesztett sértett utalja erre a számlára. Ha ezt a pénzt felveszik készpénzben, az nem lehet pénzmosás.

Ha tovább utalják, az már lehet pénzmosás, de csak akkor, ha nem az alapcselekmény elkövetőjének. Márpedig valamennyi bűnsegéd az alapcselekmény elkövetője.

Az 1/2017-es legfőbb ügyész helyettesi körlevél szerint a pénzmosás elkövetési tárgya az alapcselekményből származó dolog (ma már vagyon), ezért a járulékos deliktum (bűnkapcsolat) elkövetése kizárt fogalmilag mindaddig, amíg az alapcselekmény elkövetése nem fejeződött be.

10 A vádirat például azt tartalmazza, hogy „Ismeretlen tettes által a nyomozás során meg nem állapított sértett sérelmére elkövetett büntetendő cselekményből 20...X. napján Y USD összegű jóváírás érkezett a ... számú bankszámlára.”

Amikor a hazai elkövető átadja a bankszámla adatokat, akkor még semmilyen alapbűncselekmény elkövetésének a megkezdése nem történt meg, ez egy előzetes magatartássorozat, előkészületi magatartások zajlanak.

A bankszámla adatok megadása fizikai jellegű segítségnyújtás lesz az alapbűncselekmény elkövetéséhez attól a pillanattól kezdve, hogy az ismeretlen tettesek a hozzájuk eljuttatott bankszámla adatok felhasználásával az alapcselekmény elkövetését megkezdik. Mindenki bűnsegéd lesz, aki a bankszámla adatok tettesekhez eljuttatásában közreműködik. Elsődleges bűnsegéd az, aki odaadja a tettesnek a bankszámlát: vagy a megrendelő, vagy az ismeretlen kapcsolat. Valószínű, hogy a magyar elkövető, aki a külföldinek kiküldi a bankszámla számot, már a bűnsegéd bűnsegéde. Ha több személyen keresztül jut el a bankszámla száma a tetteshez, akkor a hazai elkövető a bűnsegéd bűnsegédének a bűnsegéde lesz.

Végül, aki a hazai elkövető megrendelésére megnyitja a bankszámlát vagy átadja a bankszámla adatait abból acélból, hogy arra bűncselekményből származó pénz érkezzon, ő a bűnsegéd bűnsegéde bűnsegédének a bűnsegéde. Tehát rendszerint egy többlépcsős bűnsegédi láncolatot lehet megállapítani, feltéve, hogy utóbb a tettesi cselekmény végrehajtását megkezdik. És majd, ha a tettesi bűncselekményből származik pénz (vagyon) akkor arra elkövetett cselekmény alapján merülhet fel a pénzmosás.

A Kúria álláspontja szerint a pénzhez való hozzájutás, a haszon realizálásának az eszköze. Ha a bankszámláról a pénzt készpénzben felveszik, pénzmosás még nem valósul meg. Előfordul, hogy ATM-ből veszik fel. Akkortól valósulhat meg a pénzmosás, ahogy a pénzt „utalgatják”. Innen kezdve vizsgálendő, hogy a pénzt az eredetének leplezése céljából utalják át vagy pusztán azért, hogy az alapcselekmény elkövetéséből származó eredményt realizálják; hozzájussanak a kicsalt pénzhez., vagy elutalják egy olyan számlára, ahonnan fel tudják venni.

Fontos utalni arra is, hogy bűnsegédi magatartás alapján a tettesi cselekmény üzletszerű elkövetését nem lehet megállapítani. Ismeretlen (külföldi) tettes elkövető esetében ugyancsak nem állapítható meg az üzletszerűség.

Az ilyen jellegű elkövetés nagyszámú bankszámla megnyitását, illetve rendelkezésre bocsátását igényelheti. Ha ugyanis egy cselekmény végrehajtása megtörtént, a bank azt a bankszámlát utána gyakran zárolja, ezért egy másikat kell nyitni.

Amikor a számlanyitás körében eljárva a hazai elkövetők megállapodnak, még nem valósult meg az alpbűncselekmény. Ezek a személyek nem pénzmosásban állapodtak meg.

Amikor az elkövetők között létrejött megállapodás arról szól, hogy az egyik elkövető bankszámla adatokat szolgáltat a másik elkövetőnek, aki valahogy eljuttatja valahová, s egyszer majd erre a bankszámlára érkezik pénz, ez az alpbűncselekmény (előkészülete), és (még) nincs benne pénzmosási mozzanat. Ekkor még az alpbűncselekmény sem valósult meg és az elkövetők nem pénzmosásban állapodnak meg. E szempontok figyelembevételével és függvényében értelmezhető a BH2021. 278. szám alatt közzétett kúriai döntés, amely szerint:

amennyiben a terhelt saját valós szándék nélkül, jövőbeli, tisztázatlan eredetű és kifejezetten eltitkolandó pénzeszközök fogadására nyit számlát azzal, hogy az érkező összegeket készpénzben kell felvennie és az ismeretlen megbízó részére átadnia, akkor ilyen ismérvek mellett maga a számlanyitás alkalmas az arra érkező pénz eredetének leplezésére, a megbízó személy névtelenségének megőrzésére; a cselekmény célja éppen ez volt. Ezért ilyen esetben a terhelt a pénzmosás szándékos alakzatát valósítja meg [2012. évi C. tv. 399. § (2) bek. a) pont].

III. Záró gondolatok

A bírói kar érettségét, önállóságát, függetlenségét mi sem szemléltetheti jobban, mint a 98%-os váderedményesség, vagy a legfőbb ügyész

beszámolójában napvilágot látott adat, amely szerint a bíróságok által kiszabott büntetés az esetek 88%-ában pontosan megegyezik az ügyész által indítványozott (nemű és mértékű) büntetéssel.

Ebben a helyzetben jól jöhet számukra minden szakmai segítség. Az ilyen konferenciákon bemutatott érvelések és az igényesen felépített védői védekezések is segíthetik a bírákat abban, hogy hitelesebben és eredményesebben teljesítsék feladatukat, az igazságszolgáltatást.

A JOGI SZEMÉLLEL SZEMBEN ALKALMAZHATÓ BÜNTETŐJOGI INTÉZKEDÉSEKRŐL SZÓLÓ TÖRVÉNY MÚLTJA, JELENE ÉS JÖVŐJE

1. Bevezetés

A jogi személlyel szemben alkalmazott büntetőjogi intézkedésekről szóló 2001. évi CIV. törvényről (a továbbiakban: Jszbt.) elmondható, hogy a büntető jogterületet érintő szokatlan stabilitással bír. A büntetőjogi jogszabályok utóbbi évtizedekre jellemző közismert változékonyságával szemben az idén 21. életévébe, gyakorlatának 17. évebe lépett Jszbt. lényegét tekintve változatlan. A hatálybalépése óta eltelt időben több olyan év is azonosítható, ahol egyáltalán nem került sor a módosítására. Azt gondolom, hogy egy büntetőjogi jogszabályt érintően ez az életút kifejezetten meglepő, akár példaértékű is lehetne. A törvény életútját érintő másik – jelentősebb – körülmény, hogy ezen időszak alatt a Jszbt. koncepciója sem változott érdemben. Tehát, a jogalkalmazó szerveknek nagyjából ugyanazon paraméterek mentén kell, vagy kellene eljárniuk a jogi személyekkel összefüggésben. Mindez azonban önmagában csupán egy adat, amelynek akár több magyarázata is lehetséges: mindig is rossz volt és azóta sem sikerült megjavítani, ahogy jelentheti azt is, hogy a szabályozás mindig is jó volt és hála Istennek azóta sem sikerült elrontani. A törvény szövegének változatlansága ellenére az elérhető statisztikai adatok azt mutatják, hogy mégsem lehet egy dübörgő, általánossá vált jogalkalmazói gyakorlatról beszámolni. Hozzá kell tenni, hogy a statisztikai

1 büntetőjogi jogalkotásért felelős helyettes államtitkár

adatok vonatkozásában talán az a legbeszédesebb jellemzője, hogy az elérhető statisztikai adatok alapvetően hiányoznak. A nyilvánosan hozzáférhető rendőrségi, ügyészségi, bírósági statisztikai adatokban a jogi személlyel szembeni intézkedésre vonatkozó eljárási és szankciós adatok nincsenek feltüntetve. Ezért az e tárgykörben rendelkezésre álló adatok, alapvetően szegényesek, illetve az e tárgykörben született tanulmányokat áttekintve megállapítható, hogy az adatok csak közérdekű adatigénylés alapján állnak rendelkezésre. Ezen adatok alapján pedig azt lehet látni, hogy viszonylag kevés ügy van, amiben a jogi személlyel szembeni büntetőjogi intézkedés alkalmazásának kérdése felmerült. Hozzá kell tenni ugyanakkor, hogy az Igazságügyi Minisztériumnak a tárgykört érintően a jogalkalmazókkal folytatott konzultációk tapasztalatai, visszajelzései azt mutatják, hogy az utóbbi években talán egy trendváltás lehet megfigyelhető, mert – elsősorban a költségvetési csalás bűncselekménye tekintetében – szélesedő alkalmazásra utaló jelek azonosíthatóak, azonban ennek alátámasztása további részletesebb vizsgálatot igényelne. Elmondható tehát, hogy kevés ügy van. Ugyanakkor önmagában ez ismételten csupán egy adat, ami nem feltétlenül rossz, vagy a jogintézményt megfelelően leíró jellegű adat. Hasonlóan más jogintézményekhez – mint például a korábbi lemondás a tárgyalásról vagy a jelenlegi egyezségkötés jogintézményei esetében – a kevés még nem feltétlenül rossz vagy elégtelen. Nem önmagában a statisztikai mérőszám az irányadó, érdemi probléma akkor adódik, ha nem alkalmazzák a jogintézményt abban az esetben, ahol egyébként kellene vagy lehetne. Ennek megítélése azonban nem csupán statisztikai szempontú, hanem érdemi ügyvizsgálatot igényelne.

2. „Toporog a tehetetlen, nem szeretem”

Annak ellenére, hogy az előbb említett érdemi vizsgálatra még nem került sor és a jogalkalmazóktól kapott visszajelzések alapján talán

várható némi elmozdulás, mégis nehezen vitathatónak tűnik, hogy a Jsztb. szerinti eljárás és intézkedések alkalmazása toporogni látszik. Indokoltnak tűnik ezért áttekinteni, e népszerűtlenség okait. Az e körben elérhető tanulmányok egyértelműen állást foglalnak arra nézve, hogy ebben az esetben a „szervátültetés”, vagyis a magyar jogrendszer számára idegen test beültetése, nem váltotta be a hozzá fűződő reményeket. A magyar joganyag, jogalkalmazás nem fogadta be az idegen testet, a büntetőjogi dogmatika, a büntetőjogi gondolkodással dolgozó kollégák többsége alapvetően továbbra is idegen testként kezeli a jogi személyt érintő eljárásokat. Álláspontom szerint ez az idegenkedés két oldalról is megérthető, megismerhető. Egyrészt anyagi jogi, másrészt eljárási jogi szempontból.

Anyagi jogi szempontból a jogi személy esetében nem értelmezhető a szándékosság, a felróhatóság kérdése. Nem önmagában a természetes személy – jogi személy ellentét a probléma. A törvényben szereplő feltételeket áttekintve is azt kell tapasztalni, hogy az eljárásnak esetenként az „alanyi oldaltól” függetlenül helye van, vagyis ez a tárgykör magából a törvényi rendelkezésekből „hiányzik”, függetlenül a jogi személy „személytelenségétől”. Az eljárás Jsztb. 2. § (1) bekezdése szerinti első, általános feltétele az, hogy „a bűncselekmény elkövetése a jogi személy javára előny szerzését célozta vagy eredményezte, vagy a bűncselekményt a jogi személy felhasználásával követték el”. Az általános feltétel a büntető dogmatika keretei között még értelmezhetőnek tűnik, ugyanakkor vizsgálni kell a 2. § (1) bekezdés a)-b), illetve a (2) bekezdés szerinti további három, a vezető tisztségviselőkkel összefüggésben mérlegelendő körülményt is, amelyek azonban már nehezen egyeztethetők össze a büntetőjogi gondolkodással. Az első esetben [(1) bekezdés a) pont] az intézkedés alkalmazásának akkor van helye, ha a vezető tisztségviselő, az adott bűncselekményt a jogi személy tevékenysége körében követte el. Ez lényegében egy objektív feltétel. Itt az alanyi oldalon valójában nincs mit mérlegelni, ezért a Büntető Törvénykönyv rendszeréhez igazodni próbáló

büntetőjogászok számára nehezen értelmezhető. Mit kell e körben az eljárás során vizsgálni, bizonyítani? Milyen jellegű védekezést kellene vagy lehetne ezzel a törvényi feltétellel kapcsolatban előterjeszteni? Ezekre a kérdésekre a büntetőjogászok többnyire keresik a választ, de nehezen találják. Álláspontom szerint ez az egyik anyagi jogi jellegű „furcsaság”, amely lényegében egy objektív felelősséget megállapító törvényi rendelkezés. A második esetben [(1) bekezdés b) pont] az eljárás, illetve az intézkedés alkalmazásának feltétele, hogy a vezető tisztségviselő megakadályozhatta volna a bűncselekmény elkövetését. Az e körben tetten érhető furcsaság, idegenkedés, álláspontom szerint az, hogy nehéz elhatárolni, hogy ebben az esetben nem az elkövető tudattartalmát vizsgáljuk, hanem az elkövető magatartásáról tudomással bíró vezető tisztségviselő cselekvőségét, tudattartalmát. Ebben az esetben tehát a jogi személy marasztalását nem az elkövető, hanem az elkövető cselekményéről tudomással bíró más személy(ek) magatartása, cselekvősége fogja meghatározni, vagyis a vezető által tanúsított „felróható” magatartás következménye valójában egy másik személyt – a jogi személyt – sújtja, miközben magának a „felróható” magatartást tanúsító személynek a felelősségét nem vizsgálom, nem értékelem, szankcióval nem sújtom. Mindez a büntetőjogi logikától alapvetően szintén idegen. Azt gondolom, talán még az is elfogadhatóbb lenne a büntetőjogászok számára, ha önálló bűncselekményként határoznák meg, a vezető tisztségviselő feljelentésének elmulasztását, mert ebben az esetben a „felróhatóság” a helyére kerülne, azonosítható lenne az „elkövető”, érthetővé válna a szándékosság, a tudattartalom vizsgálatának szükségessége. Ezzel szemben jelenleg egy járulékos személy magatartását, tulajdonképpen a felelősségét kell vizsgálni, amely példa nélküli. Végezetül a harmadik esetben [2. § (2) bekezdés] a vezető tisztségviselő tudott a cselekmény elkövetéséről, tűrte azt, és e magatartása miatt a jogi személlyel szemben járunk el. A büntetőjogi gondolkodás számára ez leginkább a pszichikai bűnsegéd magatartásához hasonlítható, de a

„furcsaságot” éppen az okozza, hogy e törvényi rendelkezés esetében sem elkövetőként (bűnsegédként) tekintünk a vezető tisztségviselőre, és nem ekként és vizsgáljuk a magatartását. Álláspontom szerint a bemutatott „furcsaságok”, a büntető anyagi jog dogmatikájával nehezen összeegyeztethető helyzetek magyarázzák, hogy a joggyakorlat nem látszik befogadni ezt az jogintézményt. Hozzá kell tennem, hogy ismereteim szerint a gyakorlatban kizárólag az első – a 2. § (1) bekezdés a) pontja szerinti –, tehát az objektív elkövetési magatartással kapcsolatos eljárás merült fel, vagyis a második és a harmadik eset szabályozásának gyakorlatától, jogalkalmazói tapasztalatairól, nehézségeiről valójában semmilyen ismeret nem áll rendelkezésre, nincs tudomásom arról, hogy indult volna ilyen okokból eljárás.

Eljárásjogi szempontú „furcsasága” a szabályozásnak, hogy nem beszélhetünk terheltről, gyanúsítottól, gyanúsításról. Nincs tehát egy formális tényközlés (gyanúsítás), nem kerül sor a jogi személy aktív bevonására az eljárásba. A Jszbt. alapján „csupán” a jogi személy értesítésére kerül sor, amelyet követően a jogi személy képviselőjének jelenléti, észrevételezési lehetősége van, amely „lehetőség” az egész eljárásra jellemző, vagyis nem elvárás a kötelező, aktívjelenlét, részvétel. Ez nyilvánvalóan összefüggésben van az előbb bemutatott anyagi jogi „furcsaságokkal”, hiszen nem igazán azonosítható a szabályozás alapján olyan magatartás, amivel összefüggésben a jogi személytől – illetve annak képviselőitől – egyfajta magyarázatot, esetleges védekezést várnánk, várhatnánk el. Nem azonosítható, hogy mit tegyen a jogi személy azért, hogy mentesüljön a „büntetőjogi felelősség”, a büntetőjogi szankciók kiszabása alól, adott esetben azon az áron, hogy az elkövető felelősségét hangsúlyozza vagy a saját felkészültségét, ártatlanságát, belső információs rendszerét, vagy éppen a vezető tisztségviselő csalárd, megtévesztő magatartását stb. igazolja. További eljárásjogi sajátosság, hogy a jogi személlyel szembeni eljárást megalapozó körülményekre a klasszikus nyomozás tárgyköre valójában nem terjed ki. Korábbi előadásban említésre került a

vagyonvisszaszerzés, ami szintén – bár sokkal kevésbé – egy idegen testnek tekinthető a klasszikus, a büntetőjogi felelősségre koncentráló eljárásban. A vagyonvisszaszerzés esetében is indokolt volt egy külön vagyonvisszaszerzési szerv létrehozása, kijelölése, megfelelő protokollok, módszertanok kidolgozása, hogy a főkérdéshez képes a járulékos jellegű vagyonvisszaszerzés hatékonysága megfelelően alakuljon. A vagyonvisszaszerzés ugyanakkor közvetlenül kapcsolódik az elkobzás, vagyonelkobzás anyagi jogi intézményeihez, amelyekhez képest a vezető tisztségviselőkre, a tudattartalmukra vonatkozó vizsgálódás még távolabb áll a klasszikus eljárás fókuszától.

A gyanúsításhoz hasonlóan a Jszt. szerinti eljárásban klasszikus értelemben vett vádról sem beszélhetünk, illetve ilyen nem feltétlenül várunk el. Álláspontom szerint ez is arra vezethető vissza, hogy a jogi személlyel szembeni eljárás alapvetően nem „felróhatósági” alapú, ennek megfelelően nem is elvárt a védekezés lehetőségének biztosítása, vagyis nem kifejezett elvárás, hogy legyen olyan konkrét tényállítás, amely ellen érdemi cáfolatnak, védekezésnek lehet helye. Álláspontom szerint a bemutatott „furcsaságok”, a büntetőjog gondolkodástól idegen jellegzetességek azok, amik oda vezethetnek, hogy a gyakorlat a jogi személyt érintő eljárást többnyire valóban egyfajta idegen testként kezeli.

Mindezek alapján tehát azt a következtetést lehet levonni, hogy a jogi személyeket érintő eljárásokkal összefüggésben valamilyen diszfunkcionális működés azonosítható. Egyrészt a statisztikai adatok alapján feltehető, hogy az alkalmazásra kevesebb esetben kerül sor, mint amennyi indokolt lenne. Másrészt a tárgykör jogirodalmi megítélése is egyértelműen negatív. Diszfunkcionalitás van és érdekes módon, ez a diszfunkcionalitás az utóbbi időben már kétféle módon is megjelenik. Egyrészt úgy tűnik, hogy ahol a jogintézménynek működnie kellene, ott nem, vagy nem megfelelően működik. Emellett ugyanakkor megjelent az a jelenség is, amikor nem is biztos, hogy a jogintézménynek működnie kellene, és mégis működik, vagy

túlműködik. A korábban elhangzott előadásban, dr. Tóth Mihály professzor úr említette, hogy a vagyoni kényszerek estében volt arra példa, hogy egy-egy évben a teljes elkövetési érték 160, illetve 120 százalékos túlbiztosítására került sor a Nemzeti Adó- és Vámhivatal eljárásaiban. Álláspontom szerint ez az anomália a jogi személyekkel összefüggő eljárások miatt alakulhatott ki, hiszen egy klasszikus büntetőeljárásban vagyonz biztosítás nem haladhatná meg az elköltési értéket, azonban a jogi személy esetében, a pénzbírság biztosítására elrendelhető biztosítás valóban vezethet ilyen eredményekre.

A bemutatott anomáliák arra ösztökélték bennünket, hogy 2021-ben a jogalkalmazó szervekkel, a jogtudomány képviselőivel szakmai párbeszédet kezdeményezzen ezen a területen. A megszólított egyetemek közül egyébként éppen a Károli Gáspár Református Egyetem volt az, amelyik szakmai álláspontot is kifejtett. Az egyeztetések, szakmai észrevételek eredményének feldolgozása folyamatos és rendkívül hasznos. Kiemelendő az egyik egyértelműen azonosított, megoldásra váró kérdés, az egyezség tárgyköre. Az új büntetőeljárás törvény egyik meghatározó elve a konszenzuális eljárási megoldások bevezetése, amelyhez tartozó jogintézmények, mint például az egyezség vagy az előkészítő ülésen történő beismerés elfogadása. Vizsgálni kell tehát, hogy a jogi személlyel szembeni eljárás milyen módon érinti a konszenzuális eljárás lehetőségeit, vagy éppen – akaratlanul – zárja ki azokat. Az e területen kapott visszajelzések bizonytalanságról, bizonytalan joggyakorlatról tesznek tanúbizonyságot.

3. A jogintézmény hatékonyságának kérdése

Az anomáliák kezelése és átfogó vizsgálata azért is lényeges, mert a nemzetközi tapasztalatok, elvárások a jogi személyekkel szembeni fellépés jelentőségének növekedését mutatják. Ezen elvárások azon a meggyőződésen alapulnak, hogy a hatékony bűnüldözéshez az előbb már említett vagyonz visszaszerzés mellett, a jogi személyekkel szembeni

fellépés hatékonyságának növelése vezet. Példaként említhető, hogy a napirenden lévő Európai Unió jogalkotási folyamatokban rendre kiemelt szerephez jut a jogi személlyel szembeni fellépés, a jogi személlyel szemben alkalmazható szankciók tárgyköre, hatékonyságának növelési igénye.

Álláspontom szerint minden korábban bemutatott „furcsaság” ellenére látni kell, hogy a jogi személyekkel szembeni eljárás esetében a jogintézmény elvi hatékonyságának tárgykörét tekintve, még a büntetőjogászok számára sem teljesen ördögtől való jogintézménnyel állunk szemben. A büntetőjogi szankciók visszatartó ereje – illetve ilyen célja – nem vitatható, hiszen az állam büntetőjogi igényét, a büntetés kiszabását éppen ez alapozza meg. Ez az elv a jogi személyekkel szembeni szankciók esetében is nyilvánvalóan megjelenik, ugyanakkor a szabályozásban több újszerű körülmény is azonosítható. Egyrészt a szabályozás és az ahhoz kapcsolódó szankciórendszer egyfajta éket kíván ütni az elkövető és a jogi személy – illetve vezető tisztségviselőinek – érdekeltsége között. A jogi személlyel szembeni fellépés célja – más személyek, jogi személyek visszatartása mellett – ezért az is, hogy a jogi személy vezetői, beosztottjai, alkalmazottai, lényegében tehát a jogi személy egésze abban legyenek érdekelték, hogy olyan módszereket dolgozzanak ki, amelyek ellehetetlenítik, hogy akár a vezető tisztségviselő, akár a jogi személy tagjai, alkalmazottai bűncselekményt kövessenek el a jogi személy felhasználásával, a jogi személy „javára”. Álláspontom szerint ez az érdekellentét idegen a klasszikus büntetőjogi eszközrendszerrel, hiszen az elkövető és az általa elérni kívánt haszon között nem alakítható ki érdekellentét. Ezzel szemben a jogi személyek esetében ennek az érdekellentétnek a kialakítása és kihasználása valóban hatékony fellépését, megelőzést tehet lehetővé. További sajátossága a jogi személyt érintő eljárásoknak, hogy a vagyoni haszon vonatkozásában nem csupán az a szankcióval elérni kívánt cél, hogy a bűncselekményből származó vagyont elvonásra kerüljön, hanem az is, hogy azt a versenylőnyt is kompenzálja

a büntetőeljárás, ami azáltal keletkezett az érintett jogi személynél, hogy ő adott esetben bűnös, jogsértő eszközökkel ért el jogtalan előnyt. A gazdasági szereplők között a jogellenes magatartás ugyanis nyilvánvalóan versenyelőnyt biztosíthat, amely olyan mértékű is lehet, hogy az már nem csupán a jogellenes magatartást megvalósító jogi személynél jelentkezik hasznonként, hanem a konkurens gazdasági szereplőket is közvetlenül és hátrányosan érinti, akár el is lehetetlenítve azok tevékenységét. A jogi személlyel szembeni eljárások célja így nem pusztán a bűncselekményből származó vagyon elvonása, hanem a versenyt torzító helyzet lehetőség szerinti kiegyenlítése. Ez tetten érhető a pénzbírság mértékét meghatározó feltételben és a pénzbírság jelentős mértékében, de a jogi személlyel szemben alkalmazható egyéb szankciókban is.

Álláspontom szerint a jogi személyekkel szembeni eljárással elérni kívánt cél helyessége nehezen vitatható, ahogy az is, hogy a bemutatott eszközök valóban hatékony fellépést tehetnek lehetővé. Ezt elfogadva, kérdésként már csupán az merülhet fel, hogy a magyar szabályozás rendszere alkalmasnak tekinthető-e ezen célok elérésére? Röviden erre azt kell válaszolni, hogy a szabályozás minderre alapvetően alkalmas. Hosszabb válasz esetén, ugyanakkor már nem ennyire egyértelmű a válasz, mert ez esetben már azt is vizsgálni kell, hogy a szabályozás és a gyakorlat valóban be is tölti-e ezt a funkciót. A jelenlegi helyzet tehát akként összegezhető, hogy a nemzetközi és hazai jogi környezet alapján megfelelő törvényi feladatszabás van, a statisztikai adatok, a jogtudományi, jogalkalmazói visszajelzések alapján ugyanakkor szakmai konszenzus nincs. Ez nyilvánvalón helytelen, mert mindaddig, amíg az elvárt szakmai konszenzus hiányzik, addig a jogintézmény működése várhatóan diszfunkcionális lesz és marad. A jogirodalomban tetten érhető álláspontok szerint, ez a diszfunkcionalitás – a korábban bemutatott anomáliák – olyan mértékű, hogy indokolt lenne a jelenség újradefiniálása, a jogi személyek „felelősségének” kérdését közigazgatási jogi jellegű feladatként megközelíteni. Álláspontom

szerint a szabályozási koncepció ugyanakkor alapvetően jó, annak iránya nem helytelen. Kétségtelen, hogy a hatékony működéshez elkerülhetetlen a furcsaságokból fakadó nehézségek hatékony kezelése, leküzdése. A jelenlegi rendszer potenciális alkalmassága mellett, az európai és a nemzetközi jogalkotási trend is egyértelműen a büntetőjogi fellépést tekinti kellően hatékony megoldásnak, szemben a közigazgatási jellegű szankciókkal. Ennek egyik – unión belüli – oka, hogy a kölcsönös elismerésen alapuló, a szankciók végrehajthatóságát biztosító uniós jogintézmények a büntetőjog területén működnek állnak rendelkezésre, így az egész unió területére kiterjedő, egységes és hatékony fellépés lehetősége csak a büntető jog keretein belül biztosított. Mindez tehát komoly kihívás elé állítja a jogalkotót és a jogalkalmazókat is, mert fokozódó, és nem elkerülhető elvárás rendszer kialakítása.

4. Azonosított feladatok

Végezetül néhány a jogi személyekkel szembeni eljárás tárgykörében megindított szakmai párbeszéd során eddig azonosított konkrét, megoldásra váró feladat bemutatását tartom indokoltnak. A Jszbt.-nek a büntetőeljárás törvény konszenzuális rendszeréhez fűződő viszonyának problémáját röviden már említettem. Jelenleg a jogi személyt érintő eljárás nem illeszkedik hézagmentesen az előkészítő ülésen való bűnösség beismeréséhez. Ennek nyilvánvaló oka, hogy a jogi személy vonatkozásában – lásd e körben a korábban már tárgyalt anyagi jogi furcsaságokat – nem értelmezhető a bűnösség beismerése. Ennek ellenére valós igény, hogy a jogi személyt érintő eljárás érdemben integrálódjon az egyébként sikeres és az eljárást jelentős mértékben gyorsító, beismerésen alapuló jogintézménybe. Szintén szükséges megteremteni a lehetőségét annak, hogy a jogi személy részesévé válhasson az egyezség a bűnösség beismeréséről eljárásnak. Az egyezségkötés – részben a korlátlan enyhítést biztosító anyagi jogi

szabályozás miatt – a költségvetési csalások esetében felülreprezentált. A jogi személyt érintő eljárásokban e bűncselekménytípus szintén felülreprezentált. Ezért a hatékony eljárásrend biztosítása érdekében elengedhetetlen megteremteni a két eljárásrend kohézióját, hiszen a jogi személy gazdasági érdeke is egyértelműen azonosítható abban, hogy az eljárás a lehető legrövidebb ideig tartson, amely folyamatba azonban jelenleg a jogi személyt nem lehet bevonni.

Szintén megoldásra váró kérdés a *ne bis in idem* tárgyköre, amelylyel összefüggésben a Jszbt. szerinti eljárás és a jogi személyt érintő közigazgatási eljárások egymáshoz való viszonyát kell vizsgálni. A természetes személy terheltek esetében a *ne bis in idem* tartalma, az abból fakadó elvárások lassanként kezdenek nyugvópontra jutni, annak ellenére, hogy a gyakorlatban még számos kihívás előtt állunk. Az *e* körben azonosítható egyik elvi szintű, általánosan elfogadott rendezőelv – például a költségvetési csalások esetében –, hogy az elkövetett azonos cselekmény vonatkozásában indult büntető- és közigazgatási eljárást megfelelő módon elhatárolja egymástól, hogy a büntetőeljárás a természetes személy felelősségét vizsgálja míg a közigazgatási (adóigazgatási) eljárás a gazdasági társaság tevékenységét érinti. Ezért a párhuzamos eljárások nem sértik a *ne bis in idem* elvét. A Jszbt. ugyanakkor éppen azt teszi lehetővé, hogy a jogi személlyel szembeni eljárás a büntetőeljárás részévé váljon, vagyis a korábbi elhatárolás a természetes személy vonatkozásában ugyan fennmaradni látszik, azonban a jogi személyt érintően már két párhuzamos, ugyanazt a magatartást vizsgáló eljárás indul. Az ebből fakadó konfliktus jelenleg nincs feloldva.

A harmadik azonosított probléma szintén garanciás kérdéseket vet fel, a törvényes vád kérdésével összefüggésben, ami a korábban már említett azon eljárásjogi tárgyú furcsasággal hozható kapcsolatba, hogy a Jszbt. esetében valójában nem beszélhetünk önálló „vádról”. A jogi személyt érintő vád tartalmi elemeit érintő joggyakorlat csekély. A jogi személlyel szemben eljárást érintően a vád tartalmának

kérdését tárgyalja a BH.2022/204. számú eseti döntés. A Kúria e döntésében arra a következtetésre jutott, hogy a Jszbt. esetében ugyan a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) 6. § (3) bekezdés szerinti vádhoz kötöttség mentén kell értelmezni a jogi személyt érintő „vádát”, ennek ellenére a Jszbt. alapján a jogi személlyel szembeni alkalmazandó intézkedésre vonatkozó „vádindítványt” valójában a vádlottakkal szemben, az „alapügyben” benyújtott vádhoz kapcsolódó, a Be. 26. § (1) bekezdése szerinti ügyési indítványként határozta meg. Álláspontom szerint megfontolandó, hogy egy gazdasági társaság jövőét – akár megszűnését, ellehetetlenülését – érdemben meghatározni képes eljárás esetében nem lenne-e szükség magasabb garanciális elvárások megfogalmazására. Ugyanakkor ismereteim szerint ebben az ügyben az eljáró bíróság e kérdésben az Alkotmánybírósághoz fordult, így hamarosan megismerhetjük, hogy a felmerült problémát milyen alkotmányossági szempontok szerint kell majd megítélni.

Köszönöm szépen a figyelmüket és remélem, hogy egy következő konferencián visszatérve az időközben elvégzett munkánkról is beszámoltatok majd.

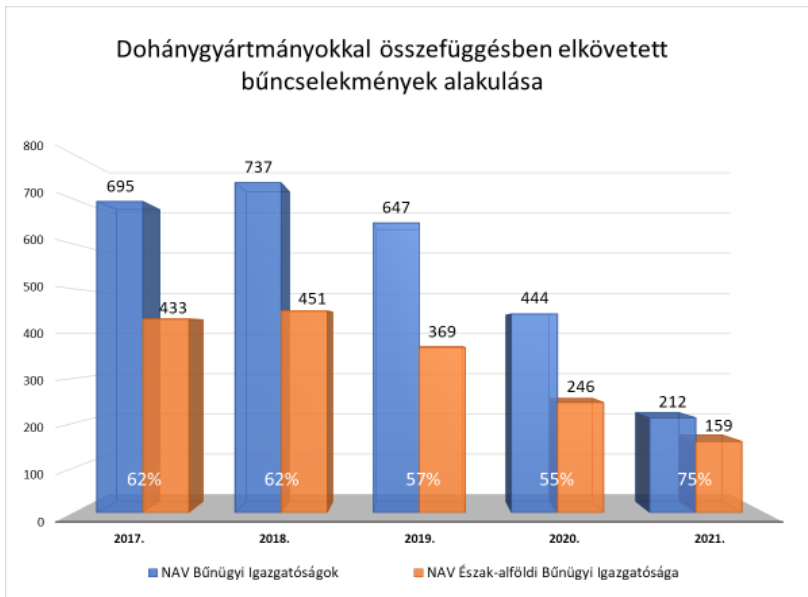
Lengyel Tibor¹

A KÖLTSÉGVETÉSI CSALÁS II. ALAPESETÉNEK JOGALKALMAZÓI DILEMMÁI

I. A jövedéki bűnözés szerepe-jelentősége

Az Észak-alföldi régió, sajátos földrajzi elhelyezkedéséből adódóan egy megközelítőleg 137 kilométeres ukrán-magyar határszakasszal rendelkezik, mely uniós külső határ is egyben, ezáltal az országba irányuló illegális cigaretta behozatal egyik elsődleges felülete. Mindamellet a régió és ezen belül elsősorban Szabolcs-Szatmár-Bereg megye rendelkezik a teljes hazai dohánytermesztési vertikum 85%-ával, melynek eredményeképpen az illegális fogyasztási dohány előállítás visszaszorításában is hárulnak feladatok igazgatóságunkra.

1 ezredes igazgató, NAV Észak-alföldi Bűnügyi Igazgatósága

A dohánygyártmányokkal összefüggésben elkövetett bűncselekmények országos adatokhoz viszonyított területi eloszlását vizsgálva megállapítható az Észak-alföldi Bűnügyi Igazgatóság felülreprezentáltsága jelentős, az elmúlt öt évben ezen büntetőügyek aránya az 50%-ot számottevően meghaladta, sőt az elmúlt évben ez a számarány 75% volt.²

Összességében tehát igazgatóságunkon több büntetőeljárás került lefolytatásra, mint az egész országban együttesen. A dohánygyártmányokkal összefüggésben elkövetett bűncselekmények jelentőségét alapjaiban határozza meg, hogy ezen termékek jövedéki, ezáltal adózás alá eső terméknek minősülnek. Maga a *jövedék* mint fogalom, eredetileg egészen Zsigmond uralkodásáig nyúlik vissza, amikor sóregálé formájában a jövedéki bevételek már megjelentek, sőt 1848 előtt már a kincstári bevételeknek számottevő részét képezte a só, a lőpor vagy a salétrom jövedék megfizetése. Nos láthatjuk, hogy ez egy olyan

² Robotzsaru NEO-STAT rendszer.

adó nem, amely igen nagy múltra tekint vissza és komoly bevételt jelent a költségvetésnek. Mi sem igazolja ezt jobban, mint annak ténye, hogy egy átlagosan 2040 forint átlagárral számolt cigaretta közel 1500 forint adóbevételt tartalmaz, tehát meglehetősen nagy bevételt jelent a költségvetésnek. Elmaradása ennek okán jelentős kiesést eredményezhet, miután a bűnözés és a kriminalitás – jellegéből adódóan – nyilvánvalóan megtalálja azt a szegmenst, ahol ezen különbség okán illegális haszonra tehetnek szert.

II. A jövedéki adóra elkövetett bűncselekmények

1. A költségvetési csalás első alapesete (Btk. 396. § (1) bekezdés a) pont)

Mielőtt a költségvetési csalás második alapesetére, mint a hagyományos jövedéki adócsalásra rátérnék meg kell említenem a költségvetési csalás első alapesetét, ahol az adózatlan cigaretta nem uniós határon, tehát külső határon jelenik meg.

Ebben az esetben a behozni vagy becsempészni kívánt jövedéki termék jellege elsősorban *nem uniós áru*, hagyományos megfogalmazásban vámáru, tehát ebben a formájában jelenik meg a termék az országba történő belépéskor. Az elkövetés tárgya jelen esetben a nem uniós árut terhelő vámteher, amelynek részeként jelenik meg a vám, a jövedéki adó, illetve az áfa összege. Ennek megfelelően költségvetésbe történő befizetési kötelezettséget az uniós vámjog végrehajtásáról szóló 2017. évi CLII. törvény keletkeztet. Jellemző elkövetési magatartása a nem uniós áru vámellenőrzés alóli elvonása, illetve a vámteher megállapítása szempontjából valótlan nyilatkozattétel, amely a költségvetésbe történő befizetési kötelezettség tekintetében vagyoni hátrány formájában megjelenő eredményt keletkeztet. Tehát jövedéki adóval összefüggésben megvalósítható a költségvetési csalás első alapesete a régi, hagyományos értelemben vett csempészet elkövetési magatartásával is.

2. A költségvetési csalás második alapesete

A klasszikus, jövedéki adóra elkövetett költségvetést károsító bűncselekmény a költségvetési csalás második alapesete, mely tekintetében a jövedéki adóról szóló 2016. évi LXVIII. törvény (továbbiakban: Jöt.) keletkeztet fizetési kötelezettséget.

A Btk. 396. § (6) bekezdése szerint: „aki a jövedéki adóról és a jövedéki termékek forgalmazásának különös szabályairól szóló törvényben, valamint a felhatalmazásán alapuló jogszabályban megállapított feltétel hiányában vagy hatósági engedély nélkül *jövedéki terméket* előállít, *megszerez, tart, forgalomba hoz, vagy azzal kereskedik*, és ezzel *a költségvetésnek vagyoni hátrányt okoz.*”

A költségvetésnek történő vagyoni hátrány okozása jövedéki adó, illetve a jövedéki termékek közül a dohánygyártmányok esetében ehhez kapcsolódóan az általános forgalmi adó vonatkozásában jelenik meg.

III. A jövedéki termékekkel kapcsolatos visszaélések büntetőjogi szabályozása 2012-2020 között

Az ismertetett problémakör felvázolásához elengedhetetlen visszatekinteni a 2021 előtti szabályozásra, mely a gyakorlatban már akkor sem volt ellentmondásoktól mentesnek tekinthető.

Az 1978. évi IV. törvény 2012. január 1. napjától hatályos módosítása – Tóth Mihály professzor úr szavait idézve – megteremtette a „*költségvetési csalás olvasztótégelyét*” és ezzel egyidejűleg a jövedékkel visszaélés, a jövedéki gazdaság, illetve a csempészet is hatályát veszítette.

Ezen kodifikációs megoldás azonban nem vette figyelembe a jövedéki termékek önálló kódexben szabályozott speciális adózási és adóztatási szabályait, amely két önálló tényállás, a költségvetési csalás és az gazdaság látszólagos alaki halmazát eredményezte. Ennek leginkább jellemző példája az adózatlan jövedéki termékek megszerzése, illetve tartása lehetett. Említést érdemel, hogy a fenti

két tényállás ebben az időszakban folyamatosan konkurált egymással, eltérő joggyakorlatot eredményezett és időről időre megjelent a költségvetési csalás második alapesete versus orgazdaság kérdése. E kérdés igen gyakran a specialitás mentén került megválaszolásra és a Btk. 379. § (1) bekezdés b. pontja szerinti minősítés megállapítását eredményezte az adózás alól elvont jövedéki termék megszerzését és annak célzatát, mint többlet tényállási elemet előtérbe helyezve. Ezen megközelítés eredményeként tehát az adózatlan jövedéki termék megszerzése orgazdaságnak minősült. Mindez azonban nem bírt bírói gyakorlatot egységesítő jelentőséggel, különösen azon kúriai döntés³ fényében, miszerint az azonos büntetési tételek miatt nincs különösebb jelentősége annak, hogy ha az orgazdasággal szemben a helyes minősítés esetleg a jövedéki termék megszerzésével elkövetett költségvetési csalás lenne. Ugyanezen kúriai határozat azt is kimondta, hogy az orgazdaság elkövetője azon személy lehet, aki úgy szerzi meg a jövedéki terméket, hogy a jövedéki adózás alól elvonásban nem működik közre. Mindezek fényében megkerülhetetlen a jövedéki termékek adózási és adóztatási kérdéseinek vizsgálata annak tárgyában, hogy a költségvetési csalás második alapesetét érintően valójában mikor valósul meg a jövedéki termék adózás alóli elvonása, mely magatartások és kinél keletkeztetnek adófizetési kötelezettséget, illetve mely magatartás eredményez vagyoni hátrányt a költségvetésnek.

A bűncselekmény megvalósulásának feltétele a tényállásban foglalt elkövetési magatartások tanúsításán túlmenően a költségvetésnek okozott vagyoni hátrány formájában megjelenő eredmény bekövetkezése, mely a vonatkozó adójogi norma alapján ismerhető fel.

IV. Költségvetési csalás az adózás alól elvonás aspektusából

Figyelemmel arra, hogy a Btk. 396. § (6) bekezdésének háttérnormája többek között a Jövedéki adóról szóló 2016. évi LXVIII. törvény

3 Kúria BFv. I. 1.134/2018. számú határozata.

(továbbiakban: Jöt.), így az adózás alól elvonás kérdése is e jogszabály alapján közelíthető meg. Jövedéki adókötelezettség a Jöt. 6. §-ában írt főszabály szerint a jövedéki termék belföldi előállításával és a jövedéki termék importálásával keletkezik. Ugyanakkor a Jöt. 7. §-ának rendelkezései szerint adófizetési kötelezettség keletkezik az adózatlan jövedéki termék előállításával, harmadik országból a vámjogszabályok megsértésével történő behozatalával és annak adóraktáron kívül birtoklásával.⁴ Ez utóbbi magatartással – mely értelemszerűen magában foglalja az adózatlan jövedéki termék megszerzését, forgalomba hozatalát és kereskedelmét is – a jogalkotó gyakorlatilag a terméket aktuálisan birtokló (tetten ért) személyre hárítja az adófizetési kötelezettséget, függetlenül attól, hogy azt kitől és milyen körülmények között szerezte meg. Míg a jogszerű előállítás és forgalomba hozatal esetében az adókötelezettség keletkezése és az adófizetési kötelezettség esedékessége az adófelfüggesztés intézménye folytán elválik egymástól, az adófizetési kötelezettség a Jöt. szerinti jogellenes esetekben lényegében azonnal esedékessé válik. Az adózatlan jövedéki termék birtoklása esetében az adófizetési kötelezettség a hatóság tudomására jutásának időpontjától válik esedékessé.⁵ Adófizetésre kötelezett személynek adózatlan jövedéki termék adóraktáron kívül történő illegális birtoklása esetén a Jöt. a jövedéki termék birtokosát és azon további személyeket tekinti, kik a szabálytalan tárolásban részt vesznek.⁶

Mindemellett a Jöt. afelől sem hagy kétséget, hogy az adózatlan jövedéki termék jogellenes előállítását, megszerzését, tartását, for-

4 Megjegyzést érdemel, hogy a „régii” Jöt., azaz a 2003. évi CXXVII. tv. 15. § (2) b) pontja részletezte az adófizetést keletkeztető jogellenes magatartásokat, többek között az adózatlan jövedéki termék megszerzését, birtoklását, szállítását, felhasználását, forgalomba hozatalát, melyet napjaink szabályozásában a jogalkotó már az uniós szabályozással összhangban leegyszerűsített és a mindenkori birtokos vonatkozásában jeleníti meg.

5 A jövedéki adóról szóló 2016. évi LXVIII. törvény 7. § (2) bekezdés h. pontja.

6 A jövedéki adóról szóló 2016. évi LXVIII. törvény 8. § (1) bekezdés oc. pontja.

galomba hozatalát és kereskedelmét olyan magatartásként értékeli, mely a központi költségvetésnek vagyoni hátrányt okoz, így a jövedéki szankció mértéke is az okozott vagyoni hátrány alapulvételével kerül megállapításra.⁷

A hatályos adójogi szabályozást összefoglalva: az adózatlan jövedéki terméket megszerző, birtokló személy adófizetésre kötelezettnek minősül, amely kötelezettség a hatóság tudomásra jutásának időpontjában esedékes és amelynek elmaradása a költségvetésnek vagyoni hátrányt eredményez. A vonatkozó adójogi szabályokat a Kúria fentiekben hivatkozott határozatával összevetve – miszerint a jövedéki adózás alóli elvonásban közreműködő személy nem lehet az orgazdaság elkövetője – érzékelhetővé válik azon ellentmondások összessége, melyek ezidáig megmutatkoztak a költségvetési csalás és orgazdaság viszonyrendszerében.

V. A jövedéki termékekkel kapcsolatos visszaélések büntetőjogi szabályozása 2021-től

Az orgazda jellegű magatartások pénzmosás tényállásába történő átemelése az ismertetett korábbi, ellentmondásoktól feszülő viszonyrendszer tükrében ismételten szükségessé tette a költségvetési csalás második alapesetében és a pénzmosás negyedik alapesetében meghatározott tényállások egymáshoz való viszonyának vizsgálatát, az elhatárolási alapelvek megállapítása érdekében.

2021. január 1. napjától az adózatlan jövedéki termékek megszerzése, tartása és kereskedelme, mint elkövetési magatartás, alapvetően a Büntető Törvénykönyv két tényállásába ütköztethető a következők szerint.

- *A költségvetési csalás II. alapesete szerint: „aki a jövedéki adóról és a jövedéki termékek forgalmazásának különös szabályairól szóló törvényben, valamint a felhatalmazásán alapuló jogszabályban megállapított feltétel hiányában vagy hatósági engedély nélkül*

⁷ A jövedéki adóról szóló 2016. évi LXVIII. törvény 100. § (2) bekezdés.

jövedéki terméket előállít, megszerez, tart, forgalomba hoz, vagy azzal kereskedik, és ezzel a költségvetésnek vagyoni hátrányt okoz.”

- A pénzmósás IV. alapesete szerint: *„Pénzmósást követ el az is, aki a más által elkövetett büntetendő cselekményből származó vagyont a) megszerzi, felette rendelkezési jogosultságot szerez, vagy b) megőrzi, elrejt, kezeli, használja, felhasználja, átalakítja, átruházza, elidegenítésében közreműködik.”*

A két tényállás viszonya a módosításra tekintettel ismételt áttekintést igényelt annak vonatkozásában, hogy a korábbi alapelvek hogyan alkalmazhatóak, miután a költségvetési csalás – orgazdaság látszólagos alakai halmazának orgazdaság javára történő elhatárolási elveként a specialitás került meghatározásra a célzat és – elkövetés tárgyként – a jövedéki adózás alól elvont jövedéki termék nevesítése okán. Láthatjuk, hogy jelen büntetőjogi szabályozásban ezen tényállási elemek immáron nem találhatók meg, miután az orgazdaság tényállása nem szó szerint került a pénzmósás IV. alapesetébe átemelésre.

Nem tette könnyebbé az két tényállás elhatárolását a törvénymódosítás előterjesztői indokolása sem, melynek megfogalmazása szerint: *„... A pénzmósás tényállásának újrászabályozásával a korábban az orgazdaság körében értékelt valamennyi bűncselekmény a Btk. 399. § (4) bekezdésébe ütköző bűncselekményként kerülhet elbírálásra.”*

Nyilvánvaló tehát hogy továbbra sem egyértelmű a két tényállás viszonya, viszont a jogirodalom számos esetben hivatkozik arra, hogy amennyiben a törvény szövege, illetve az indokolás között ellentmondás tapasztalható, akkor a jogalkalmazás számára minden esetben az írott jogi norma az irányadó.

VI. Elhatárolási szempontok a jogalkalmazásban

Meghatározott elkövetési magatartásokat – a jövedéki termékek megszerzését, tartását, kereskedelmét – tekintve az elkövető ugyanazon

cselekménye alapján mindkét bűncselekmény megállapíthatónak tűnik, így elsődlegesen a látszólagos alaki halmazat feloldására vonatkozó elvek mentén határozható meg a cselekmény helyes büntetőjogi minősítése. Figyelemmel arra, hogy a két tényállás viszonyrendszerében a szubszidiaritás a jogalkotó kifejezett rendelkezésének hiányában fel sem merülhet, így a fennálló látszólagos alaki halmazatot a konzumpció és a specialitás elve mentén közelítettem meg.

A konzumpció mint átfogó tényállás nem igazán illeszthető jelen viszonyrendszerre, ennek markáns példaként hozható fel a Btk. 395. § (1) bekezdésébe ütköző társadalombiztosítási, szociális vagy más jóléti juttatással visszaélés tényállásának kapcsolata a Btk. 396. § (1) bekezdésébe ütköző költségvetési csalással. Abban az esetben ugyanis, ha a 395. § (1) bekezdésében meghatározott elkövetési magatartással okozott kár az ötszázezer forintot meghaladja, a Btk. 396. § (1) bekezdése konzumálja a társadalombiztosítási, szociális vagy más jóléti juttatással visszaélés tényállását, minek eredményeképpen a cselekmény költségvetési csalásként kerül minősítésre.

Ennek fényében elhatárolási elvként marad a specialitás, melyet azon jellemzők mentén próbálunk ismételten vizsgálni, melyek az orgazdaság és a költségvetési csalás viszonyrendszerében a korábbiakban jelen voltak. Nos a hatályos normaszöveget áttekintve megállapítható, hogy az elkövető cselekménye (pl. adózatlan jövedéki termék megszerzése, tartása) olyan két törvényi tényállás szerint is minősíthető, amelyek közül az egyik több ismérvvvel, tényállási elemmel kerül meghatározásra (tehát speciálisabb) a másikhoz képest. A specialitásnak ugyanis feltétele, hogy sokkal kevesebb életbeli eseményre, de arra jóval pontosabban illik, mint az általános tényállás, közelebb hozva egymáshoz ezáltal a történeti tényállást az absztrakt törvényi tényálláshoz.

A költségvetési csalás II. alapesetének többlet tényállási elemei a generális tényálláshoz képest:

- speciális törvényi szabályozás és adójogi feltételek (a jövedéki adóról és a jövedéki termékek forgalmazásának különös szabá-

- lyairól szóló törvényben, valamint a felhatalmazásán alapuló jogszabályban megállapított feltétel vagy hatósági engedély hiánya),
- speciális – jövedéki adózás alá eső – bűncselekménnyel érintett termékkör (jövedéki termék),
 - eredmény (költségvetésnek vagyoni hátrány okozása).

Mindezen többlet tényállási elemekre figyelemmel megállapítható, hogy a két törvényi tényállás valamennyi általános elemét fedő cselekmények esetében a költségvetési csalás – mindamelllett, hogy teljes egészében illeszkedik a pénzmosás, mint tágabb általános tényállás kereteibe – a pénzmosásnál lényegesen szűkebb tartalmat ölel fel, ami a cselekmény költségvetési csalásként történő minősítését alapozza meg.

A következő sajátos csoportosítás alapjaiban segítheti elő a probléma plasztikus megjelenítését:

- Az első csoportban a Kárpáti sáfrány, a Délvidéki földikutya és a Kislilik;
- A másodikban a Beretta 92 FS, Heckler & Koch FSP9, AK-47;
- A harmadikban a Leopárd 2-es harcjármű és egy Javelin páncéltörő rakéta;
- A negyedikben az LSD, a heroin, a kokain, az ópium, a speed és az ecstasy szerepel.

Az lenne a kérdésem e tekintetben, valójában mi is a közös jellemző, hiszen kettő közös ismérv is megtalálható bennük.

Egyrészt valamennyi felsorolt „dolog” legális tartása, azzal végzett tevékenység szigorúan szabályozott keretek között valósul meg, mondhatni rezsimszabályok által korlátozott.

Láthatjuk tehát, van egy olyan sajátos, speciális termékkör, melyek a jogalkotó által szigorú keretek közé terelve önálló tényállásban kap helyet. Ennek megfelelően van természetkárosítás, van lőfegyverrel- lőszerrel visszaélés, haditechnikai termékkel vagy szolgáltatással visszaélés és van kábítószer birtoklás is.

A másik közös jellemzőjük, hogy valamennyi felsorolt tényállásban megtalálható a *megszerez*, a *tart*, vagy a *forgalomba hoz*, mint elkövetési magatartás. Ennek fényében merül fel a kérdés, találkoztak-e már a jelenlévők Délvidéki földikutyá vagy lőfegyver illegális megszerzésével megvalósuló pénzmosással, mert jómagam még nem.

Sajátos terméként van jövedéki termékünk is, ahol adott a kérdés, vannak-e szigorú rezsimszabályok, melyek ezen termékek megszerzését, tartását, forgalomba hozatalát szabályozzák, és igen szigorú keretek közé helyezik? Hát hogyan lennének, hiszen a Jöt. pontosan erről szól. A költségvetési csalás II. alapesetének tényállásában megtalálhatjuk-e a megszerzést, a tartást és a forgalomba hozatalát mint elkövetési magatartást? Természetesen igen!

Ennek fényében adott a kérdés, hogy mindezek ellenére, az adózatlan jövedéki termék megszerzése pénzmosásnak minősül-e, avagy a helyes minősítés a törvényi tényállás szövegének megfelelően, saját adójogi környezetéhez illeszkedően a költségvetési csalás második alapesete.

VII. A jövedéki (adóigazgatási) eljárás és a büntetőeljárás viszonya

A Btk. 396. § (6) bekezdésének háttérnormája többek között a jövedéki adóról szóló, 2016. évi, LXVIII. törvény, így az adózás alól elvonás kérdése is e jogszabály alapján közelíthető meg.

A jövedéki termékek vonatkozásában a büntetőjog is a Jöt. által meghatározott fogalomrendszert használja, mint dohánygyártmány, alkoholtermék, energiatermék és így tovább. Az adófizetési kötelezett személye és a büntetőeljárás alanya abban az esetben, ha ezen adózatlan jövedéki termékek megszerzését pénzmosásként minősítjük, elválik egymástól, tehát eltérő lesz az adófizetési kötelezett, költségvetésnek vagyoni hátrány okozó személye adó- és büntetőjogi értelemben. Pénzmosásként minősítve a cselekményt ugyanis a vagyoni hátrány okozója „eldelegálásra” kerül a birtokos személyétől, ismeretlen elkövető által, ismeretlen helyen és körülmények között, ismeret-

len időpontban megvalósítva. Ezen álláspont szerint a költségvetés károsítása már az előállítással és forgalomba hozattalal megvalósult, így annak megszerzője nem lehet a költségvetési csalás elkövetője. Egy viszont tény, a terhelt birtokában lévő zárjegy nélküli cigaretta adótartama a bűncselekményi értékhatárt meghaladja, tehát 500 ezer forintot meghaladó adótartam hiányzik az államkasszából.

A paradox helyzetet fokozza, hogy az adózatlan jövedéki terméket jogellenesen birtokló személyt az adóhatóság jövedéki igazgatási eljárás keretében a költségvetésnek okozott vagyoni hátrányra tekintettel jövedéki bírság formájában igazgatási szankcióval sújtja. Mindezek eredményeként elkülönül egymástól a büntetőjogi, valamint az adójogi értelemben vett, a költségvetésnek vagyoni hátrányt okozó személye és felelőssége, miután a cselekmény pénzmosásként történő értékelése az adójogi normák ellenére sem keletkezett e tekintetben a termék birtokosának költségvetést károsító büntetőjogi felelősséget.

A hatályos adójogi szabályozás szerint ugyanis a *birtokos által okozott vagyoni hátrány* összegének ötszöröséig terjed a cselekmény igazgatási szankciója, tehát az adózatlan jövedéki termék mindenkori birtokosát tekinti a költségvetésnek vagyoni hátrányt okozónak és a Jöt. következetes szankciórendszere is ezen megközelítésen alapul. Nagyon egyszerűen fogalmazva a jövedéki adó egy olyan speciális adónem, speciális adózási szabályokkal, amely minden esetben – a láncolatban „vándorolva” – az aktuális birtokosra terheli a fizetési kötelezettséget, ezáltal a birtokos jogsértő magatartása okoz vagyoni hátrányt a költségvetésnek.

A gyakorlatban leggyakrabban Ukrajnából, Szlovákiából vagy Romániából kerül az adózatlan cigaretta behozatalra vagy éppen belföldön állítják elő illegális dohánygyártó üzemekben. Ezt követően az adózatlan jövedéki termék rendszerint bedepónálásra kerül egy átmeneti raktárba, majd egy összetett, nagy és kiskereskedőkből álló értékesítési hálózaton keresztül jut el a fogyasztóhoz, aki az adó megfizetése nélkül szerezheti be a jövedéki terméket. Tehát a végső

fogyasztó dobozonként megközelítőleg 1500 forint adót megtakarítva, pontosabban 1500 forinttal a központi költségvetést megkárosítva fogyaszthatja el az adózatlan jövedéki terméket, melynek eredményeképpen mondhatni „füstszerűen” távoznak el az adóbevételek.

A felvázolt példából láthatjuk, hogy a pénzmosásként történő megközelítés esetén a deponáláson túlmenően a láncolat valamennyi tagja a nagykereskedőtől az utcai árusig pénzmosást követ el így a végső fogyasztó, aki adó megfizetése nélkül illegálisan jut a termékhez, nem más, mint és a pénzmosó pénzmosójának a pénzmosójának a pénzmosója. Itt tehető fel a kérdés, hogy a károsítja-e a költségvetést és okoz-e vagyoni hátrányt az ismertetett folyamat, melynek eredményeképpen a fogyasztó a költségvetésbe 1500 forintot nem befizetve jut hozzá ahhoz az adózatlan jövedéki termékhez. Véleményem szerint az ismertetett folyamat teljes egésze költségvetést károsító magatartás, és a mindenkori birtokosa az adójogi szabályozásnak megfelelően felel a vagyoni hátrány okozásáért, melynek eredményeképpen ő a költségvetési csalás második alapesetének az elkövetője.

VIII. A pénzmosás – mint minősítés – gyakorlati alkalmazhatósága

A termékkörre vonatkozó adójogi szabályozást és specialitás elvét *szándékoltan figyelmen kívül hagyva*, az adózatlan jövedéki terméket birtokló személy cselekményét kizárólag pénzmosásnak minősítve számos olyan ellentmondással szembesülhetünk, melyek feloldása komoly kihívást jelent a jogalkalmazó számára.

1. A Büntető Törvénykönyv a pénzmosást bűnkapcsolati tényállásként szabályozza, tehát meg kell, hogy előzze egy büntetendő cselekmény, amely adózatlan jövedéki termékek megszerzése esetén az adó-, illetve zárjegy hiánya okán a költségvetési csalás I., illetve II. alapesete egyaránt lehet. Figyelemmel arra, hogy adózatlan jövedéki termék Magyarországon legálisan – adó-felfüggesztés mellett – elsősorban adóraktárban, illetve szigorú

törvényi feltételek mellett birtokolható, így az adózás alól elvonás, tehát a költségvetési csalás ténye tettenérés esetén objektíve bizonyított. Ez esetben tehát szükségszerű az adózatlan cigaretta birtokosának pénzmosásban fennálló büntetőjogi felelőssége mellett a büntetőeljárást az alapcselekményre, azaz az ismeretlen elkövető által megvalósított költségvetési csalásra is kiterjeszteni, miután arra a Büntető Törvénykönyv területi és személyi hatálya egyaránt vonatkozik. Nos, ennek a technikai következménye a későbbiekben ez utóbbi cselekmény ismeretlen elkövetőjével szemben a büntetőeljárás felfüggesztése majd a cselekménynek valamikori elévülése.

2. A következő problémánk az értékhatár és az előcselekmény kapcsolata, hiszen a pénzmosás elkövetési értékhatára 50 ezer forint felett kezdődik, míg a költségvetési csalásnak 500 ezer forintot meghaladó vagyoni hátrány okozás a feltétele. Nyilván a *büntetendő cselekményből származóság* előcselekményként feltételezheti, hogy 500 ezer forint adótartamot meghaladó cigarettát kell ahhoz megszerezni, hogy az azt megszerző birtokos cselekménye pénzmosásnak minősülhessen. A gyakorlatban ezen megközelítés valós problémát vet fel abban az esetben, ha a tetten ért elkövető birtokából 600 ezer forint adótartamú illegális dohánygyártmány kerül elő úgy, hogy nyilatkozata alapján, az egyik felét 300 ezer forint adótartammal kedden vette egy szőke hölgytől a nyíregyházi piacon, a másik felét pedig csütörtökön egy szakállas férfitől a mátészalkai piacon. Nos, ez esetben van két bűncselekményi értékhatárt meg nem haladó alapcselekményünk, melynek eredményeként büntetőjogilag nem értékelhető pénzmosásként a birtokos cselekménye, annak ellenére, hogy 500 ezer forint adótartalmat meghaladó adózatlan jövedéki termék van a birtokában. Megjegyzést érdemel, hogy a cselekményt költségvetési csalásként értékelve az teljes egészében tényállásszerű és a zárjegy hiánya okán objektíve bizonyított is a bűncselekmény elkövetése.

3. További ellentmondás a tetten ért jövedéki terméket birtokló, megszerző személy cselekményének pénzmosásként történő értékelése kapcsán, hogy az megfosztja őt a költségvetésnek okozott vagyoni hátrány – akár a közigazgatási szankció – megtérítése esetén a Btk. 396. § (8) bekezdésében biztosított korlátlan enyhítés lehetőségétől, ezáltal a *ne bis in idem* elv érvényesülésétől. A Jöt. ugyanis tekintettel van a büntetőeljárásra, így amennyiben a jövedéki jogsértéssel költségvetési csalás is megvalósul, lehetővé teszi az adó megállapítását és kivetését a büntetés korlátlan enyhítése érdekében, ha a jogsértés elkövetője azt kifejezetten kéri vagy a bűncselekménnyel okozott vagyoni hátrány összegével megegyező összeget már megfizetett⁸. Mindezen lehetőségek a cselekményt pénzmosásként minősítve értelemszerűen nem állnak rendelkezésre.
4. Felkészült terhelti nyilatkozattal a pénzmosásként történő büntetőjogi minősítés alapjaiban változtatható meg a cselekmény büntetési tételének jelentős csökkentésével egyidejűleg; ami egy újabb ellentmondásos joggyakorlat kiindulópontja lehet. Abban az esetben ugyanis, ha a terhelt az általa birtokolt adózatlan jövedéki termék vonatkozásában:
- saját „csempészetet”, vagyis az Európai Uniótól kívülről, jellemzően Ukrajnából történő illegális behozatalt ismer el, úgy a Btk. 396. § (1) bekezdés a) pontja, vagy
 - Európai Unió belüli, jellemzően román, szlovák viszonylatban megvalósuló jogellenes behozatalt ismer el, úgy a Btk. 396. § (6) bekezdése látszik megállapíthatónak lényegesen alacsonyabb büntetési tétel és korlátlan enyhítés lehetősége mellett.
- Pragmatikusan fogalmazva ugyanazon 1000 doboz adózatlan cigaretta birtoklása eltérő büntetőjogi minősítést és büntetési tételt eredményezne tettenérések, földrajzi helyek és terhelti

⁸ A jövedéki adóról szóló 2016. évi LXVIII. törvény 103. § (3) bekezdés.

nyilatkozatok függvényében, amelyek még inkább megalapoznák egy ellentmondásos értelmezésen alapuló joggyakorlat kialakulását. (Megjegyzést érdemel, hogy a cselekményt egységesen költségvetési csalásként minősítve mindezen ellentmondások teljes mértékben megszüntethetők.)

5. A büntetési tételek eltérő volta okán további anomáliát jelent annak ténye, hogy a társadalomra fokozottabb veszélyt jelentő csempésztevékenység (amelyet gyakran jellemez a szervezetség és üzletszerűség), ugyanazon értékhatár mellett alapesetben 3 évig terjedő, míg a terméket belföldön megszerző cselekménye pénzmosásként 5 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. Ez a gyakorlatban azt eredményezné, hogy pénzmosásként súlyosabb büntetési tétel alá esne pl. belföldön 250 doboz adózatlan cigaretta megvásárlása annál, mint ezen mennyiség közel tízszeresének, 2500 doboz cigarettának az országba történő illegális bejuttatása és feketepiaci forgalomba hozatala.
6. Abban a *nem feltételezett esetben*, ha az orgazdaság-költségvetési csalás viszonyrendszerében korábban kialakult azon ügyészi-nyomozóhatósági gyakorlat kerülne folytatásra, mely az orgazdaság járulékos jellege ellenére sem terjesztette ki a nyomozást az ismeretlen elkövető által elkövetett alapcselekményre (költségvetési csalásra), úgy hatásköri szempontból kényszerülünk a tényállás vizsgálatára. Hatályos büntetőeljárás szabályozásunk alapján ugyanis a NAV nyomozó hatósága pénzmosás bűncselekmény nyomozását kizárólag akkor végzi, ha az a NAV hatáskörébe tartozó bűncselekménnyel összefüggésben került elkövetésre.⁹Ezen törvényi rendelkezésre figyelemmel a költségvetési csalás, mint „előcselekmény” megállapítása nélkül az adózatlan jövedéki termékek megszerzésével, tartásával, forgalmazásával megvalósuló cselekményeket kizárólag pénzmosásként értékelve a rendőrség általános nyomozóhatósági jogköre állapítható meg.

⁹ A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. tv. 34. § (2) g) pont.

7. Figyelemmel a költségvetési csalás második alapesetében foglalt elkövetési magatartásokra, tényként állapíthatjuk meg, hogy az adózatlan jövedéki termékek megszerzésének, tartásának és kereskedelmének pénzmosásként történő értékelése az előállítás kivételével teljes egészében *kiüresítene* a Btk. 396. § (6) bekezdését, miután a jövedéki termék megszerzése, tartása, forgalomba hozatala, vagy kereskedelme, mint elkövetési magatartás fogalmilag kizárt – gyakorlatilag megvalósíthatatlan – lenne a pénzmosás negyedik alapesete mellett.

IX. Jövőbeni irányok

A *pénzmosás* és a *költségvetési csalás* adózatlan jövedéki termékekkel összefüggő elhatárolási kérdéseit – figyelemmel arra, hogy annak aktualitása 2021 évtől merült fel – a jogirodalom napjainkig alig vizsgálta, így azok tisztázása elengedhetetlen a jövőbeni egységes jogértelmezés és gyakorlat kialakítása érdekében.

E körben szükségeszerű a figyelmet felhívni arra, hogy a helyes jogi minősítés büntetőjogon túlmutató jelentősége – többek között – a különböző jogágak és jogi normák viszonyrendszerében és egyensúlyában is megmutatkozik. Jelen esetben ugyanis az elhatárolás alapjául szolgáló cselekmények költségvetési csalásként minősítése mindazon túl, hogy koherenssé teszi a büntető és igazgatási eljárások, valamint az egyes szankciók egymásra épülő alkalmazhatóságát, elősegíti a *ne bis in idem* elv érvényesülését. Mindezek gyakorlati alkalmazásával tehát összhangba kerülnek az egyes, a Btk. 396. § háttérét biztosító „ágazati törvények” (az uniós vámjog végrehajtásáról szóló 2017. évi CLII. törvény, valamint a jövedéki adóról szóló 2016. évi LXVIII. törvény) a Büntető Törvénykönyv vonatkozó rendelkezéseivel.

Az általam megfogalmazottakat összegezve, a felvázolt jogalkalmazói dilemmák tükrében indokolatlannak tartom a jövedéki adóra elkövetett, költségvetést károsító bűncselekményeket saját adójogi

környezetükből kiragadva, azzal ellentétes büntetőjogi értelmezéssel felruházni és ezzel egy ellentmondásos joggyakorlatot megalapozni.

Álláspontom szerint ugyanis hatékony büntetőjogi védelem napjainkban már nem működhet immáron „szigetszerűen”, kizárólag a büntetőjog eszközeire hagyatkozva. Ennek oka alapvetően az, hogy a költségvetési csalás tényállása mellett rendelkezésünkre áll egy olyan hatékony és széles eszköztárral rendelkező – büntető jellegű szankciók alkalmazását lehetővé tevő – igazgatási eszközrendszer, amelynek koherens alkalmazása képes biztosítani a büntető és igazgatási eljárások, valamint az egyes szankciók egymásra épülő alkalmazását, az eszköztárak differenciált, a cselekmények súlyához igazodó alkalmazhatóságát.

PARADIGMAVÁLTÁS A SÉRTETT FOGALMÁBAN?

Király Tibor professzor úr a sértett fogalmát a következőképpen határozta meg: *„A sértett számára az állam szerepvállalása a bűnüldözésben kedvező helyzetet teremt: nem neki kell a bizonyítékokat összegyűjteni, a bíróság elé tárni, a költségeket sem előlegeznie, sem viselnie nem kell, és nem neki kell megmérkőznie a nálánál esetleg erősebb, hatalmasabb, elszánt gonosztevővel. Ez a kedvező helyzet ellensúlyozza azt a látszólagos hátrányt, hogy a büntetőeljárást és a pert nem a sértett irányítja.”*² Professzor úr megfogalmazása rávilágít a sértett többrétegű és sok tekintetben kettős szerepkörére.

Egyrészt a meghatározásból egyértelműen kitűnik, hogy a sértett nem „főszereplője” az eljárásnak, hiszen nem neki kell bizonyítania a sérelmére elkövetett bűncselekményt, nem ő jár el vádlóként és nem ő viseli a vádképviselő felelősségét, egyben költségeit. Ebből akár arra is lehetne következtetni, hogy a sértett tulajdonképpen csak „járulékos”, mintegy mellékszereplője a büntetőeljárásnak. Ezzel szemben a megfogalmazásból az is egyértelmű, amennyiben felmerül, úgy a sértett szükséges szereplője is az eljárásnak, sőt érdekeinek érvényre juttatása a büntetőeljárás egyik feladata. Király professzor úr szerint a sértett előzőek szerinti eljárásjogi értelemben vett mérsékelt szerepét az állami büntetőhatalom monopóliumának elvével lehet magyarázni, amely szerint az állam nem „csak” a büntetőjogi felelősségre vonást, hanem a sértett érdekeinek képviselőjét is magára vállalja és a közvádló útján gyakorolja. Már Professzor úr megfogalmazása is rávilágít azonban arra, hogy ez a helyzet, a „közvetett” sértetti érdekképviselő

1 egyetemi docens PPKE-JÁK, ügyvéd

2 KIRÁLY Tibor: Büntetőeljárásjog. Budapest, 2008. 182. oldal.

egyfajta hátrányként is érvényesülhet a sértett számára, hiszen nem ő irányítja a sérelmére elkövetett bűncselekmény miatt folyamatban lévő büntetőeljárást. Ugyanakkor, érvelése szerint ezt a helyzetet az kompenzálja, hogy a sértett érdekeit a hatóságok, mint professzionális bűnüldöző szervek kötelesek figyelembe venni és érvényre juttatni, sőt csak ezáltal biztosítható a sértett érdekeinek hatékony képviselete.

Nem hiába merül tehát fel minduntalan az a kérdés a büntetőeljárás törvény kapcsán, hogy a büntetőeljárás, illetve a büntető igazságszolgáltatás valójában kiről is szól. Ezen kérdésre többször érkezik az a válasz, hogy a sértettről. A helyes válasz azonban a fentiek szerint a terhelt lenne akként, hogy a sértett az eljárás egyik mellékszereplője. Ugyanakkor, ebből a mellékszereplői státusból a jogalkotó az új Be. kodifikációja során mindenáron ki akarta emelni a sértettet.

Ezen tényt kifejezetten megerősíti a Be. miniszteri indokolása is. Az indokolás kifejti, hogy a Be. kiemelkedően fontosnak tartja a sértett érdekeinek védelmét, a sértetteket érintően *„az új szabályozás szemléletváltást tartalmaz”*. Erre figyelemmel a törvény például *„meg kívánja könnyíteni a sértettnek az őt érintő azon eljárás cselekményeken való megjelenését, amelyeken a törvény lehetővé teszi a sértett részvételét.”*³ A miniszteri indokolás továbbá kifejti, az Európai Bizottság áldozatvédelemmel kapcsolatos ajánlása miatt került be a rendelkezések közé a sértett azon joga, hogy az eljárás folyamán bármikor nyilatkozhat arról, hogy a bűncselekmény következtében milyen testi, illetve lelki sérelmet szenvedett, vagy adott esetben milyen vagyoni hátrány érte, kívánja-e a terhelt bűnösségének megállapítását és megbüntetését. Ezen önálló jogintézmény bevezetése pedig *„kiváló jelzés”* a sértettek felé arról, hogy *„érdekeit, sérelmeit a hatóságok, eljáró szervek figyelembe veszik.”*⁴

3 T/13972. számú törvényjavaslat indokolással – a büntetőeljárásról. IX. fejezet. 50-51. §.

4 T/13972. számú törvényjavaslat indokolással – a büntetőeljárásról. IX. fejezet. 50-51. §.

Mindemellett rendszerint elhangzik előadásokon, konferenciákon és a büntetőeljárás törvény kommentárjában⁵ is szerepel, hogy a régi Be.-hez képest az új Be.-ben lévő szabályozás megpróbálta a 2012/29/EU irányelvet átültetni a „sértett” fogalom tekintetében. Ezen formában azonban ez az állítás nem igaz. A 2012/29/EU irányelv valójában „áldozatról” szól és nem sértettről, tehát amikor áldozatvédelem vonatkozásában kerül megemlítésre az irányelv, akkor igaz az az állítás, hogy ez az „áldozat” fogalom megjelenik a tágan értelmezett magyar büntető igazságszolgáltatásban az áldozatvédelem tekintetében, de nem a „sértett” fogalmát illetően. Említést kell tenni továbbá a 2015. február 11. napján elfogadott kormányprogramról is, amely meghatározta, hogy milyen célkitűzései vannak az új büntetőeljárás törvénynek: *„A büntetőeljárásban a sértettek érdekeinek védelmére a jelenleginél nagyobb hangsúlyt kell fektetni. Az új törvénynek a sértettek védelmét és a sértettek érdekeinek érvényesítését minden lehetséges eszközzel támogatnia kell. Olyan eljárási szabályokat kell kidolgozni, amelyek biztosítják, hogy az eljáró hatóságok a sértettekkel szemben a lehető legkíméletesebb módon járjanak el.”*⁶ Egyértelmű tehát, hogy a büntetőeljárás törvény valójában nem az áldozatvédelmet akarta felemelni és kiemelni a korábbi gyakorlathoz képest. Ehelyett a cél az volt, hogy a sértett pozícióját emelje más dimenzióba és a sértetti jogokat, továbbá a sértetti reparációt sokkal hangsúlyosabbá tegye az eljárási törvényben.

A jogalkotó azon elképzelése, miszerint a sértetti reparációt a konszenzuális eljárások vonatkozásában előtérbe kell helyezni, jól nyomon követhető a ténylegesen elfogadott új eljárási kódex szerkezetén is. Ezzel kapcsolatban a jogalkotói cél az volt, hogy a sértett szerepe, a sértetti reparáció, illetve a sértetti jogok gyakorlása sokkal hangsúlyo-

5 POLT Péter (főszerk.): Kommentár a büntetőeljárás törvényhez. Budapest, 2018. 168. oldal.

6 Az új büntetőeljárás törvény szabályozási elvei – A Kormány 2015. február 11. napján megtartott ülésén elfogadott előterjesztés 10. oldal.

sabbá és sokkal egyszerűbbé váljon az eljárások során. A kodifikáció során viszont alapvető kérdésként merült fel, hogy ennek eléréséhez szükség van-e arra, hogy a sértett fogalmán alapvető változtatásokat eszközöljön a jogalkotó. Többféle koncepciót kidolgoztak a sértetti fogalom kiterjesztésére annak érdekében, hogy egyértelmű legyen, a sértettnek helye van a büntetőeljárásban. Ezen elképzelések közül azonban végül a jogalkotó tulajdonképpen megtartotta a régi Be. sértett fogalmát azzal, hogy kiegészítésre került a természetes vagy nem természetes személy fogalmával az általános névmás. A sértett fogalma kiegészült továbbá azzal a fordulattal is, hogy sértett az, akinek a bűncselekmény „közvetlenül sértette vagy veszélyeztette” a jogát vagy a jogos érdekét. Ezzel szemben az irányelv áldozat fogalma a következőket foglalja magába: 1) olyan természetes személy, aki közvetlenül bűncselekmény következtében sérelmet szenvedett – ideértve a fizikai, szellemi vagy érzelmi sérülést, vagy gazdasági hátrányt, illetve 2) a közvetlenül bűncselekmény következtében életét veszített személy családtagjai, akik e személy elhalálása folytán sérelmet szenvedtek. A két fogalom összevetéséből egyértelműen látszik, hogy az áldozat fogalma, ami a 2012/29/EU irányelvben került meghatározásra, és a sértett Be.-ben definiált fogalma két eltérő meghatározás. Ez pedig nem a „véletlen műve”, hanem a jogalkotó egyértelmű szándékát és tudatos döntését tükröző annak érdekében, hogy a két fogalom között disztinkciót tegyen. Gyakorlatilag tehát azért nem került végül egy markánsan új fogalom meghatározásra, mert a jogalkotó álláspontja az volt, ha koncepcionálisan végig vezeti ezt a fogalmat a törvényen, akkor mindenki számára egyértelmű lesz, hogy a sértett nem csak egy „egyszerű” tanú az eljárásban.

Fontos azonban kiemelni, hogy az a szilárd elképzelés állt a Be. mögött, ha a sértett fogalmát kiterjesztően használjuk, akkor megfelelő fogalom lesz arra, hogy a későbbi eljárási lehetőségek is a sértett fogalmára épüljenek. A Be. 53. §, 54. § és 55. §-ának mondszerkesztéseiből látható, mindegyik meghatározás úgy kezdődik, hogy:

„Magánvádló az a sértett, aki...”, „A pótmagánvádló az a sértett, aki...”, „Magánfél az a sértett, aki...”. Ezen szabályozásnak azonban az a nemvárt következménye lett, legalábbis a Kúria későbbiekben hivatkozott döntésének tükrében, hogy a sértetti jogállás pergazdaságossági kérdést kapott: mennyire engedjük oda a sértettet az eljáráshoz, illetve mennyiben lesz a sértett és a sértetti jogi képviselő az eljárásban az „időszerűségnek és hatékonyságnak” kvázi az ellenfele.

A sértettel összefüggésben mindemellett fontos kiemelni egyes gazdasági kérdéseket is, amelyek a mindennapi valóságot tükrözik. A különböző hivatásrendek ebből nyilván mást és mást érzékelnek, de számos esetben, ahol bonyolult gazdasági folyamatok zajlanak a háttérben és jelentős a kitettsége a sértetti oldalnak, a sértetti oldal igyekszik a polgári peres eljárások esetleges sikertelenségét a büntetőeljárással kompenzálni. Ez pedig adott esetben természetesen ellentétes lehet a büntetőjog ultima ratio jellegével. Azokban az esetekben viszont, ahol például egy csődbűncselekmény esetén milliárdokat veszít el a beszállító hitelező, vagy bonyolult hitelügyleteknél pénzügyi szereplők óriási kitettséggel vannak és veszítenek el akár százmillió forint nagyságrendű összegeket, ott érthető, ha ez a fél feljelentéssel él és a büntetőeljárástól várja azokban az esetekben a „végső” és jogos érdekeinek megfelelő megoldást, amikor a szerződésszegés vagy a jogellenes magatartás átlépi azt a küszöböt, amely egyébként a büntetőeljárás megindításához szükséges. Ebben az esetben, természetesen, nem lehet felróni a sértettnek, hogy büntetőeljárást kezdeményez egy olyan polgári eljárás helyett, amely akár még évekig is elhúzódhat.

A sértetti oldal nagyon sokszor megoldást keres az egyébként polgári természetű, polgári jogi ügyletekből adódó helyzetekre a büntetőeljárásokkal. Ennek az oka az, hogy valószínűsíthető, azok az eszközök, amelyek egy nyomozás során rendelkezésre állnak, így például zár alá vétel vagy vagyonvisszaszerzési eljárás lefolytatása, egy későbbi polgári perben már nem lesznek biztosítottak a sértett szá-

mára. Vitathatatlanul felmerül e mögött az a gondolat is, miszerint a büntetőeljárásnak a fenyegetése esetlegesen jobb belátásra bírja majd a másik „peres” felet. Álláspontom szerint e tekintetben azonban az ügyvédi hivatásrendnek nagy felelőssége van. Ezt a kérdést ugyanis a tanácsadás során kellő óvatossággal kell kezelni az ügyvédeknek annak érdekében, hogy a sértett általi büntetőeljárás kezdeményezése ne forduljon át esetlegesen a kényszerítés fogalomkörébe. Az viszont kétségtelen tény, ha büntetőjogilag minősíthető a cselekmény, akkor igenis helye van a büntetőeljárás lefolytatásának.

Mindezek alapján elengedhetetlen a Kúria 6/2018. (III. 26.) BJE határozatának vizsgálata, amire azért van szükséges, mert a Kúria a Be. hatálybalépése előtt néhány hónappal több olyan tételmondatot fogalmazott meg a kérdéses határozatban, amelyekből az látható, hogy a jogalkalmazó a határozattal valójában hogyan terelte vissza a joggyakorlatot oda, ahonnan a jogalkotói szándék ki akarta mozdítani.

A probléma onnan ered, hogy a gyakorlatban léteznek olyan nagy ügyek, ahol a csődbűncselekmény rengeteg, több száz hitelezőt érint és a vonatkozásukban kérdésként adódik, hogy eljárhatnak-e sértettként az eljárásban. Ezt a kérdést döntötte el a Kúria a hivatkozott jogegységi határozatban azzal, hogy kimondta: *„amennyiben a törvényi tényállás sem passzív alanyt, sem eredményt nem tartalmaz, akkor az adott bűncselekmény az állami, társadalmi, gazdasági rendet sérti meg vagy veszélyezteti, következménye a természetes vagy jogi személyre nézve csupán áttételes.”* Ebből a meghatározásból az következik, ha 1) a törvényi tényállás nem tartalmaz egy olyan passzív alanyt, amelyik az eljárási sértett fogalomnak is megfeleltethető, vagy 2) nem tartalmaz olyan eredményt, amely megalapozhatná az eljárásjogi sértett fogalmat, akkor annak a cselekmények nincsen sértettje. Mindezek alapján viszont felmerülhet a következő kérdés: egy lopásnak nincsen sértettje? A lopás ugyanis nem tartalmaz passzív alanyt és eredményt sem. Így a fentiekben hivatkozott tételmondat alapján történő értelmezéssel a lopásnak nem lenne sértettje. Szin-

tén kérdésként merül fel, az eredmény tulajdonképpen mikor lesz törvényi tényállási elem? Akkor, ha a jogalkotó úgy gondolja, hogy a következményét a cselekménynek megemelheti arra a szintre, hogy a törvényi tényállás részévé teszi, mert nem jelent bizonyítási nehézséget? Ebben az esetben viszont az ellopott dolog vonatkozásában azt kellene megállapítani, hogy mennyi a tényleges kár. Tekintettel azonban arra, hogy a lopott dolog pontos értékét nehéz pontosan megállapítani, így a jogalkotó nem is próbálkozott ilyen jellegű szabályozás megalkotásával. Önmagában tehát az a későbbi bizonyítási kérdés vagy bizonyítási nehézség, ami a jogalkotó által felismerésre került és ezáltal úgy döntött, hogy az adott következményt nem teszi eredménnyé és nem építi be a törvényi tényállásba, nem azt jelenti, hogy valójában nincsen a cselekménynek sértettje.

A Kúria továbbá kimondta a 6/2018. (III. 26.) BJE határozatában, hogy *„a kizárólag károsultl vagyongogi érdekl igény érvényesítésének nem feltétele a bűnösség megállapítása, a pótmagánvád pedig nem a polgári jogi igény érvényesítésének újabb útja, hanem a büntetőigény érvényesítésének korrekciós eszköze.”* Kétségkívül, a pótmagánvád nem a polgári jogi igénynek az érvényesítési eszköze. Ezzel a logikával azonban a Kúria ismételten azt indokolta meg, hogy miért nincs sértettje az eljárásnak, hiszen a Kúria meghatározása szerint *„az eljárásjogi sértettnek az a természetes vagy jogi személy tekinthető, akinek joga vagy jogos érdeke a bűncselekmény következtében kifejezetten saját személyhez tapadóan, vagy személyes érdekeit, vagyont érintően sérelmet szenved, avagy a bűncselekmény azt veszélyeztette. [...] másképp fogalmazva sértettről a büntetőeljárásban csak akkor beszélhetünk, ha a bekövetkezett jog- vagy jogos érdekbeli sérelem, illetve veszélyeztettség az adott természetes vagy jogi személyre konkretizált és közvetlen.”* Gyakorlatilag tehát a „közvetlenséggel” a Kúria arra az álláspontra helyezkedett, kihasználva a Be.-nek a „közvetlenre” irányuló fogalmát is, hogy megtölti egy olyan tartalommal, amely tartalom egyébként a jogalkotó eredeti szándékában nem szerepelt. Ez az a megközelítés,

amely végül elvezet a következő tételmondathoz: *„A büntetőjog által védett jogtárgy alapján megkülönböztethetünk olyan bűncselekményeket, amelyeknek van individuális – természetes vagy jogi személy – sértettje, és olyanokat, amelyeknél az állam vagy az egész társadalom a veszélyeztetett. Ez utóbbi esetben a bűncselekménynek nincs közvetlen sértettje.”* Mindez ténylegesen tehát azt jelenti, hogy a Kúria álláspontja szerint, amely bűncselekménynek nincsen individuális sértettje, ott az egész társadalom vagy társadalmi érdek veszélyeztetett, ennek megfelelően ezekben az esetekben nem lehet konkrét sértettet azonosítani.

A csődbűncselekmény kapcsán szintén vita tárgyát képezte, hogy egyáltalán eredménybűncselekmény-e vagy sem. A Kúria ezzel összefüggésben kimondta, tulajdonképpen az eredmény a gazdálkodó szervezet vagyona ténylegesen vagy színleg csökkenti. Az pedig egy közvetett dolog, hogy „ezzel” a hitelező vagy a hitelezők kielégítését részben vagy egészben meghiúsítja. Így a Kúria az „ezzel” szóra építi fel, hogy gyakorlatilag egy közvetettség áll fenn a bűncselekmény elkövetése és az eredmény között. Ezen álláspont azonban megítélésem szerint nem helytálló ebben a formában, ugyanis amikor egy gazdálkodó szervezetnek a vagyona csökken, az egy közgazdasági kérdés és nem feltétlenül eredményezi a hitelezői kielégítés tényleges meghiúsítását. A közgazdasági és jogi fizetéseképtelenségnek a fogalma tehát keveredik. Valójában ugyanis arról van szó, hogy hiába csökken a gazdálkodó szervezet vagyona, az eredmény ténylegesen akkor fog megvalósulni, amikor a hitelező hiába kéri az általa követelt összeget, mert az egyébként elvonásra került. Álláspontom szerint ez a döntés, egyszerűen azért, hogy az egyik tételmondat igazolni tudja a másikat, olyan dogmatikai utakat tesz meg, amelyek nem igazolhatóak konzervatív megközelítésben.

A csődbűncselekményhez hasonlóan további példaként említhető a tartozás fedezetének elvonása és a pénzmosás büntette is. Ezen bűncselekmények elkövetése esetén ugyanis a sértett szintén elszenved, hogy érdemben nem lehet részese az eljárásnak. A gyakorlatban

többször előforduló eset, hogy külföldi ügyfél azért fordul ügyvédhez, mert ismeretlen elkövetők klónozták az e-mailjeiket és kicsaltak tőle akár több millió eurót. Mivel az ügyfél azt az információt kapta a bankjától, hogy magyarországi bankba érkezett a számlapénze, egyértelműen gyors lépéseket szükséges tenni a pénz visszaszerzése érdekében. Ebben az esetben az ügyvéd természetesen azonnal megteszi a feljelentést és jelzéssel él a kérdéses bank felé is. Ezt követően azonban a nyomozóhatóságtól több esetben olyan tájékoztatás érkezik, hogy a feljelentés tárgyát képező cselekmény pénzmosás, aminek nincsen individuális sértettje, így akként a sértett és jogi képviselője sem járhat el. Ezzel kapcsolatban azonban a következő probléma merül fel. Ha nincs sértett az eljárásban, akkor nincs magánfél, ami azt jelenti, hogy polgári jogi igény érvényesítésére sincs lehetőség. Ha nincs polgári jogi igény érvényesítésére lehetőség, akkor nincs zár alá vétel sem és vagyonek Kobzás elrendelésére fog sor kerülni az eljárásban, ami viszont nem a sértett javára, hanem az állam javára történik és a „sértettnek” marad az egyéb törvényes út a jogainak érvényesítésére. Az egyéb törvényes út sikeres kimenetele pedig a – nem anyagi jogi értelemben vett – kár megtérülés szempontjából megkérdőjelezhető. Kérdésként merül ugyanis fel, hogy egy olyan bankszámlacsalsási ügyben, ahol egyébként óráknak, napoknak van jelentősége a nyomozás során a kicsalt összegek zárolása és „visszaszerzése” érdekében, igazából milyen sikereket tud elérni egy elhúzó – illetve a büntetőeljárás befejezéséig többnyire felfüggesztett – polgári peres eljárásban az a személy, akinek akár több millió euró kárt okoztak a bűncselekmény elkövetői?

Mindezek alapján, összehasonlítva a fentiekben hivatkozott, Király Tibor professzor úr által meghatározott sértett fogalmat, illetve azon jogalkotási célt, amelyet 2015-ben a Kormány fogalmazott meg, a következő kérdést kell feltenni: tényleg összeegyeztethetők azzal, hogy a sértetteket, akiknek valós kárjuk származott a bűncselekményből, kizárjuk az eljárásból? A sértetti jogok érdemi gyakorlásának lehetőségét

ugyanis sajnálatosan könnyen ki lehet zárni, ha a sértett jogalkotó által szándékolt pozícióját gyakorlatilag lerontjuk, szemben a Be. jogalkotói szándékával. Arra a kérdésre tehát, hogy tulajdonképpen a jogalkalmazás szembe megy-e a jogalkotói szándékkal a sértett szerepének megítélésével összefüggésben, álláspontom szerint az a válasz, hogy igen, amely tény megítélésem szerint egyszerű pergazdaságossági okokra vezethető vissza.

A TERHELT NÉLKÜLI BIZONYÍTÁS HATÁSA A BÍRÓI DÖNTÉSRE ÉS A VÉDELEM SZEREPÉRE

Az új Be. 430. § (1) bekezdése azt a változást is hozta, hogy a terhelti jelenlét a tárgyaláson már jog és nem kötelezettség. A törvényalkotó ezzel megfosztotta a bíróságot attól, hogy a saját megalapozott döntése alapján ajánlja fel azt a lehetőséget a terheltnek tájékoztatás formájában, hogy „... a tárgyalás a távollétében megtartható és vele szemben az eljárás befejezhető, ha előzetesen bejelenti, hogy a tárgyaláson nem kíván részt venni” (rég. Be. 279. § (3) bekezdés).

Ehhez a szabályozáshoz kapcsolódott a BKv. 92., amely szerint:

- A bíróság az *ügy megismerése* alapján ítéli meg, hogy a tárgyalás a vádlott távollétében megtartható-e.
- Az általános szabálytól eltérés megengedése *az ügy adatainak bírói mérlegelésén* múlik, erre a tárgyalás folyamatában később is van lehetőség nemcsak hivatalból, de indítványra is.
- *A bizonyítási eljárás alakulása szükségessé teheti*, hogy a bíróság a vádlottat kihallgassa. Itt tájékoztatni kell arról, hogy a továbbiakban a jelenléte kötelező.
- *Az üggyel a bíróság rendelkezik*, ő az ügy ura és őt terheli a tényállás megállapításának, a megalapozott döntés meghozatalának kötelezettsége és felelőssége.
- *Az igazságszolgáltatás működésének érdekét a vádlott érdeke nem írhatja felül.*

1 ügyvéd

Mindezt azért soroltam fel, mert az ügygel *továbbra is a bíróság rendelkezik*, a tényállás megállapítás és a megalapozott döntés meghozatalának kötelezettsége az ő felelőssége, de miután a terhelti jelenlét „irányíthatósága” érdemben kicsúszott a kezéből, felmerül a kérdés, hogy mindez milyen kihatással van a *bizonyításra*, van-e *szerepfelfogást érintő hatása*, előhív-e *normaszinten megfogalmazott, vagy azon túli többletkötelezettségeket* is.

Elemzésem kiinduló pontja a 2017. évi XC. törvény bizonyítási rendszerének azon felfogása, amit Dr. Somogyi Gábor kúriai bírósági elnök helyesen úgy fogalmazott meg, hogy „... miután az új Be. a bizonyítás *részletszabályai* között a valósággal megegyezést a valósághoz való hűség váltotta fel, *beteljesedett a helycsere a processzuális és az anyagi igazság között.*”

Véleményem szerint az értekezésem tárgyává tett norma vonatkozásában is *ilyen részletszabályról van szó.*

„A mai felfogás szerint büntetőügyekben az anyagi igazságnak megfelelő, az alkotmányos és törvényi előírásoknak megfelelő tényállás processzuális úton – a *tisztességes eljárás* maradéktalan elvének érvényre juttatásával, az *annak részeit alkotó részkövetelmények maradéktalan betartásával* érhető el és ugyanilyen módon ellenőrizhető is.” – írja Somogyi Gábor a folytatásban.

A tisztességes eljáráshoz való jog témánk szempontjából érinti

- a személyes meghallgatás jogát,
- a hatékony részvételhez való jogot,
- a tárgyalás közvetlenségét,
- a bizonyítási eljárás megfelelőségének követelményét,
- az ügy alapos kivizsgálásának és a döntés megfelelő indokolásának követelményét.

Rögzíthető, hogy ezeknek a jogoknak a biztosítása, mint a processzuális eljárás garanciája adott az eljárásjogi szabályok által.

Ugyanakkor a tárgyaláson való terhelti jelenléttel való összefüggésükről vetnék fel néhány gyakorlati tapasztalaton alapuló gondolatot.

A megváltozott jogszabályi környezethez képest először azt kívánom rögzíteni, hogy mi a bíróság szerepe és ebből adódó kötelezettsége a korábbi döntési kompetenciájának elvesztése után a jelen eljárásrend szerint.

A válasz a lényegét illetően leszűkíthető a figyelmeztetés kötelezettségére, illetőleg az eljárásrendhez kapcsolódó kötelező védelem, illetőleg kézbesítési megbízotti státus biztosítására.

A tájékoztatásnak, figyelmeztetésnek meghatározó jelentősége van, ugyanis a Be. 430. § (3) bekezdése rögzíti, hogy a jegyzőkönyvből vagy a bírósághoz címzett iratból egyértelműen ki kell tűnnie, hogy a vádlott a nyilatkozatát a (4)-(7) bekezdésben foglaltak ismeretében tette meg. Ezen törvényességi feltétel hiánya nem legitimálja a távollétet. Szeretnék utalni a Debreceni Ítélet tábla Bf.94/2022/44. számú határozatában rögzítettekre, ahol a bíróság vizsgálta, hogy a vádlottak a nyilatkozataikat a 430. § (4)-(7) bekezdésében foglaltak ismeretében tették meg, így a védő törvényességi kifogása a jogszerűséget illető garanciák hiánya és következményei tekintetében nem foghatott helyt.

Szeretném megjegyezni, hogy ezen kötelező figyelmeztetés leglényegesebb eleme a (7) bekezdésben foglalt tartalom, mely szerint az eljárást a bíróság a meg nem jelent vádlottal szemben befejezheti.

Több bírósági jegyzőkönyvben talákoztam pusztán annak rögzítésével, hogy a bíróság tájékoztatta a vádlottat a lemondás jogkövetkezményeiről, de nem jelenítette meg a konkrét normát és tartalmat, azaz a 430. § (4)-(7) bekezdésében foglaltakat.

A kioktatás nem feltétel és elvárás a 431. § (1)-(2) bekezdését illetően, ami a vádlott tárgyalásra való *visszatérésére vonatkozó lehetőségeit és a joggyakorlás szabályait* rögzíti, jellemzően csak az hangzik el, hogy a visszatérést követően utóbb a tárgyaláson való jelenlét jogáról csak a bíróság engedélyével mondhat le.

Álláspontom szerint a kötelező törvényességi feltételek perrend szerű betartása nem *feltétlenül informatív ahhoz, hogy a vádlott megértse azt, hogy tartalmát és hatásait tekintve* a jelenlétről való lemondás milyen következményekkel járhat. Véleményem szerint a 430. § (3) bekezdése szerinti kötelezettség teljesülése ugyan *törvényesíti a távollétet*, de nem biztos, hogy a terhelt a döntését úgy hozza meg, hogy tisztában van minden olyan szemponttal, ami a *megváltozó eljárásrend természetéből adódik* és hatást gyakorolhat a tényállás megállapítására, a bűnösségre, a jogkövetkezményekre, magyarul a távollétében meghozható ítélet tartalmi részeire.

Analogizálva említtem, hogy amíg az ún. egyszerűsítő típusú eljárásrend, ami a terhelt hozzájárulásával folyik, *látható, hogy valamilyen kedvezményt hoz és ez az a tény, ami felfoghatóvá teszi az érdeket* és megindokolja a döntést, addig ez nem mondható el a döntés motívumaként a távollét választásánál a bizonyítás természetének ismerethiánya okán.

Tudja-e egyáltalán a terhelt, hogy mivel jár a tárgyaláson való jelenlétről való lemondás? Meg tudja-e ítélni egyáltalán annak valós tartalmi természetét? Zárójelben megjegyezném, hogy például a bűnösséget beismerő nyilatkozat elfogadásának feltétele, hogy a vádlott beszámítási képessége és beismerésének önkéntessége iránt észszerű kétely ne legyen támasztható. Ehhez képest felvetődik, hogy nincs kontrollkötelezettsége a bírónak a jelenlétről való lemondással kapcsolatos nyilatkozat megítélésénél.

A jogalkotó szerint, ha a terheltnek joga van a tárgyaláshoz, akkor arról le is mondhat, de nyilván viselnie kell saját döntésének felelősségét és következményeit. Miután a bírósággal szemben támasztott garanciális elvárások pusztán a következményre vonatkozó figyelmeztetésben jelennek meg, kérdés az, hogy a terhelti döntéshez elegendő-e mindez, illetőleg milyen kötelezettséget és szerepeket hívhat elő a védői tevékenység kapcsán.

Mert a kioktatáshoz képest:

- Tudja-e a vádlott, hogy minden, a vádban leírt körülmény, tény vizsgálандó és a bíróságot a vádirati minősítés vagy annak hiánya nem köti?
- Tudja-e, hogy alapeset helyett minősített esetet is megállapíthat a bíróság, pl. a vádelv sérelme nélkül a vád szerinti vagyoni hátrány összege a bizonyítás eredményeként módosulhat?
- Tisztában van-e azzal, hogy eltérő minősítést állapíthat meg a bíróság az ítéletében?
- Ismeretében lehet-e annak, hogy a vádelv sérelme nélkül a vádirattól eltérően, mint bünszervezetben elkövetővel szemben is szabhat ki a bíróság büntetést?

A fent felsoroltak lehetősége akár már a vádtartalomból is következhet, és a bizonyítás aktivitásának változásaiból is kialakulhat.

A vád a fenti szempontokat figyelembe vevő vizsgálata már a tárgyalást megelőzően felveti a személyi jelenléttel kapcsolatos álláspont kialakítását.

Ha feltennénk a kérdést a lemondó vádlottaknak és védőiknek, hogy miért döntöttek a távollét mellett, jellemzően nem azt a választ kapnánk, hogy az eljárás mielőbbi befejezése érdekében, ugyanis ez esik egybe a terhelti érdekekkel.

Tartok tőle, hogy sok esetben nem átgondolt, helyesen megokolt és taktikai szemléletű válaszokat kapnánk. Itt érkezünk el ahhoz a ponthoz, ahol *kijelenthető a védői felelősség megnövekedett szerepe*. A védőnek kell álláspontom szerint a *felelős döntést előkészítenie* azoknak az információknak az átadásával, amik nyilván a bíróság kioktatásából nem kell, hogy kitűnjenek, viszont az adott ügy ismeretében kizárólag a terhelt perbeli érdekeire figyelemmel megfontolást igényelnek. Mondhatnám azt is, hogy a védői közreműködés a terhelti döntés kialakításában a meghatározó zsinórmérték. Véleményem szerint, ha a védő a szükséges felvilágosításokat az ügy összefüggéseivel összefüggően nem adja meg, akkor magatartása akár a terhelt érdekeivel is ellentétessé válhat.

Mire kell a védőnek e vonatkozásban figyelemmel lenni?

- A bizonyítási anyag meggyőző ismerete alapján több vádlottas ügyben az előkészítő ülésen történekből is okulva, azt is figyelembe véve, hogy miként alakul át a személyi jelenlét, pl. az elfogadott bűnösség-elismerések kapcsán, illetőleg a komplex bizonyítási indítványok ismeretében lehet arról dönteni, hogy mit javasol a tárgyalási jelenlétre vonatkozóan. Az előkészítő ülés eredménye egyébként meghatározó, hiszen a terhelti nyilatkozatot (pl. mit fogadnak el a vádból), az elfogadott bizonyítási indítványok, a kirekesztett bizonyítékok határozzák meg a tárgyalási bizonyítás kereteit.
- Tehát mindenképpen szükséges már az előkészítő ülésre a teljes igényűnek mondható felkészülés, azaz a bizonyítási anyag addigi ismerete, valamint az előkészítő ülésen történekt értékelése is. Itt szeretném megjegyezni, hogy az előkészítő ülésen elhangzott nyilatkozatok és bizonyítási indítványok ellenére azok elbírálása sokszor a tárgyalási szakba belenyúló jelentős késedelemmel történik meg.
- Logikus, hogyha nincs a tárgyalási aktivitásra, a bizonyítékok tartalmi átalakítására vonatkozó igénye a terheltnek, illetőleg a védelemnek, *a nyomozati eljárás eredménye felértékelődik*. Ugyanakkor a nyomozó hatóság felderítő munkájában nyilván lehetnek hibák, amiket szükségszerűen ki kellene javítani. Nyomozáshoz képest változhat a személyi bizonyítás tartalma, pl. a vádlott-társi vagy tanúvallomások tekintetében, ami *szükségszerűen azonnali szituációs beavatkozást igényelne* terhelti észrevétel, vallomás vagy szembesítés formájában. Nyilván a felhozott példák nem teljes körűek, viszont alkalmasak lehetnek arra, hogy a védő részéről a vádlotti tájékoztatás tekintetében némi iránymutatást adjanak. A kiürült tárgyalóterem a kötelező védői jelenlétre csupaszítva veszélyes tereppé válhat, ha nem megfontoltan döntünk a távollétről és ezáltal korlátozzuk a saját perbeli igényünk érvényesíthetőségét figyelembe véve azt, hogy a vádlotti visszatért esetén a Be. 430. § (4) bekezdése alapján nem köteles a bíróság bizonyítások megismétlésére.

A bíróságot nem terheli bizonyítási kötelezettség, az terheli, hogy az indítványok alapján az ügy teljes megismerésére tegyen szert, szükség esetén bizonyítás-kiegészítést rendeljen el. Nem bizonyít, hanem a tényállásról ismereteket szerez és tényállást állapít meg. *A távollét okán lehetőségei limitálódnak*, mert az egyik legfontosabb bizonyítási eszközhöz, a terhelti vallomáshoz még a lehetőség szintjén sem fér hozzá. Jelenlétre csak a 428. § (2) bekezdés a) és b) pontjára figyelemmel bizonyítási cselekmény, így szemle, helyszíni kihallgatás, bizonyítási kísérlet, felismerésre bemutatás, szembesítés érdekében *kötelezheti a vádlottat*. Ezen bizonyítási cselekmények vonatkozásában viszont csekély eredmény várható a vádlotti *puszta megjelenési kötelezettség*ből.

A Be. 431. § (3) bekezdése alapján a tárgyaláson való jelenlétről *ismételten csak a bíróság engedélyével mondhat le* a vádlott. A visszatérés már jelzi a vádlott valamiféle aktivitási akaratát. Véleményem szerint a bíróság ilyenkor újra *visszakapja azt a jogát*, amit a régi Be. tartalmazott, miszerint ne a vádlotti érdek, hanem az *igazságszolgáltatás működőképességének érdeke* határozza meg a további jelenlétet abból az aspektusból, hogy az ügy adatainak bírói mérlegelése a tényállás megállapítása érdekében teszi szükségessé a döntést.

A védői feladatok mindenképpen *kiszélesednek a tárgyalásról való távollét okán*. A hatékony védelemnek a hatékony védői munkán keresztül kell érvényesülnie, amit tartalmilag a Be. 42. § (4) bekezdés *taxatív*e is felsorol, amelyek közül kiemelem:

- a terhelt érdekében történő minden törvényes védekezési eszköz és mód időbeni felhasználásának kötelezettségét,
- a terheltet a védekezés törvényes eszközeiről felvilágosítani,
- a jogairól tájékoztatni,
- kötelezettségeire figyelmeztetni szükséges,
- a terheltet mentő, illetőleg felelősségét enyhítő tények felderítését szorgalmazni.

Ide kapcsolódik az *Etikai Kódex normatartalma* is, miszerint a védő köteles az ügy állásáról, a várható eljárási cselekményekről, valamint jogi lehetőségekről és kötelezettségekről a terheltet tájékoztatni. Egyébként ez tartalmilag nagyban találkozik a kézbesítési megbízotti szerepből adódó *eljárásjogi kötelezettségekkel*.

Ebből a körből kiemelem a témánkhoz kapcsolódó *felvilágosítási kötelezettséget* és távollét esetén pedig a *fokozott tárgyalási figyelmet* és a *bizonyítás érdekében kifejtett szükségszerű aktivitást*.

Sajnálattal kell ugyanakkor megjegyezni, hogy a Helsinki Bizottság védői munkát vizsgáló kutatási anyaga kritikát fogalmazott meg a védői passzivitással kapcsolatban felróva a tárgyalótermi aktivitás kérdésekben, észrevételekben, indítványokban megnyilvánuló hibáit.

Nyilvánvaló, hogy egy jogi képviselő *kijelölése önmagában még nem elegendő* a hatékony jogi képviselőhöz, a hatóságoknak *figyelemmel kell kísérnie a hatékonyságot is*. A védő mulasztásáért viszont az *állam nem vonható felelősségre*. Ezért szükséges a saját szerepfelfogásunk felelősségteljes gyakorlása a jelenléttel kapcsolatos döntések kapcsán is.

Nyilván ügy és védői taktikafüggő a jelenlét szükségessége, mindezek ellenére néhány típusos helyzetet jelölnék meg, amikor fontos a vádlotti megjelenés:

- a terhelti jelenlétet a gyakorlat alapján kifejezetten indokolttá teszi a *lehallgatási anyagok lejátétsága* kapcsán a szükségszerinti értelmezés érdekében *észrevételek* útján.
- Fontos lehet a bizonyítási teher megfordításából adódóan a bünszervezetes elkövetési mód esetén a *vagyon törvényes eredetével kapcsolatos* nyilatkozattételek kapcsán.
- Fontos általában az *alanyi oldal, a tudati tények* személyek keresztüli előadása révén, hiszen a személyes hatás véleményem szerint abszolút megítélhetővé teszi a képességeket, a kvalifikációt, aminek minősége kihat büntetéskiszabásra.
- A bíróság a *büntetéskiszabás kapcsán valószínűségi megállapítást tesz*, amikor úgy dönt, hogy a büntetés végrehajtását felfüggeszti,

mert a büntetés célja e nélkül is elérhető. Álláspontom szerint itt is jelentősége van a bizonyításnak, a terhelthez kötött bizonyítás minőségének, hiszen *különbség van a között, hogy a védő felsorolja a büntetéskiszabási körülményeket vagy az enyhítő körülményeket, akár a terhelti megbánást, annak őszinteségét, valóságát maga a vádlott interpretálja. Ő mutatja be a személyéhez köthető büntetéskiszabási körülményeket.*

A bíróság munkája szempontjából én azt a megállapítást tenném, hogy megnövekedett a bíró döntési felelőssége is azért, hogy a vádlott döntése határozza meg a bizonyításba való személyes bekapcsolódását a tárgyaláson való jelenléttel.

Kialakulhat olyan helyzet, ami a *megalapozatlanság veszélyét* veti fel, ami abból a korlátozottságból adódik, hogy nincs a terhelti valamáshoz való hozzáférése.

Találkoztunk már olyan esettel is, amikor az utolsó szó jogán történő megszólalás váltott ki olyan hatást, hogy a bíróság újra megnyitotta a bizonyítási eljárást.

Dr. Elek Balázs dolgozata szerint „Vannak olyan tényezők, amelyeknek a verdikre gyakorolt hatása meggyőzően bizonyított. A legsűrűbben vizsgált ilyen tényező a vádlott fizikai megjelenése.” Utal olyan vizsgálatra, amely kimutatta, hogy *minél attraktívabb volt a vádlott*, annál enyhébb ítélet született. Rögzíti, hogy kutatások szerint ezen kétséges eseteknél, amikor a tények nem kellően tisztázottak, perdöntő szerepe van.

Meggyőződésem szerint a *személyesség ítéletet befolyásoló hatását* nem lehet elvitatni. Az észszerű meggyőződés mellett helye és szüksége van az emocionális hatásgyakorlásnak is.

Finkey Ferenc szerint „Úgy az ítékezés *alapossága*, mint az anyagi igazság megközelítése szempontjából helyesebb az a rendszer, amelynél a felek és a bíró szóbelileg érintkezhetnek egymással és amelynél a bíró a közvetlen, személyes érzéki tapasztalata alapján győződhetik

meg a valódi tényállásról, a vád, a védelem, a tanúvallomás értékéről, midőn látja a terhelt, a tanúk arckifejezését, magatartását, hallja a beszédeiket, hanghordozásukat.”

Úgy gondolom, hogy ezen idézet tartalma a mai napig időtálló, és *helyes szerepfelfogással* az előadás tárgyát képező terhelti jogosultságot helyesen építhetik be a jogalkalmazók a büntetőeljárásba az *igazságosság érdekében*.

Újhelyi Bence¹

ÚJ TÖRVÉNY, ÚJ SZEMLELETMÓD

Az új Be. 2018-as hatálybalépése óta több, mint 3 év telt el a jelen cikk megírásáig. Ezúton kísérletet teszek arra, hogy megvilágítsam védői pozícióból szemlélve a törvény hatását a védői munkára, feladatkörökre és lehetőségekre azon ügyek vonatkozásában, ahol az ügy tárgya költségvetési csalás. Ennek során leginkább aktív jogalkalmazói szemszögből vizsgálom az új törvény hatásait, nem pedig elméleti síkon, tekintve, hogy a hatások igencsak jelentősek és a korábbi védői gondolkodásmód jócskán átalakult a konkrétumok szintjén.

A fenti állításaim alátámasztására rögtön ezúton hivatkoznék is egy 2021-es statisztikai adatra a legfőbb ügyész országgyűlési beszámolójából: *„2021-ben 9937 terhelt előkészítő ülésen tett beismerő vallomását fogadta el a bíróság. Ez – leszámítva a bíróság elé állítással, valamint a büntetővégzéssel érintett terheltek számát – a megvádolt személyek 40,8%-át jelenti.”*

Igyekszem a költségvetési csalások miatt folytatott büntetőeljárások kapcsán a védői feladatkörre lehangsúlyosabb hatásokról, mint a védő szemléletét szükségszerűen formáló változásokról beszámolni, nyilvánvalóan a teljesség igénye nélkül, hiszen az meghaladná ezen cikk terjedelmi kereteit. Írásom során megpróbálok az eljárás tipikus menetéhez igazodó logikai láncot követni.

Annyit még előljáróban meg kell említsek, hogy véleményem szerint az egyik legfontosabb védőként elérendő cél az kell legyen, hogy az ügyfél a lehető legrészletesebben legyen tisztában a jogain és kötelezettségein felül a reá leselkedő (vagy már meglévő) terhelő

1 ügyvéd

bizonyítékokkal, a bíróságok által követett joggyakorlattal (tipikusan a bizonyítottság elvárt szintjével és azzal, hogy mely körülmények elégségesek már általában egy bűnösséget megállapító ítélet meghozatalához) és ezek alapján a még meglévő törvényes lehetőségeivel, valamint egy esetleges elítélés esetén a várható büntetés mértékével és annak törvényi kereteivel. Röviden tehát az egyik legfontosabb védői feladat véleményem szerint az, hogy az ügyfél a lehető legrészletesebb értse és ismerje a saját ügyét, a helyzetét és a realitásait, hiszen ekkor tudja meghozni a stratégiai és kisebb súlyú döntéseit is.

A költségvetési csalások miatt folyamatban lévő büntetőeljárások – véleményem szerinti – túlnyomó többségében fiktív számla kiállítók (sok esetben bünszervezeti minősítés mellett) vannak bűnsegédi pozícióban és fiktív számla befogadók vannak tettesi pozícióban.

A bűnsegédek által fiktív számlák kiállítására, „számlagyártásra” használt cégek tipikusan vagyontalan cégek.

Ehhez képest a tettesi oldal cégei, a számlabefogadó cégek azok, amelyeknél nem mozdítható vagyon (pl. ingatlanvagyon, vagy a folyamatos, valós gazdálkodás miatt jövőben lejáró vagy már esedékes követelések, pályázatokkal érintett fenntartási időszakhoz kötődő eszközök, bankhitelekkel érintett eszközök stb.) rendszerint fellelhető.

1. Az ügyvédi szerepkör jelentősége az ismeretlen tettessel szemben folyamatban lévő szakaszban

Amikor az eljárás ismeretlen tettessel szemben van folyamatban, nagyon sok esetben az eljárás folyamatban létéről anélkül tudomást szereznek az érintett tettesek (!), hogy náluk a nyomozóhatóság már házkutatást tartott volna, vagy alkalmazottjaikat tanúként kihallgatták volna.

Számos esetben ugyanis a gazdasági események felderítése során a tettesi cégek vevő partnereit a nyomozóhatóság iratok beszerzése és információszerzés érdekében levélben megkeresi, amelyben kéri,

hogy az adott számlabefogadó céghez kötődő iratokat másolatban küldjék meg a hatóságnak és tegyenek nyilatkozatot néhány kérdésre írásban. Ez rendszerint olyankor történik meg, amikor a fiktív számlát befogadó cég elvégzett bizonyos munkákat a megrendelői felé, „csak” bizonyos okokból ezen munkákhoz kötődően fiktív számlákat fogadott be.

Ilyen megkeresésekből egyértelművé válik az, hogy a nyomozóhatóság folytat egy nyomozást, amelyben érintett lehet jó eséllyel a fiktív számlát befogadó cég, de egyelőre még ennek megrendelőitől szerez be iratot és információt a nyomozóhatóság.

Ilyenkor az üzleti partnerek sok esetben értesítik egymást, már csak a jövőbeli további együttműködés fenntartása/fenn nem tartása, ennek tisztázása érdekében.

Szóval amint a fiktív számlát befogadó cég ügyvezetője értesül arról, hogy nyomozás van folyamatban az ő cégét illetően és felkeres egy ügyvédet konzultáció céljából, akkor már ezen a ponton véleményem szerint nagyon fontos tájékoztatni az érintettet sok más mellett arról, hogy a nyomozóhatóságnak lehetősége van gyanúsítás közlése előtt (!) az érintett cégével szemben kényszerintézkedéseket végrehajtani.

Ki kell tehát már ezen a ponton hangsúlyozni, hogy számos esetben előbb történik a számlabefogadó céget illetően vagyont érintő kényszerintézkedés (sokszor hónapokkal korábban), mint gyanúsítás közlés.

Fontos itt kiemelni azt is az érintettnek, hogy amennyiben a nyomozóhatóság zár alá vételt rendel el, úgy az érintett vagyoni hátrány összegének négyszereséig teheti ezt meg, tekintettel a jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésre is. Ezen felül azt is ki kell hangsúlyozni, hogy amennyiben a nyomozóhatóság zár alá vételt rendel el, úgy a 21/2006. (V.18.) IM rendelet 11. § (3) és (3a) bekezdése értelmében a cégjegyzékben fel kell tüntetni a nyomozóhatóság nevét és a büntetőeljárás ügyszámát.

Mindez persze azonnal kihatással van a meglévő bankhitelállományra, ezeket a bankok sok esetben felmondják és azonnal esedékessé teszik, továbbá hatással van a közbeszerzéseken indulásra is.

Látható tehát, hogy már akkor, amikor még házkutatást sem tartottak az érintett számlabefogadónál, illetve meg sem gyanúsították, igen jelentős az ügyvédi tájékoztatás szerepe. Sok esetben ugyanis az érintett személy, illetve cég sokkal többet veszít a cégjegyzékbe történő bejegyzéssel, vagy a 4-szeres mértékű ideiglenes zár alá vétellel, mint maga a vagyoni hátrány.

Ha ehhez hozzávesszük a fenti statisztikai adatot és azt a jelenséget, hogy sem a stróman, sem a készpénzfelvevő, sem az adminisztrátor nem szeretne – érzésük szerint – mások, különösen a tényleges irányítók „helyett” végrehajtandó szabadságvesztést tölteni, úgy olyan helyzetbe kell hozni az érintett, egyelőre csak konzultációt kérő ügyfelet, hogy meg tudja mindezt fontolni.

Több alkalommal előfordult ugyanis, hogy az ilyen helyzetben lévő tettes, amint tudomást szerzett arról, hogy eljárás van folyamatban és mit veszíthet, önrevíziót hajtott végre (megakadályozva ezzel a zár alá vételt) vagy önként jelentkezett a nyomozóhatóságnál, hogy előre jelezze írásban a szándékát arra vonatkozóan, hogy hajlandó a vagyoni hátrányt a NAV Bűnügyi Letéti Számlájára megfizetni önként, csak nehogy zár alá vételt hajtsanak végre a cégen a fenti jog- illetve ténybeli következmények mellett.

Akárhogyan is döntsön az érintett ügyfél, nagyon fontos ezeket a kérdésköröket és reá leselkedő veszélyeket tudatosítani benne.

Ez a lehetőség ugyan nem az új Be.-hez kötődik, ugyanakkor az új Be. szellemisége és a lentebb kirajzolódó joggyakorlat igenis jelentőséget ad ennek a választási lehetőségnek, hiszen egy önkéntes, gyanúsítás előtti teljes megtérítés (önrevízió) olyan különös nyomatékkal vehető figyelembe/kell, hogy figyelembevételre kerüljön, ami alapján egyezségkötésnek lehet helye nem végrehajtandó szabadságvesztés büntetés meghatározásával, akkor is, ha egyébként az összegre tekintettel 5-10 éves fenyegetettség az irányadó.

2. A gyanúsítás pillanata

A korábbi Be. alapján a védő tipikusan a nyomozás végén kapott iratanyagot (leszámítva a letartóztatások esetét, amikor a letartóztatás kérdésének megítéléséhez szükséges iratokat át kellett részére adni). Ez volt az a pont, amikor még vádemelés előtt a védő a legkorábban felmérhette ügyfele helyzetét. Ekkor lehetett arról konzultálni először érdemben, hogy mennyire bizonyított a feltételezett bűncselekmény a terhelttel szemben, vajon lesz-e bírósági szakasz és ha igen, akkor ott mi várható.

Mára ez a helyzet a költségvetési csalások tekintetében az új Be. 100. §-a alapján alapjaiban megváltozott. A gyanúsításkor a védő kérheti a nyomozati iratok kiadását és a legtöbbször azt korlátozás nélkül meg is kapja. Vagyis van lehetősége a védőnek orvosi szak-kifejezéssel élve „képet alkotni” az ügyfele helyzetéről már ekkor.

Mi a jelentősége mindennek?

Határozott álláspontom az, hogy a védőnek igencsak javasolt ezzel a jogával élnie az ügyfele érdekében. Ha ugyanis megkapja az iratokat, akkor fel tudja mérni azt, hogy van-e értelme egyáltalán ügyfelének a továbbiakban védekeznie.

Azért is jelentőségteljes ez a pont az eljárásban, mert feltehetően más személyek védői is ezt fogják tenni. Vagyis ez azt jelenti, hogy a számlabefogadó el fog gondolkozni azon, hogy vajon, ha beismeri a bűncselekményt és valamennyit megtérít az okozott vagyoni hátrányból (ennek mértékéről később), akkor esélye lehet egy 5-10 évig fenyegetett ügyben egyezséget kötni és a végrehajtandó szabadságvesztés büntetést elkerülni. Természetesen ezzel igencsak erőteljes bizonyítékot szolgáltat a számlakiállítók közül azzal a személlyel szemben, akivel ő maga a megállapodott.

Ugyanakkor a számlakiállítói oldalon álló tényleges irányító is jó eséllyel el fog gondolkozni azon, hogy vajon, milyen egyezséget tudna kötni ő maga.

Ugyanígy a számlakiállítói oldalon szereplő, általában havi pár-százezer forintot kereső strómanok, készpénzfelvevők és irodai adminisztrátorok is ezen fognak gondolkozni feltehetően.

Vagyis igencsak erőteljes fegyver lehet a nyomozóhatóság és ügyészség kezében a neki kellő személyi bizonyíték beszerzése érdekében, hogy kiadja az iratokat, hiszen ezáltal – ha azt kikérik és elolvassák az érintettek – motiválni tudja a terhelteket egyezség megkötésére, főleg, ha az iratok alapján közülük egy vagy több személy büntetőjogi felelőssége biztosan megállapítható lesz később.

Álláspontom szerint tehát a védőnek a korábbi törvény által megtestesített helyzethez képest olyan jogosultsága keletkezett az új Be. 100. §-a által, amellyel nagyon javasolt élni, hiszen ezáltal érdemi konzultációra nyílik lehetősége az ügyről az ügyfélével.

Ez pedig felvet egy újabb jelentős kérdéskört, védői feladatkört: elmagyarázni az ügyfélnek és lehetőség szerint meg is értetni vele a realitást.

Talán ez az egyik legnehezebben megoldható védői feladat. A realitás ugyanis sokkal összetettebb annál, mint az elsőre hangzik.

Itt ugyanis már nem csupán arról lehet/kell konzultálni az ügyféllel, hogy az adott iratok alapján milyen konkrét terhelő bizonyítékok vannak ellene. Ez talán még egyszerűbb feladat, hiszen a védő kigyűjti és kinyomtatja ezeket az iratokat és átadja az ügyfélnek, aki remélhetőleg azokat el is olvassa. Ezen kívül ezekről konzultáció keretében egyeztetnek is.

Mit kell még megtegyen, mit tud még megtenni a védő ilyenkor?

Konzultálni kell az ügyféllel arról is, hogy a meglévő iratokon felül milyen veszélyek leselkednek rá, milyen további terhelő bizonyítékok kerülhetnek még elő.

Az ügyek során ugyanis egyezséget az ügyészség bárkivel köthet, ha akar. Az ügyfél tehát nem nyugodhat meg az iratok áttanulmányozását követően teljesen még akkor sem, ha úgy ítéli meg, hogy nincs ellene kellő mennyiségű vagy minőségű bizonyíték. Ugyanis

arra is figyelemmel kell legyen, hogy vajon mi a helyzet azokkal a személyekkel, akik fel tudnák tárni az ő bűnösségét. Vajon ezen személyek meddig fognak tagadni, egyáltalán tagadni fognak-e és egyáltalán érdekükben fog állni a tagadás?

Az ügy összes szereplője ilyenkor feltehetően, jó esetben számot vet ezekkel a kérdésekkel és ezek alapján eldönti azt, hogy ő érjen-e oda elsőként az ügyészségre egyezségeit kezdeményezni, avagy sem.

Ezen a ponton csatolok vissza a fent említett statisztikára. A vádlottaknak közel 40%-a elismeri az előkészítő ülésen a bűnösségét. Ebben a számban nincsen benne sem az, aki egyezségeit kötött és megszüntették az ügyét, sem az, aki később, a tárgyalási szakaszban ismerte be a bűnösségét és mondott le a tárgyaláshoz való jogáról stb.

Ezen a ponton ki kell emelni további, igencsak jelentős körülményeket.

Először is azt, hogy az ügyfelek fejében élő kép (különösen azon ügyfelek esetében, akik először kerülnek büntetőeljárás hatálya alá) a „kétséget kizáró bizonyítottságról” teljesen eltér a bíróságok joggyakorlatától.

Vagyis az ügyfelek számos esetben sokkal magasabb fokú bizonyítottságra gondolnak, amikor azt mérlegelik, vajon elítélné-e őket a bíróság, avagy sem.

Másodsorban ki kell emelni azt is, hogy egy – tipikusan nem bünszervezetben elkövetéssel gyanúsított – tettes alapvetően akkor tud jó eséllyel egyezségeit kötni, ha megtéríti a vagyoni hátrány ügyészség által elvárt részét. Ehhez azonban a legtöbb esetben időre van szükség. Ezért is nagyon fontos, hogy az ügyfél mielőbb megismerje és megértse a realitást az ügyében, hiszen ő az, akinek az egyezségi pozícióhoz még a vádemelés előtt időre van szüksége, hogy a szükséges összeget előteremtse.

Harmadszor érdemes az ügy állásának függvényében, ha van relevanciája, ismertetni az ügyféllel az alábbiakat. Ha van egy társaság, akiről bebizonyosodott, hogy fiktív számla kiállítással foglalkozott és

az érintett ügyfél történetesen egy, a „számlagyár” megrendelői közül, akkor bizony a trend az, hogy a legkisebb összegekkel érintett megrendelők, illetve azok a megrendelők, akik kellő mennyiségű pénzzel rendelkeznek ahhoz, hogy a vagyoni hátrányt/annak ügyészség által elvárt részét megtérítsék, jó eséllyel az előkészítő ülésen elfogadják a nem végrehajtandó szabadságvesztés büntetésre vonatkozó mértékes ügyészi indítványt.

Bele kell tehát gondoljon az érintett ügyfél abba a potenciális helyzetbe, hogy mi lesz akkor, ha ő maga tagad, nem köt egyezséget, mert szerinte nincs elég bizonyíték ő ellene, mint fiktív számlát befogadó tettessel szemben, majd a „számlagyár” őhöz hasonló megrendelői sorra fogadják el a mértékes ügyészi indítványt a bíróság előtt és vallják magukat bűnösnek?

Egy egyszerű példánál élve: mi lesz akkor, ha mondjuk 10 megrendelőből 8 a bíróság előtt elfogadja a mértékes indítványt, az ügyfél pedig még egy másik megrendelővel azt állítja, hogy az ő esetükben nem került sor pénz visszajuttatásra, csak a többi 8 esetben?

Előfordulhat, hogy ekkor már ő maga is hajlandó lenne megtérítésben gondolkodni és egyezséget kötni, csakhogy a vádemelés után egyezséget nem lehet kötni, a megtérítés súlya pedig bírói mérlegelés kérdése...

Véleményem szerint jól mutatja ez a helyzet azt is, hogy az iratok kiadása egyszerre motiválhatja azokat a gyanúsítottakat, akiknek a felelőssége már nem lesz kérdéses, míg a legmegnyugtatóbbnak tűnő nyomozati irat kiadása sem eredményezheti azt, hogy az érintett gyanúsított hátra dőlhet és csak várnia kell a megszüntető határozatot.

Meg kell említeni ezen a ponton azt is, hogy a költségvetési csalások felderítése érdekében a nyomozóhatóságok rendszerint leplezett esz-közt is bevetnek, tipikusan telefon lehallgatásokat és megfigyeléseket.

Ezek közül a korlátozó határozat hiányában kiadott „teljes” nyomozati irat is csak azokat tartalmazza, ami már nyílttá lett téve. Tehát ez azt is jelenti, hogy az a gyanúsított, aki úgy érzi a nyomozati iratok

áttanulmányozása után, hogy ellene nincs lehallgatási anyag, még ő sem lehet ebben teljesen biztos, hiszen előfordulhat, hogy van a terhére értékelhető anyag, csak még nincs nyílttá téve, vagy nem mind.

Meg kell jegyezni ezen a ponton azt is, hogy az ügyfél figyelmét fel kell hívni arra is, hogy a közölt gyanúsítás nincs kőbe vésve. Ez azt jelenti, hogy a nyomozás során bármikor megváltoztathatják a gyanúsítást, például arra, hogy az elkövetés eddig nem volt ugyan bűnszervezeti, most már viszont az. Hangsúlyozom, hogy erre még a tárgyalás során is van lehetőség. Átéltünk már olyat, hogy közel 10 éve tartó büntetőeljárásban a perbeszédék előtt 2 tárgyalással változtatta meg az ügyész a vád szerinti jogi minősítést bűnszervezetre, majd később ennek megállapítása érdekében – végül eredménytelenül – fellebbezett is.

A fentiekből látható, hogy a védő korábbi szerepe a gyanúsítások közlésekor igencsak átalakult és sok ügyben megkezdődött egyfajta versenyfutás is az idővel azt illetően, hogy ki ér oda először az ügyészre egyezségeket kötni.

3. Egyezségkötés, mértékes indítvány

A fentiekben már részletezésre került számos védői feladat az egyezségekhez kötődően.

Ezen a ponton azonban arról kívánok értekezni, hogy ez az új jogintézmény hogyan közelítendő meg a költségvetési csalásokban védőként.

A tettesi oldalon a kulcskérdés az, hogy a vagyoni hátrány megtérítése az állam javára hogyan állhat összefüggésben az egyezség megkötésével.

A törvény hatálybalépése után sokáig csak a teljes vagyoni hátrány megtérítése jöhetett számításba az 50 millió forint feletti vagyoni hátrányú ügyek esetében ahhoz, hogy felfüggesztett szabadságvesztés büntetést kaphasson a terhelt.

Ezt követően kialakult egy – álláspontom szerint sokkal helyesebb – joggyakorlat, amely alapján részbeni megtérítés esetén is kaphatott egyezség keretében a terhelt felfüggesztett szabadságvesztést.

Alapvetően ez a gyakorlat a terheltek terhére súlyosodóban van, ahogyan egyébként maga az ítélkezési gyakorlat is.

Ezt is sajnos, vagy nem sajnos, de közölni kell az érintett ügyféllel. Látni kell azt is, hogy ugyanaz az állam javára megtérítendő vagyoni hátrány összeg, ami elégséges lehet ahhoz, hogy egyezséget kössön az ügyészség a terhelttel, egyáltalán nem biztos, hogy elégséges ahhoz, hogy a bíróság mérlegelési jogkörben ilyen büntetést szabjon ki, amit aztán az ügyészség nem kér fellebbezéssel súlyosítani.

Tehát azt is meg kell értetni védőként az ügyféllel, hogy egyáltalán nem mindegy az, hogy adott összeget mikor térít meg.

Meg kell itt jegyezni egy elsöre, de talán még másodjára is meglehetősen furcsának tűnő joggyakorlatot az ügyészség oldalán a vagyoni hátrányt megtéríteni szándékozó terhelttel kapcsolatosan, annak ellenére is, hogy indokolható is lehetne akár. A jelenség lényege az, hogy az ügyészség azt kívánja a terhelt javára értékelni, ha ő téríti meg a vagyoni hátrányt és a védővel folytatandó egyeztetések során arra az álláspontra helyezkedik, hogy az az összeg, amelyet a nyomozóhatóság foglalt le vagy vett zár alá, nem bír relevanciával abban a kérdésben, hogy a vagyoni hátrány megtérítésének mekkora részét várja el az ügyészség a terhelttől az egyezségkötés érdekében. Egyszerűbben fogalmazva azt mondja az ügyészség, hogy az egyezségkötés kulcskérdése az, hogy a még meg nem térült vagyoni hátrányból mennyit tud az érintett megtéríteni.

Ez pedig azt a helyzetet idézi elő, hogy az a terhelt, akitől nem tudott a nyomozóhatóság semmit sem lefoglalni vagy zár alá venni, összességében nézve kedvezőbb helyzetbe kerül az egyezségkötés során pénzügyileg nézve, mint az, akitől a vagyoni hátrány jelentős részét (a példa kedvéért mondjuk felét) már zár alá vették.

Az előbbi személy ugyanis elképzelhető, hogy a vagyoni hátrány felének önkéntes megtérítésével egyezséget tud kötni, míg a másik személy eleve ebből a helyzetből indul és összességében a meg nem térült vagyoni hátrányból is jelentős részt kell megtérítsen, vagyis összességében a keletkezett vagyoni hátrány 75%-ával kell mondjuk számoljon.

Ha van valami, amit kifejezetten nehéz megmagyarázni egy terheltnek, az az, hogy kedvezőbb lenne az ügyességgel való egyezségkötési pozíciója, ha nem tudtak volna tőle elvenni semmit, mit akkor, amikor már jelentős összeg zár alá van véve. Másként megfogalmazva: nehezen érthető a terhelt számára az, hogy ha egy jelentős összeget (mondjuk többtíz- vagy több százmillió forintot) eleve elvett már tőle a nyomozóhatóság, akkor ez miért nem számít az egyezségkötése során egyáltalán.

Álláspontom szerint ez az ügyési megközelítés mindenképpen felülvizsgálatra szorul, mert a vagyont elrejtő személyeket hozza kedvezőbb egyezkedési helyzetbe a fellelhető vagyonnal rendelkező személyekhez képest, ráadásul akként tekint többtíz- vagy több százmillió forintos megtérült (zár alá vett) összegekre, mintha azoknak semmi jelentősége sem lenne az egyezségkötés aspektusából, nem is beszélve arról a feltételezett tettesről, akinek az esetében a vagyonbiztosítás 100%-os megtörténik. Ilyen szemlélet mellett ő lényegesen rosszabb helyzetben van, mint az, akitől semmit sem sikerült lefoglalni.

A mértékes indítványok kapcsán fontos hangsúlyozni, hogy azt érzékeljük, hogy jelentős eltérések vannak az ország különböző pontjain, és generálisan szigorodó képet mutatnak.

2018-2019-ben inkább általánosnak tűnt az a kép, hogy az 50 millió forintot meghaladó, ám 100-150 millió forintos vagyoni hátrány alatt a büntetlen előéletű terheltek sok esetben felfüggesztett szabadságvesztés büntetésre vonatkozó mértékes indítványt kaptak, az ebben való terhelti előzetes bizakodásnak volt némi alapja. Mára ez a gyakorlat egyértelműen szigorodni látszik.

Okvetlenül fontos tehát a terheltet erről a trendről is tájékoztatni akkor, amikor konzultál vele védőként az ember, hiszen sok esetben azt tapasztaljuk, hogy a terhelt ismerősi körében a néhány évvel ezelőtt elítélt személyek még jóval enyhébb büntetéseket kaptak, mint amire a terhelt a jelen ügyészi gyakorlat mellett számíthat.

Ezen a ponton idézem a legfőbb ügyész 2021. évre vonatkozó országgyűlési beszámolóját:

„Az ügyészség az enyhe ítélezési gyakorlat megváltoztatása és a törvény szigorának érvényre juttatása végett a kiszabott büntetés súlyosítására irányuló fellebbezéssel élt. Ez volt a leggyakoribb oka az ügyészi fellebbezéseknek, amely a vádhatósági jogorvoslattal érintett vádlottak 85,4%-ára vonatkozott. A súlyosításra irányuló ügyészi indítványok eredményessége 27,3% volt. A megalapozatlanság miatt fenntartott ügyészségi fellebbezések száma ugyanakkor 177-re nőtt a tárgyévben, ezek eredményessége pedig 44,1%-ra emelkedett.”

A számok is azt mutatják, hogy az ügyészség fellebbezéseket jelent be a büntetések súlyosítása érdekében, tehát a védői szemmel érzékelhető szigorítási szándékának az eredményességi mutatók ellenére is igyekszik érvényt szerezni.

Az egyezségkötések során azonban véleményem szerint megfontolandó lenne az alábbi szempontok figyelembevétele az ügyészség részéről.

A tényállás és a jogi minősítés nem képezi egyezkedés tárgyát, azt az ügyészség állapítja meg, hangzik el rendszeresen.

Ugyanakkor az ügyészség rendszerint akként reagál a gyanúsítások közlése utáni védői kezdeményezésekre, hogy a tényállás tisztázása folyamatban van, nem zárja ki az ügyészség az egyezség lehetőségét, de még nem időszerű.

Az egyezségek megkötése érdekében a terheltnek alapvetően 2 dologgal tudnak szolgálni az ügyészség számára: vagyoni hátrány megtérítése és tényfeltáró, más személyek cselekvőségére is kiterjedő vallomás.

Ezek közül az előbbi esetében nyilvánvaló, hogy nem beszélhetünk az egyezségi kezdeményezés időszerűségéről egészen addig, amíg a vagyoni hátrány nem tisztázódott le az ügyészség szemszögéből véglegesen.

Utóbbi esetében ugyanakkor másról van szó. Arról, hogy a terhelt előbbre tudná vinni vagy az adott ügy nyomozását, vagy sok esetben más, a nyomozás tárgyát nem képező bűncselekmények felderítését (más időszak, más cégek, más elkövetők stb.). Ha az ügyészség annyival elintéz egy írásban benyújtott védői kezdeményezést, hogy az nem időszerű, miközben arról sem egyeztetett a védővel, hogy mit kínálna a terhelt az egyezségért cserébe, akkor honnan tudja az ügyészség azt, hogy épp nem mond le bűncselekmények felderítéséhez hozzájáruló terhelti vallomásról?

Álláspontom szerint ezért a védői kezdeményezések azonnali elintézése az ügyészség által azzal, hogy az nem időszerű, nem logikus. Előbb egyeztetni kellene a védővel véleményem szerint a kezdeményezése lényegéről, hogy egyáltalán eldönthető legyen az, hogy az időszerű-e. Megjegyzem, hogy ugyan az ügyészség állapítja meg hivatalból a tényállást, ugyanakkor mi a helyzet ezzel akkor, ha az egyezségi kezdeményezés alapján kihallgatott terhelt vallomása szerint nem minden úgy történt, ahogyan azt a nyomozóhatóság korábban gyanúsításban közölte? Ilyen esetekben változtatható-e a leközölt tényállás az egyezségi figyelmeztetések alapján megtett tényfeltárási terhelti vallomásra figyelemmel?

4. Előkészítő ülés

Mivel az minden jogalkalmazó számára világos ma már, hogy az előkészítő ülés a bírósági eljárás lefolytatásának egyik leglényesebb pontja, itt kell a bizonyítási indítványokat – védekezés esetén – előterjeszteni, így ez különösebb értekezést véleményem szerint nem igényel.

5. Másodfokú eljárás

Az új Be. alapjaiban változtatta meg azt a korábbi trendet, amely szerint helye volt részbeni megalapozatlanság esetén a hatályon kívül helyezésnek a másodfokú eljárásban. Ez ma már az új Be. 593. §-a által kötelezően kiküszöbölendő a másodfokú eljárásban.

Ez a védők hozzáállását alapjaiban változtatja meg a másodfokú eljáráshoz.

Kiemelendő ugyanakkor – összhangban az általunk érzékelt súlyosodó mértékes indítványokkal –, hogy a legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója szerint:

Az elsőfokú tárgyalással érintett ügyek száma 2019-ben 27.432 volt, 2021-ben 14.050, a másodfokú eljárásban befejezett ügyek száma 2021-ben 7.378 volt, ennek 48,8%-át tanácsülésen bírálták el, a nyilvános ülésekkel érintett ügyek közül 19,2%-ban vett részt ügyész személyesen az ülésen.

Összegzés

Álláspontom szerint egyértelműen látszik az, hogy az új Be. új szemléletmódot is tesz szükségessé mind terhelti, mind védői oldalon. Az ítélezési gyakorlat mélyreható ismerete és az annak való megérttetése az ügyféllel kellő időben alapjaiban befolyásolja azt, hogy az ügyfél az érdekeinek megfelelő jó döntést meghozhassa. A védő szerepe sokkal aktívabbá vált a nyomozati szakaszban a költségvetési családok tekintetében. Kulcsfontosságú, hogy az új trendeket ismerje és megértetni is tudja a védő a terhelttel és mielőbb átlássa a terhelt a helyzetének a realitását és a lehetőségeinek az aktuális tárházát, illetve döntéseinek későbbi potenciális következményeit.

Az új Be.-hez kötődő szemléletmód egyértelműen azt eredményezte, hogy az eljárások gyorsabbak, rövidebb ideig tartanak. Ugyanakkor nagyon üdvözlendő lenne, ha a jogalkotó a költségvetési család érték-

határait felülvizsgálná, ezzel kapcsolatosan is szemléletváltás történne.

Az alábbi összefüggésekre hívom fel a figyelmet.

Dr. Vankó László 2017-ben az alábbiakat írta „Az adózás kriminalizálása és annak aktualitásai” című cikkében a költségvetési csalások miatt induló büntetőeljárások kapcsán, európai joggyakorlatokat illetően:

„Szlovéniában 50.000 euró az értékhatár. Ezen összegek alatt csak igazgatási jogviszony van, nem beszélnek büntetőeljárásról. Ausztriában ÁFA tekintetében 100.000 euró, vámterhek tekintetében 50.000 euró az értékhatár. Hollandiában magánszemélyeknél 10.000 euró alatt nem beszélnek büntetőeljárásról, 10.000 és 125.000 euró között eldöntik, hogy mi legyen, érvényesül oportunitás elve, és eldöntik, hogy adó- vagy bűnügy legyen. Cégek esetében 15.000 euró az első szintje a bűncselekménnyel nyilvánításnak.”

Tekintsünk az üzletszerűsége, mint rendszerint megállapítható minősítő körülményre. Megállapítható, hogy Magyarországon már 2-8 évvel fenyegeti a törvény (súlyosító körülménynek értékelve a felső értékhatárhoz közelséget) azt a 100.000 eurónyi áfa alatt maradó, de ahhoz közelítő értékű elkövetést, amely esetén Ausztriában még eljárást sem indítanak.

Arról már nem is beszélve, hogy a nálunk már 5-10 évvel való fenyegetést előidéző 50.000.000,- Ft-os értékhatár éppen csak meghaladja azt az értéket, amelynek során eljárás indul egyáltalán Ausztriában (100.000 euró).

2012.01.01-jén lépett hatályba a költségvetési csalás törvényi tényállása. Már ekkor is az érintett 50 millió forintos értékhatár volt a választóvonal.

Kiindulási pontnak tekintve ezt a dátumot, megállapítható, hogy az éves infláció mértékkel számolva – az idei várható, becslült 14,5%-os inflációval számolva – a pénz értéke akként romlott, hogy 2012.01.01-jén meglévő 100 forintnak ez év végén kb. 140 forint fog megfelelni, tehát 40%-ot veszített a pénzünk az értékéből.

Óriási tehát az osztrák és a magyar szemléletbeli különbség jelenleg, még annak ellenére is, hogy a 2012-ben a magyar 22%-ra becsült áfarés 2019-re 9,6%-ra esett (azóta további jelentős esést prognosztizáltak, 2020-ra 6,1% körülit), míg ez az érték Ausztriában 2019-ben 8,7% volt.

Véleményem szerint európai viszonylatban nézve is igencsak eredményes a magyar fellépés a költségvetési csalásokkal szemben, további szigorítást az ítélkezési és ügyészi gyakorlaton indokolatlannak tartok, sokkal inkább szükségeszerű lenne a Btk.-ban az elkövetési értékhatárok megemelése, az ehhez kötődő jogalkotói szemléletváltás elvégzése.

KÉNYSZERINTÉZKEDÉSEK ÉS AZOK HATÁSAI

1. A büntetőeljárás törvény célkitűzései

A 2017. évi XC. törvény - „új” büntetőeljárás törvény - legfontosabb célkitűzéseit a preabulum² mellett talán a Be. általános indoklása mutatja be, mely szerint, *jelentős társadalmi igény mutatkozik az eljárások időszerű befejezése, valamint a büntető igazságszolgáltatás hatékony működése iránt, melynek lényege, hogy a bűncselekmények elkövetőit - de csak őket - kivétel nélkül, minél kevesebb társadalmi ráfordítás mellett, tisztességes eljárásban vonják felelősségre. Szükségszerű, hogy az állam minden eddigénél jobban kifejezze: a sérelmet szenvedett fél mellé áll, és a büntetőeljárás lefolytatását érdemben elősegítőkre is partnerként tekint. A büntetőeljárások gyakorlatában nyilvánvalóvá kell válnia, hogy bűncselekmények elkövetése nem kifizetődő tevékenység, a bűnös úton elért gazdagodás nem tartható meg.*

A célok elérése érdekében a büntetőeljárás számos esetben együtt

1 ügyvéd, egyetemi oktató KRE-ÁJK

2 *Az Országgyűlés a Büntető Törvénykönyv, illetve a nemzetközi jog által büntetendő bűncselekmények elkövetőinek a tisztességes eljárásból való alapvető jog érvényesülését biztosító, hatékony és észszerű határidőn belül lefolytatott eljárásban történő felelősségre vonása céljából, szem előtt tartva az igazság megállapításának igényét, különös hangsúlyt fektetve a bűncselekmények sértettjeinek fokozott védelmére, valamint jogaik érvényesítésére, a funkciómegosztáson és rendeltetésszerű joggyakorláson alapuló eljárások biztosítása érdekében, Magyarország nemzetközi jogi és európai uniós kötelezettségeinek figyelembevételével, az állam kizárólagos büntető hatalmának a büntetőeljáráson keresztül történő érvényesítése céljából a következő törvényt alkotja:*

kell, hogy járjon bizonyos alkotmányos jogok korlátozásával.³ Az eljárás eredményessége érdekében alkalmazott alapjog korlátozó kényszerintézkedéseknek azonban szigorú feltételeknek kell megfelelnie egy jogállami büntetőlejárásban.

2. A kényszerintézkedések alkotmányossága

Az Alkotmánybíróság következetes gyakorlata szerint az állami büntetőhatalom monopóliumából egyértelműen következik a büntető igény érvényesítésének, a bűnüldözés és a büntető igazságszolgáltatás alkotmányos feltételek szerinti működtetésének kötelezettsége. Ez az alkotmányos kötelezettség indokolja, hogy az állami büntetőhatalmat gyakorló szervek hatékony eszközöket kapjanak feladataik teljesítéséhez, még akkor is, ha ezek az eszközök lényegüket tekintve súlyosan jogkorlátozók. {61/1992. (XI. 20.) AB határozat, ABH 1992, 280, 281.; 31/1998. (VI. 25.) AB határozat, ABH 1998, 240, 247.; 13/2002. (III. 20.) AB határozat; megerősítve: 23/2014. (VII. 15.) AB határozat, Indokolás [39]}.

Az Alkotmánybíróság szerint a kényszerintézkedések alkalmazásának szükségessége azzal is igazolható, hogy a bűncselekmények éppen más személyek alapvető alkotmányos jogait veszélyeztetik vagy sértik. Az érintettek – elsősorban a terheltek – alkotmányos

3 30/1992. (V. 26.) AB határozat: Az állam akkor nyúlhat az alapjog korlátozásának eszközeihez, ha másik alapvető jog és szabadság védelme vagy érvényesítése, illetve egyéb alkotmányos érték védelme más módon nem érhető el. Az alapjog korlátozásának alkotmányosságához tehát önmagában nem elegendő, hogy a másik alapjog vagy szabadság védelme vagy egyéb alkotmányos cél érdekében történik, hanem szükséges, hogy megfelelően az arányosság követelményeinek: az elérni kívánt cél fontossága és az ennek érdekében okozott alapjogsérelem súlya megfelelő arányban legyen egymással. A törvényhozó a korlátozás során köteles az adott cél elérésére alkalmas legenyhébb eszközt alkalmazni. Alkotmányellenes a jog tartalmának korlátozása, ha az kényszerítő ok nélkül, önkényesen történik, vagy ha a korlátozás súlya az elérni kívánt célhoz képest aránytalan.

alapjogainak korlátozása a büntetőeljárásban ezért más személyek, illetve a társadalom védelme érdekében is történhet. A két érdek közötti egyensúly megteremtésének feltétele a garanciák beépítése a büntetőeljárásba. {3025/2014. (II. 17.) AB határozat, Indokolás [58]}

Az Alkotmánybíróság állandó gyakorlata alapján a jogállamiság normatív tartalma, valamint az alkotmányos büntetőjog garanciális követelményei megkívánják, hogy az állam a büntető igény érvényesítése érdekében olyan szabályokat alkosson, amelyek egyensúlyt teremtenek a terhelt alkotmányos jogainak védelme és a büntető igazságszolgáltatás megfelelő működésével kapcsolatos társadalmi elvárások között. {21/2020. (VIII. 4.) AB határozat, indoklás [69]}

Az Alkotmánybíróság azt is leszögezte, hogy a büntetőeljárás során, a jogerős ügydöntő határozat meghozatala előtt a terhelt személyi szabadságát érintő – a kényszerintézkedés elrendelésről, fenntartásról vagy megszüntetéséről rendelkező – bírói döntés „az eljárás során hozható legsúlyosabb »közbenső« határozat” {10/2007. (III. 7.) AB határozat, ABH 2007, 211, 221; megerősítve: 3036/2013. (II. 12.) AB végzés, Indokolás [6]}

Az AB a kényszerintézkedésekkel kapcsolatos döntéseivel kifejezésre juttatta, hogy a súlyos jogkorlátozások kapcsán, mind a jogalkotónak, mind a jogalkalmazóknak jelentős felelőssége van.

Emellett a magyar Alkotmánybíróság – szemben számos más európai állam alkotmánybíróságával - a kényszerintézkedések kapcsán megállapította, hogy az ezek tárgyában hozott bírói döntések az Abtv. 27. §-a szerinti alkotmányjogi panasszal nem támadhatóak, mivel a 3002/2014. (I. 24.) AB végzés és az ennek nyomán kialakult állandó gyakorlatot figyelembe véve a kényszerintézkedések kapcsán született végzés nem minősül ügydöntő határozatnak, mert nem a büntetőjogi főkérdésről szól, illetve nem minősül az Abtv. 27. §-a szerinti eljárást befejező egyéb döntésnek sem, ugyanis a büntetőeljárást érdemben nem zárja le {lásd például: 3057/2017. (III. 20.) AB végzés [7], korábban: 3040/2015. (II. 20.) AB végzés, Indokolás [30]}. [18]

Álláspontom szerint az Alkotmánybíróságról szóló törvény mentén kialakult joggyakorlatáról kijelenthető, hogy az nem szolgálja a jogállami büntetőeljárást, hiszen kifejezetten hasznos lenne a kényszerintézkedések kapcsán született végzések alkotmányossági felülvizsgálata. A jogalkotó részéről megfontolandó az alapjog korlátozó döntések egyértelmű Alkotmánybírósági felülvizsgálhatósága érdekében az Alkotmánybíróságról szóló törvény megváltoztatása.

3. A büntetőeljárás törvény és az alapvető jogok korlátozása

A 2017. évi XC. törvény (Be.) megalkotása előtt a Kormány 2015. február 11-én elfogadta az új büntetőeljárás törvény szabályozási elveit. Ezen elvek között szerepelt, hogy *az (új) büntetőeljárás kódex megalkotására irányuló koncepció kialakításának is meghatározó része a büntetőeljárásra vonatkozó, az Alaptörvényben nevesített követelmények és garanciák hangsúlyozása, illetve érvényesítése*⁴. A dokumentum ezen túlmenően azt is hangsúlyozza, hogy az új kódexnek egyrészt meg kell felelnie az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában, a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányában, a Római Egyezményben és az ahhoz tartozó kiegészítő jegyzőkönyvekben foglalt jogoknak, és figyelembe kell vennie az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatát is, valamint meg kell felelnie a már elfogadott európai uniós jogi aktusokban foglalt rendelkezéseknek is. A fentiek megvalósítása annak a záloga, hogy az új büntetőeljárás kódex rendelkezéseiben érvényesüljenek az eljárás résztvevőinek jogai és kötelezettségei, és a kódex tartalmazza a garanciákat, amelyeket az előbb említett dokumentumok tartalmaznak.⁵

4 20150224 IM előterjesztés az új büntetőeljárás törvény szabályozási elveiről, A Kormány 2015. február 11. napján megtartott ülésén elfogadott előterjesztés. 5. oldal

5 Czine Ágnes: A kényszerintézkedések az új büntetőeljárás törvényben, FUNDAMENTUM/ 2016 2-4. szám 100. oldal. <http://fundamentum.hu/sites/default/files/teljes-szamok/fundamentum-16-2-4.pdf>

A szabályozási elv alapján az új büntetőeljárás kódex kodifikációjának irányelvei a következők: *hatékonyság, gyorsaság, egyszerűség, korszerűség, koherencia és célszerűség.* Ezzel szemben a kodifikációs irányelvek érvényre juttatására irányuló törekvések nem eredményezhetik az eljárási garanciák sérelmét, ezért az új szabályozást oly módon kell kialakítani, hogy az egymást szükségszerűen korlátozó, ám nem rangsorolható eljárási érdekek rendezésére a tisztességes eljárás, mint egyetemes alapelv legyen a legfőbb szervezési szempont.⁶

Az alapjogok korábbinál hangsúlyosabb védelme - a szabályozási elv mentén - a Be. szerkesztésébe is tetten érhető. Már a preambulumban⁷ megjelenik a *bűncselekmények elkövetőinek a tisztességes eljáráshoz való alapvető joga*, továbbá a törvényben alapvető szinten jelenik meg az alapvető jogok védelme,⁸ melyet a Be. vonatkozó indoklása is megerősít, *a törvény az Alaptörvény I. cikkének szellemében a büntetőeljárás tisztességességének biztosítása érdekében jelentős feladatul szabja az alapvető jogok tiszteletben tartását és védelmét.* Az indoklás egyértelművé teszi, hogy az *alapvető jogok korlátozásának szabálya alapvető rendelkezésként a törvény valamennyi, az alapvető*

6 20150224 IM előterjesztés az új büntetőeljárás törvény szabályozási elveiről, A Kormány 2015. február 11. napján megtartott ülésén elfogadott előterjesztés. 3. oldal

7 A Preambulum nem csupán egy szimbolikus jelentőségű része a Be.-nek, azt a jogalkotó pontosan azért alkotta meg, hogy a valódi szándéka felé irányfényt mutasson vele. A Be. olvasója tehát akkor jár el helyesen, ha a szöveg értelmét a Preambulum prizmáján keresztül tárja fel. (Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez, főszerkesztőszerk.: Pólt Péter, Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2022, Be preambulumaéhoz)

8 Be. 2. § (1) *A büntetőeljárásban tiszteletben kell tartani mindenkinek az emberi méltóságát.*

(2) *A büntetőeljárásban mindenki számára biztosítani kell a szabadsághoz és személyi biztonsághoz fűződő jogot.*

(3) *A büntetőeljárásban alapvető jogot korlátozni csak az e törvény szerinti eljárásban, az e törvényben meghatározott okból, módon és mértékben lehet, feltéve, hogy az elérni kívánt cél kisebb korlátozással járó más eljárási cselekmény vagy intézkedés útján nem biztosítható.*

*jogokat érintő rendelkezésére irányadó.*⁹

Az új büntetőeljárási törvény kapcsán kijelenthető, hogy az előző törvénynél jóval nyomatékosabb hangsúlyt kapott az egész eljárás során érvényesítendő tisztességes eljáráshoz való jog, illetve az eljárási garanciák, alapvető jogok és azok korlátozásának rendszerszintű szabályozása, amely szemléletmód az eljárás valamennyi szereplője részére – de főként a hatóságok számára – kötelezettséget és ezzel együtt járó felelősséget telepítenek.

Az alapvető jogok korlátozása kapcsán hangsúlyozandó a nyomozási bíró, mint alapjogi bíró jelentős felelőssége. Feladata a vádemelés előtt meghatározott, alapjogokat korlátozó eljárási döntések meghozatala (a legfontosabb személyi szabadságot érintő kényszerintézkedések elrendelése, fenntartása, egyes vagyon elleni kényszerintézkedések elrendelése, stb.), a büntetőeljárást folytató más szervek alapjogokat korlátozó döntései feletti igazságszolgáltatási felügyelet ellátása, illetve a jogorvoslati fórumként való működés (egyres jelentős vagyon elleni kényszerintézkedésekkel szembeni felülbírálati indítvány elbírálása, stb.).¹⁰

A nyomozási bíró eljárása során nem pusztán az általa vizsgált indítvány, határozat alaki szabályoknak való megfelelését ellenőrzi, hanem annak megalapozottságát is vizsgálnia kell, ennek érdekében bizonyíték értékelési tevékenységet is kell, hogy folytasson, azért, hogy törvényes, megalapozott döntést tudjon hozni, amelynek alapjáról (a mérleges szempontjairól) okszerű és részletes indoklást köteles adni. A törvény indoklása alapján *a nyomozási bíró a bizonyítás általános szabályai alapján a büntetőeljárási jogszabályok alkalmazásában jelentős tények megállapítása érdekében végezhet bizonyításként értékelhető megismerési tevékenységet, hiszen vizsgálnia kell az indítvány megtételéhez*

9 A 2017. évi XC. törvény 2§-hoz fűzött indoklása

10 Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez, főszerkesztőszerk.: Polt Péter, Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2022. A Be. 463. -hoz.

megkövetelt törvényi feltételek teljesülését, ugyanakkor ezen értékelési folyamat során a döntés zsinórmértéke több esetben a megalapozott valószínűségeen alapul.¹¹

Kiemelendő továbbá az ügyészség feladata is az alapjogi szemlélet és az eljárási szabályok szigorú betartása és betartatása tekintetében¹², ugyanis az ügyészség Magyarországon független alkotmányos intézmény [Alaptörvény 29. cikk (1) bek.], ezért komoly felelősség is terheli.¹³ Az ügyészség döntéseinek – legyen az a gyanúsítással szembeni panasz elbírálása, kényszerintézkedésre tett indítvány vagy vádirat - megalapozottnak és törvényesnek kell lennie. A Legfőbb Ügyészség Emlékeztetője alapján *a bizonyítékok értékelése során az ügy elbírálása szempontjából jelentős valamennyi bizonyítékot figyelembe kell venni, és az értékelésük indokait a határozatban közölni kell.*¹⁴

4. A büntetőeljárás törvény és a kényszerintézkedések

A hatékony büntetőeljárás lefolytatása érdekében számos esetben elkerülhetetlen tehát bizonyos alapjogok korlátozása, mint az Alaptörvény II. cikkében deklarált emberi méltósághoz fűződő jog (amit például a motozás érint), az Alaptörvény IV. cikkében deklarált szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog (amit például a letartóztatás korlátoz) vagy a tulajdonhoz való jog (Alaptörvény

11 A 2017. évi XC. törvény 463-465. §-hoz fűzött indoklása

12 Be. 25. § (2) *Az ügyészség nyomoz, felügyeli a felderítés törvényességét, valamint irányítja a vizsgálatot.*

(3) *Az ügyészség előkészítő eljárást végez és a más szerv által végzett előkészítő eljárásban ellátja az e törvényben meghatározott feladatait.*

(4) *A felettes ügyészség felügyeli az ügyészség felügyeleti és irányítási jogkörének gyakorlását.*

13 Kúria Büntető Kollégium Joggyakorlat-elemző csoport 2013.El.II.E.1/4. A vád törvényességének vizsgálata 2013. Összefoglaló vélemény 2014. április. 21. oldal

14 LEGFŐBB ÜGYÉSZSÉG, LFNIGA//142/2019., EMLÉKEZTETŐ a Be. alkalmazásának egyes kérdéseiről, a Be. 163-167. §-hoz

XIII. cikke), ami lényegében mindegyik vagyont érintő kényszerintézkedéshez kapcsolódhat.

A 2017. évi XC. törvény a korábbi büntetőeljárás törvényhez képest külön szabályozza a kényszerintézkedés általános szabályait¹⁵, a törvényalkotó ezzel is kifejezi a kényszerintézkedések kiemelt jelentőségét. A Büntetőeljárás jog, Kommentár a gyakorlat számára álláspontja szerint, *ezek lényegében olyan „alapelvek”, amelyeket az egyes kényszerintézkedések alkalmazása során érvényre kell juttatni. Így a bíróságok és az eljárás egyéb résztvevői alappal hivatkoznak majd határozataik indoklásában, illetve az indítványokban ezen általános szabály egyes rendelkezéseire.*¹⁶

A törvény és annak indoklása is rögzíti az alapvető jogok korlátozásával kapcsolatban a szükségesség és az arányosság, valamint a fokozatosság elvét. A törvény külön kiemeli, hogy a fokozatosság és arányosság érvényesülése azt is magában foglalja, hogy kényszerintézkedés alkalmazására csak akkor kerülhet sor, ha az elérni kívánt cél más eljárási cselekmény, azaz kényszerintézkedés alkalmazása nélkül nem biztosítható.¹⁷

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának ajánlása alapján a kényszerintézkedés elrendelésekor tekintettel kell lenni a bűncselekmény fajtájára, a gyanú megalapozottságára, a terhelt személyiségére, az eljárásban vagy a bűncselekmény után tanúsított magatartására.¹⁸

A Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez álláspontja szerint: *A kényszerintézkedések elrendelésekor tehát a hatóságnak mindenkor össze kell vetnie a büntetőeljárás lefolytatásához fűződő közérdeket a kényszerintézkedéssel érintett személy alapjogainak biztosításához fűződő magánérdekével. A kényszerintézkedés elrendelésének és tartamának tényleges szükségességét alaposan indokolt mérlegelés alapján kell meghatározni.*¹⁹

15 Be. 271. §

16 Büntetőeljárás jog, Kommentár a gyakorlat számára, szerkesztő: Belegi József, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2019. 596. oldal

17 A 2017. évi XC. törvény 271. §-hoz fűzött indoklása

18 lásd az Európa Tanács Miniszteri Bizottság Rec (1980) 11. számú ajánlását

19 Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez, főszer-

Mindezek mellett a kényszerintézkedésekre vonatkozó konkrét jogszabályhelyek jogalkalmazása kapcsán külön kiemelendő az Alaptörvény 28. cikke, mely szerint *a bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik. A jogszabályok céljának megállapítása során elsősorban a jogszabály preambulumát, illetve a jogszabály megalkotására vagy módosítására irányuló javaslat indoklását kell figyelembe venni. Az Alaptörvény és a jogszabályok értelmezésekor azt kell feltételezni, hogy a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt szolgálnak.*²⁰

Az Alaptörvény, a nemzetközi, illetve az Unió jog, az Alkotmánybíróság döntései, a Be. szabályozási elve, törvényi indoklása, szerkezete és normaszövege alapján álláspontom szerint a kényszerintézkedések, mint súlyosan alapjogkorlátozó intézkedések vonatkozásában az általánoságban elvártnál is alapjogiasabb szemléletet kell alkalmazni a jogértelmezés és a mérlegelés tekintetében. Az ilyen témában született jogalkalmazói döntések indoklásának részletesen ki kell fejtenie a döntések jogszabályi hátterét, a megvizsgált bizonyítékokat és a mérlegelés szempontjait is, külön hangsúlyt fektetve a korlátozás szükségességére és arányosságára, azaz a kényszerintézkedés alkalmazásának elkerülhetetlenségére, főként, ha a kényszerintézkedés súlyosan alapjogkorlátozó és hatása is jelentős. (Nyilvánvalóan más hatása van egy motozásnak, mint egy letartóztatásnak vagy egy több száz milliós lefoglalásnak)

kesztőszerk.: Polt Péter, Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2022. A Be. 271. §-hoz.

- 20 A bíróságoknak a jogértelmezés során nem csupán az írott Alaptörvény, hanem a történeti alkotmány rendelkezéseit is figyelembe kell venniük. Ez utóbbival kapcsolatban azonban érdemes egyrészt megjegyezni, hogy a történeti alkotmány szabályai főként az Alkotmánybíróság döntéseiből ismerhetők meg, hiszen a szabályoknak nincsen egy pontos katalógusa. Másrészt az Alaptörvény szabályainak értelmezése alapvetően nem a rendes bíróságok, hanem az Alkotmánybíróság hatáskörébe tartozik. (Nagykommentár Magyarország Alaptörvényéhez, dr. Árva Zsuzsanna, Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2022. az Alaptörvény 28. cikkéhez)

5. A személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedések

A személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedések célja lehet a terhelt jelenlétének biztosítása, a bizonyítás megnehezítésének vagy megghiúsításának megakadályozása, illetve a bűnismétlés lehetőségének megakadályozása. A törvény, illetve az Alkotmánybíróság²¹ ezen célok veszélyeztetése miatt tartja megengedhetőnek a személyi szabadság korlátozását. A Be. ennek kapcsán megkülönböztet ténybeli és megalapozott feltételezésen alapuló kényszerintézkedési okokat.²² Ezen célok érdekében a bíróság távoltartást, bűnügyi felügyeletet, letartóztatást, illetve előzetes kényszergyógykezelést alkalmazhat a terhelttel szemben.

A személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedéseknek szigorú általános és különös feltételrendszere van. A négy általános feltétel mindegyike fent kell, hogy álljon. Egyrészt a terhelttel szemben szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt folyjon az eljárás, másrészt a terhelttel szemben álljon fenn a megalapozott gyanú (vagy emeljenek vele szemben vádat). A harmadik és negyedik általános feltétel az, hogy a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedés szükséges-e a céljának eléréséhez, és az, hogy az elérni kívánt cél más módon nem biztosítható-e,²³ tehát csak akkor szabad bármelyik kényszerintézkedést elrendelni,

21 Az Alkotmánybíróság értelmezésében a(z előzetes) letartóztatás a büntető igény hatékony érvényesítését, így a büntetőeljárás sikerének biztosítását és a büntetés esetleges végrehajthatóságát [19/1999. (VI. 25.) AB határozat, ABH 1999, 150, 158; 26/1999. (IX. 8.) AB határozat, ABH 1999, 265, 272; 10/2007. (III. 7.) AB határozat, ABH 2007, 211, 218; 3025/2014. (II. 17.) AB határozat, Indokolás [38]], valamint a bűnismétlés megakadályozását [26/1999. (IX. 8.) AB határozat, ABH 1999, 265, 277] célzó preventív intézkedés. Az említett célok tehát a személyi szabadsághoz való jog alkotmányosan elismert korlátozását jelenthetik.

22 Be. 276. § (2) bekezdése

23 Be. 276. §

ha máshogy nem lehet biztosítani a különös pozitív feltételeknél felsorolt eljárási célokat. Amennyiben szükséges bármelyik személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedés elrendelése, akkor a törvényi felsorolás sorrendjében kell vizsgálni, hogy minél enyhébb kényszerintézkedést rendeljenek el. A letartóztatás és az előzetes kényszergyógykezelés e tekintetben egy sorban helyezkedik el, de azt követően enyhébb kényszerintézkedés a távollattartás és a bűnügyi felügyelet.²⁴

A különös okok közül elég csak egynek fennállnia a kényszerintézkedés elrendeléséhez. Ezen okok megállapítása azonban kizárólag tényeken vagy megalapozott feltételezésen alapulhat a szökés, elrejtőzés, a kollúzió és a bűnisméltés veszélye tekintetében.

A személy elleni kényszerintézkedésekhez szükséges általános és a különös okok, illetve ezek bírói vizsgálata kapcsán kiemelendő, hogy a korábban az előzetes letartóztatás tárgyában született 93 BK vélemény²⁵ számos pontja – meggyőződésem szerint - valamennyi személy elleni kényszerintézkedés – és nem csak a letartóztatás - vonatkozásában irányadó, így a személy elleni kényszerintézkedés kapcsán benyújtott *ügyési indítványból és az ahhoz csatolt bizonyítékokból ki kell derülnie, hogy a bűncselekmény megalapozott gyanúja és a személyre szóló megalapozott gyanú fennáll, és ki kell tünnie, hogy az ügyész a gyanúsított esetében a személy elleni kényszerintézkedés mely különös okát, milyen adatok alapján látja fennállni. 2. A nyomozási bíró ülése kontradiktórius eljárás. Az indítványt megalapozó bizonyítékokat a jelenlévők megismerhetik, azokkal kapcsolatban észrevételeket tehetnek, okiratokat, tárgyi bizonyítási eszközöket csatolhatnak be, azonban további bizonyításnak nincs helye. A nyomozási bíró a határozatát az ügyési indítványra, az ügyész által szolgáltatott bizonyítékokra, az*

24 Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez, főszerkesztőszerk.: Pólt Péter, Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2022. A Be. 276. §-hoz

25 93 BK vélemény: *A nyomozási bíró eljárásáról az előzetes letartóztatás elrendelése tárgyában*

ülésen elhangzottakra, és az ülésen esetlegesen benyújtott egyéb bizonyítási eszközökre alapítja. 3. A határozat indokolásában a nyomozási bíró számot ad arról, hogy a kényszerintézkedés általános feltételei fennállnak-e, és megindokolja, hogy a kényszerintézkedés mely különös okát, milyen adatok alapján állapította meg. A határozat indokolásában ki kell térni a védői ténybeli és jogi érvelésre és a nyomozási bíró azzal kapcsolatos álláspontjára... Ha a kényszerintézkedés ügyész által hivatkozott oka fennállásának megalapozottságra vonatkozó kétely ésszerű, a nyomozási bíró nem rendelheti el a kényszerintézkedést... A végzés indokolása tartalmazza az indítvány lényegét, az eljárás alapjául szolgáló büncselekmény rövid leírását és minősítését, az indítvány törvényi feltételeinek fennállását vagy azok hiányára való utalást. Amikor a bíróság a kényszerintézkedés különös feltételeit vizsgálja, rendkívüli gondossággal kell eljárnia. Figyelembe kell vennie, hogy olyan feltételezés, amely egy jövőbeni esemény bekövetkezésének a valószínűsítéséből áll, csak tényeken alapuló következtetések útján történhet. A megalapozottan feltehető kifejezés olyan jövőbeli történésre, eseményre utal, amelynek a bekövetkezése a rendelkezésre álló körülményekből, tényekből előrelátható, elképzelhető, várható, gyanítható, vagyis valószínűsíthető, valószínű. Az indokolásnak nem elegendő az ügyészi indítványban foglaltakra utalnia, el kell számolnia arról, hogy a nyomozási bíró a gyanúsítottat terhelő megalapozott gyanút, illetve a kényszerintézkedés mely különös okát (okait), és milyen tények alapján látja fennállni, avagy milyen ésszerű kétely merült fel az indítvány megalapozottságával szemben. E körben számot kell adni arról is, hogy a gyanúsított mely személyi körülményeit vizsgálta és azokból milyen következtetésekre jutott. Az eljárás kontradiktórius jellegéből következően az indokolásban minden, a nyomozási bíró által megállapított letartóztatási okra vonatkozóan ki kell térni, hogy arra milyen adat van, ki kell térni az ügyészi indítvánnyal szembeni védői ténybeli és jogi érvelésre és a nyomozási bíró azzal kapcsolatos álláspontjára is. Ez áll összhangban a Be. w-ben rögzített alkotmányos tétellel (védelemhez való jog), és így válhat a határozat teljes körűen

megalapozottá, jogorvoslattal érdemben támadhatóvá és a másodfokú eljárásban érdemben felülbíráhatóvá.

6. A megalapozott gyanú, mint a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedések általános feltétele

A gyanú a bűncselekmény valószínűsítése, az Alkotmánybíróság 65/2003. (XII. 18.) AB határozatában foglalkozik a gyanú és fokozatainak kérdésével, álláspontja szerint *a gyanú a nyomozóhatóság tudomására jutott objektív adatokból levont valószínűségi következtetés arra nézve, hogy feltehetően bűncselekmény történt, és hogy annak ki vagy kik voltak az elkövetői. Annak megfelelően, hogy a gyanú alapját képező adatok milyen szoros vagy kevésbé szoros kapcsolatot mutatnak a feltételezett bűncselekménnyel, a rájuk épített valószínűségnek különböző fokozatai lehetnek. A valószínűség alacsonyabb vagy magasabb fokától függően lehet különbséget tenni az „egyszerű”, illetve az alapos gyanú között.*

A Be. releváns indoklása szerint *a törvény a joggyakorlatnak megfelelően egyértelművé teszi azt a követelményt, hogy a vádemelést megelőzően a kényszerintézkedés elrendelésének feltétele a személyre szabott megalapozott gyanú fennállása, amelyet az eljáró bíróságnak vizsgálnia kell. A vádemelést követően a megalapozott gyanú a terhelt vonatkozásában nem értelmezhető, ugyanakkor nyilvánvaló, hogy az eljárás ezen szakaszában a kényszerintézkedés elrendelésére, illetve fenntartására a törvénynek megfelelő vád alapján kerülhet sor, vagyis a törvényben szereplő „vádat emeltek” feltétel nem pusztán alaki követelmény.*

A Nagykommentár álláspontja, hogy *a bíróságok végzésükben időnként hivatkoznak arra, hogy az egységes bírói gyakorlat szerint a megalapozott gyanúval kapcsolatosan a bíróság a bizonyítékokat nem mérlegelheti (különösen a nyomozati szakban), ez az „egységes bírói gyakorlat” olyan eseti döntésekre hivatkozik (például BH1997. 118., BH1992. 234.), amelyek a Legfelsőbb Bíróság 1989-es, hatályon kívül helyezett 122. számú állásfoglalásán alapulnak. Nincsen jogszabályi alapja*

*annak, hogy a bíróság ne vizsgálhatná a bizonyítékokat a megalapozott gyanúval összefüggésben, sőt nehezen képzelhető el a megalapozott gyanú fennállásának az elfogadása a bizonyítékok értékelése nélkül.*²⁶

A Kúria (az) előzetes letartóztatások joggyakorlatát elemző csoportjának véleménye alapján: *A vizsgálattal érintett és a nyomozati szakban meghozott bírói határozatok az előzetes letartóztatás általános törvényi feltételét alátámasztó adatokat csak általánosságban tartalmazták, többnyire csak az eljárás tárgyát képező bűncselekményre és arra utalva, hogy a gyanú megalapozott. Ugyanez jellemző a vádemelés után született határozatokra; a kényszerintézkedés általános feltételeként többnyire a vád tárgyává tett, illetve a nem jogerős ítéletben megállapított bűncselekményre utaltak a bíróságok. Azonban több olyan határozatot is vizsgáltunk, amelyekben egyáltalán nem foglalkozott a bíróság a kényszerintézkedés általános feltételével.*²⁷

A Legfelsőbb Bíróság már a BH 1993.491. döntésében egyértelművé tette hogy, a bíróságnak határozatában meg kell indokolnia, hogy a gyanúsított ellen indult ügyben a konkrét bűncselekmény alapos gyanúját alátámasztják-e vagy sem a nyomozás során eddig feltárt adatok. A bíróságnak mindig konkrétan kell megjelölnie azokat a bizonyítékokat, amelyek a bűncselekmény elkövetésének az alapos gyanúját alátámasztják.

A strasbourgi gyakorlat szerint az alapos (megalapozott) gyanú fennállása vonatkozásában hozott döntés nem mellőzhető, egy olyan álláspont, amely szerint a nyomozási bíró nem értékelheti a nyomozóhatóság, illetve az ügyész által benyújtott bizonyítékokat, már önmagában egyezményesértést eredményez, függetlenül attól, hogy a különös okok fennállnak-e.²⁸

26 Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez, főszerkesztőszerk.: Polt Péter, Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2022. A Be. 276. §-hoz

27 KÚRIA BÜNTETŐ KOLLÉGIUMA JOGGYAKORLAT-ELEMZŐ CSOPORT 2016.El.II.JGY.B.2. 11. oldal

28 AZ EMBERI JOGOK EURÓPAI BÍRÓSÁGÁNAK ELŐZETES LE-

Stáhl József álláspontja szerint, ha a bíróság nem vizsgálhatja a letartóztatás általános feltételét, akkor ebben a tekintetben az ügyészi indítvány bírói kontroll nélküli marad, illetve a bíróság ebben a vonatkozásban nem látja el alapjogvédelmi funkcióját. A bizonyítékok csupán felsorolásszerű megjelölése és azok legalább korlátozott értékelésének a hiánya nem lehet alkotmányos.²⁹ Matusik Tamás szerint már nem csupán elméletben, hanem a gyakorlatban is létezik olyan irányvonal, amely az alapjogi bíraskodás feltételének tekinti a bizonyítékok értékelését. Enélkül sem az eljárási törvény által szabott garanciális jellegű feladatnak, sem az európai emberi jogi elvárásoknak nem lehet maradéktalanul megfelelni.³⁰

Rövid külföldi kitekintést téve a német jogelmélet és joggyakorlat az elítélés nagy valószínűségét³¹ várja el a letartóztatás elrendeléséhez, melyhez a bizonyítékok bíróság általi értékelése is szükséges. Sléder Judit doktori értekezésében egyetértve a német gyakorlattal leríja, hogy *a vizsgálati fogság elrendeléséhez megkívánt gyanú fokozat helyesen követeli meg azt, hogy a gyanúsítottat igen nagy valószínűséggel (70%) elítélik. Ez a gyanú fokozat ugyanis számol azzal, hogy a nyomozás elrendelése és különös tekintettel a személyes szabadság elvonásával járó kényszerintézkedések döntő mértékben befolyásolják az eljárás alá vont személy egész későbbi élethelyzetét, még felmentése esetén is.*³² A német

TARTÓZTATÁSSAL KAPCSOLATOS GYAKORLATA KÉZIKÖNYV
ÜGYVÉDEK SZÁMÁRA, Kádár András Kristóf, Kirs Eszter, Lukovics Adél,
Moldova Zsófia, M. Tóth Balázs, Magyar Helsinki Bizottság, 2014, 13. oldal.

29 Dr. Stáhl József: A letartóztatás általános feltételéhez kapcsolódó bizonyíték értékelés a joggyakorlatban, c. PhD. értekezés, Debrecen, 2020. 224-226.

30 Matusik Tamás, A bizonyítékok értékelése a bíróság vádemelés előtti eljárásában MISKOLCI JOGI SZEMLE 17. évfolyam (2022) 1. szám 180. oldal

31 A vádelemeléshez és a tárgyalás megkezdéséhez szükséges kielégítő gyanúnál nagyobb valószínűségi szintet. (Dr. Stáhl József: A letartóztatás általános feltételéhez kapcsolódó bizonyíték értékelés a joggyakorlatban, c. PhD. értekezés, Debrecen, 2020. 159. oldal)

32 Dr. Sléder Judit, A BÜNTETŐELJÁRÁS MEGINDÍTÁSA DOKTORI ÉRTEKEZÉS, Témavezető: dr. Finszter Géza egyetemi tanár, az MTA doktora

Alkotmánybíróság a letartóztatások körében a bíróság számára előírja a részletes indoklási kötelezettséget, illetve általános fogalmak mellőzését.³³

7. A szükségesség, arányosság és fokozatosság elvei és az intézkedések alkalmazási gyakorlata

A 2017. évi XC. törvény indoklása szerint, *utalva a 2. § alapvető rendelkezésére, a szükségesség és arányosság elvének érvényesülése végett nem lehetséges elkerülni a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedések olyan átalakítását, amely biztosítja, hogy szabadságelvonásra vagy szigorúbb kényszerintézkedésre mindig csak a legvégső esetben kerülhet sor. Az általános rész kialakításával a törvény hangsúlyozza, hogy a kényszerintézkedés elrendelésekor nem a letartóztatástól történő esetleges eltérésről kell döntést hozni szemben a hatályos szabályozás alapvetően előzetes letartóztatás központú megközelítésével. A kényszerintézkedések új rendszerének kialakítása egyértelművé teszi, hogy a kényszerintézkedéssel kapcsolatos döntés alapja az azt megalapozó általános és különös okok fennállása, vagy hiánya. A kényszerintézkedés nevesített formájának meghatározására ezt követően, a kényszerintézkedéssel elérni kívánt egyedi cél(ok), a bűncselekmény jellege, valamint a terhelt személyi körülményei alapján kerülhet sor... A legsúlyosabb kényszerintézkedés továbbra is a letartóztatás marad, amelyre azonban csak akkor kerülhet sor, ha a törvényben megjelölt tárgyi vagy személyi körülmények alapján a kényszerintézkedés céljainak biztosítására a távoltartás, illetve bűnügyi felügyelet nem alkalmas.*³⁴

A törvény általános indoklása kifejezetten kiemeli, hogy *a törvény*

Pécs 2010, 87. o.

33 A vádelemeléshez és a tárgyalás megkezdéséhez szükséges kielégítő gyanúnál nagyobb valószínűségi szintet. (Dr. Stáhl József: A letartóztatás általános feltételéhez kapcsolódó bizonyíték értékelés a joggyakorlatban, c. PhD. értekezés, Debrecen, 2020. 167. oldal)

34 2017. évi XC. törvény 276-279. §-hoz fűzött indoklása

*jelezni kívánja, hogy a letartóztatások számát az európai trendeknek megfelelően indokolt a minimálisra csökkenteni és a letartóztatást valóban csak a legszükségesebb esetekre korlátozni.*³⁵

A távoltartás és a bűnügyi felügyelet magatartási szabályainak megtartását biztosító intézkedések, mint az óvadék és a terhelt mozgását nyomon követő technikai eszköz kapcsán a törvény indoklása kifejti, hogy *az óvadék tekintetében a jogalkotói akaratot és szándékot nem követte a jogalkalmazás, ezáltal olyan joggyakorlat alakult ki, ami indokolatlanul szűkítette az óvadék alkalmazásának körét. Erre tekintettel a Javaslat kifejezetten kimondja, hogy óvadék megállapításának a törvény eltérő rendelkezése hiányában valamennyi, a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedés 276. § (2) bekezdésében meghatározott oka esetén helye van... Az alternatív szankciók előtérbe helyezése, a fokozatosság elvének szem előtt tartása és az óvadék magatartási szabályokat biztosító intézkedésének funkciója következik a kölcsönös elismerés elvének az Európai Unió tagállamai közötti, az előzetes letartóztatás alternatívájaként felügyeleti intézkedéseket elrendelő határozatokra történő alkalmazásáról szóló 2009. október 23-i 2009/829/IB tanácsi kerethatározatból is.*³⁶

A törvény szemléletét (szemléletváltását) követve a Legfőbb Ügyészség „Emlékeztető a Be. alkalmazásának egyes kérdéseiről” című iránymutatásában a kényszerintézkedések kapcsán leírja, hogy *az alapvető rendelkezések közé emelt szubszidiaritás elve a személyi szabadságot érintő kényszerintézkedések esetében olyan ügyészégi gyakorlat, szemlélet kialakítását indokolja, amely szerint szabadságelvonásra, illetve szigorúbb kényszerintézkedésre csak a legvégső esetben kerülhet sor.*³⁷

A törvény szerkezete, indoklása és normaszövege alapján kétségtelenül megállapítható, hogy a jogalkotó egyértelmű szándéka volt

35 A 2017. évi XC. törvény általános indoklása, IV. pont a törvény legfontosabb újításai

36 2017. évi XC. törvény 284. §-hoz fűzött indoklása

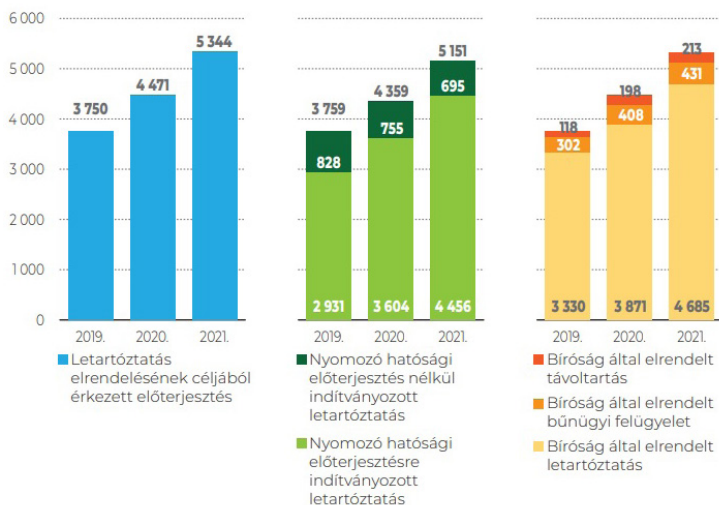
37 LEGFŐBB ÜGYÉSZSÉG, LFNIGA/142/2019., EMLÉKEZTETŐ a Be. alkalmazásának egyes kérdéseiről, a Be. 271. §-hoz

a jogszabály megalkotásánál a letartóztatások számának csökkentése, illetve a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedések elkerülhetetlensége (szükségessége) esetén a távoltartás, illetve a rugalmasan szabályozott bűnügyi felügyelet elsődleges – szükség esetén kiegészítő, biztosító intézkedésekkel történő - alkalmazása (arányosság, fokozatosság). A kényszerintézkedés elkerülhetlensége és arányossága (a távoltartás és a bűnügyi felügyelet esetleges elégtelensége) tekintetében megalapozott, okszerű, részletes, egyedi, világos, az általánosításoktól, formalizáltságoktól mentes indoklás várható el a jogalkalmazóktól.

Ezzel szemben a legfőbb ügyész 2021-es országgyűlési beszámolója alapján - a regisztrált bűncselekmények számának folyamatos csökkenése ellenére³⁸ – a letartóztatások száma az új eljárási törvény hatálybalépése óta jelentősen növekszik. A beszámoló alapján a bíróságok által elrendelt letartóztatások száma 2019-ben 3330, 2020-ban 3871, 2021-ben 4685 volt. A letartóztatások érdekében tett ügyészi indítványok száma 2019-ben 3759, 2020-ban 4359, 2021-ben 5151 volt. Ezen adatokból az is látható, hogy az ügyészség letartóztatási „eredményessége” közel 90% volt ebben a 3 évben. A törvény szerint az elsődlegesen alkalmazandó távoltartások és bűnügyi felügyeletek száma évről évre a letartóztatások körülbelül 5, illetve 10%-a volt.

38 B/950 A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója az ügyészség 2021. évi tevékenységéről, http://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/2022/10/ogy_beszamololo_2021.pdf, 14. oldal, 4. ábra.

A letartóztatásra vonatkozó adatok a 2019–2021. években

B/950 A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója az ügyészség 2021. évi tevékenységéről (38. oldal, 14. ábra)

A fenti adatok alapján talán kijelenthető, hogy a törvény szemléletét még nem igazán vette át a jogalkalmazói gyakorlat, sőt a jogalkotó céljával szembeni változások tapasztalhatóak annak ellenére, hogy a Kúria „Személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedésekkel kapcsolatos joggyakorlat” vizsgálatáról szóló összefoglalója már 2017-ben (még az előző Be. alapján) leírta, hogy *a korábbi gyakorlat hibáit kiküszöbölve minden ügyben indokolt vizsgálni azt, hogy enyhébb kényszerintézkedés alkalmazása nem elegendő-e a kitűzött cél eléréséhez. Az előzetes letartóztatás elrendelésére vagy fenntartására csak akkor kerüljön sor, ha a házi őrizet vagy a lakhelyelhagyási tilalom mellett erre nem lát a bíróság lehetőséget, ahogy házi őrizetet is csak akkor rendeljen el, ha a lakhelyelhagyási tilalom ezt a célt megítélése szerint nem biztosítja.*³⁹ Az ügyészi indítvány és az

39 KÚRIA BÜNTETŐ KOLLÉGIUMA JOGGYAKORLAT-ELEMZŐ CSO-

ennek kapcsán született bírói döntés vonatkozásában az összefoglaló a következőket írja, *néhány törvényszék illetékességi területén a határozatok szövege nem más, mint az ügyészi indítvány szó szerinti átvétele. Ez pedig aggályokat vethet fel aziránt is, hogy kellő alaposággal járt-e el a bíróság, vagy kritika nélkül fogadta el az indítványt.*

Itt meg kell jegyeznem, hogy sajnálatos módon a jogalkotói cél az óvadék szélesebb körű alkalmazása kapcsán sem alakult ki. A szemléletváltozást korábban akadályozta a Legfőbb Ügyészségnek és a Kúriának az új törvény hatályba lépése utáni, továbbra is érvényesnek tekintett szűkítő értelmezése. A Kúria 21/2019. számú büntető elvi határozata alapján, ha valamely ügyben a bűnismétlés, avagy a bizonyítás megnehezítésének kockázata vagy utóbbiaknak is a kockázata fennáll, akkor óvadék nem fogadható el. A jogalkotó válasza az új Novellában látható, melyben hangsúlyozzák, hogy az intézmény szélesebb körű alkalmazását támogató szabályok nem váltották be azokat a reményeket, amelyeket a letartóztatás kiváltásának lehetőségéhez a jogalkotó fűzött. Tóth Mihály szerint, *hogy ezt a helyet a jövőben betölti-e – nos, e tekintetben ma még kissé skeptikus vagyok.*⁴⁰

A személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedésekkel kapcsolatosan fontos szabály, hogy a hatóságoknak az egész eljárás során arra kell törekedniük, hogy ezek a kényszerintézkedések a lehető legrövidebb ideig tartsanak, azaz, ha bármi olyan ok áll fenn, ami miatt meg kell szüntetni az elrendelt személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedést, avagy enyhébbet kellene elrendelni, akkor erre hivatalból, indítvány nélkül is sort kell keríteni.⁴¹

PORT 2016.El.II.JGY.B.2, 22. oldal.

40 Tóth Mihály: A büntető eljárásról szóló törvény egyes rendelkezéseinek gyakorlati tapasztalatai. A Magyar Jogász Egylet, 2021. szeptember 24-i Tizenötödik Magyar Jogászgűlésen elhangzott előadásának írásos változata.

41 Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez, főszerkesztőszerk.: Polt Péter, Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2022. A Be. 279. §-hoz.

8. A személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedések különös feltételei

A különös pozitív feltételek alapulhatnak múltbéli tényeken⁴², illetve megalapozott feltételezéseken. Ezek körében külön jelentősége van a 93 BK véleménynek, amely szerint, *amikor a bíróság a kényszerintézkedés különös feltételeit vizsgálja, rendkívüli gondossággal kell eljárnia. Figyelembe kell vennie, hogy olyan feltételezés, amely egy jövőbeni esemény bekövetkezésének a valószínűsítéséből áll, csak tényeken alapuló következtetések útján történhet.*

Álláspontom szerint azt, hogy a szökés, elrejtőzés, a kollúzió vagy a bűnismétlés veszélye megalapozottan feltehető-e mindig úgy kell vizsgálni és indokolni, hogy az adott személyre konkretizáltan, illetve tényekre alapozva fennáll-e az adott különös ok objektív veszélye, illetve tényeken alapulóan, megalapozottan feltehető-e ennek az objektív veszélynek a szubjektív veszélyeztetési szándéka.

9. A személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedések büntetőeljárásra gyakorolt hatásai

A személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedések legfontosabb büntetőeljárásra gyakorolt legitim hatásai a szökés, elrejtőzés, a kollúzió és a bűnismétlés lehetőségének jelentős csökkentése, illetve az eljárás soron kívüli lefolytatására való kötelezettség. A veszélyek lehetőségének teljes kizárásról azért nem beszélhetünk, hiszen letartóztatásból is meg lehet szökni, letartóztatásból is lehet akár levélben vagy telefonon keresztül tanúkat befolyásolni, illetve bűncselekményeket elkövetni.

Sajnos a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedéseknek számos negatív, illetve illegitim hatása is van a büntetőeljárásra, mint például

42 276. § (2) bekezdés aa), ba), ca) pontjai

- Az „apokrif”⁴³ kényszerintézkedési okok, vallomástételre, beismerésre, együttműködésre való kényszerítő erő.
- Az ügyészség vádemelésre, a perbíróság marasztaló ítéletre való befolyásolása. (Letartóztatás után még az általánosnál is kisebb az esélye az eljárás megszüntetésének vagy a felmentő ítéletnek)
- A terhelt elítéltként való kezelése, az ártatlanság vélelmének gyengülése (Az eljárás valamennyi szereplője „félíg-meddig” elítéltként tekint a letartóztatásban lévő vagy az abban volt terheltre).
- A védekezéshez való jog gyengülése. (Letartóztatási körülmények között a terhelt a mentő, enyhítő bizonyítékokat nem tudja felkutatni, áttekinteni, a védőjével sem tud valósan nyugodt körülmények között egyeztetni.)
- A szabad védőválasztás jogának gyengülése (Letartóztatási körülmények között a terhelt nem fog tudni érdemben védőt választani, meghatalmazni, hiszen a körülményei e tekintetben is jelentősen korlátozottak.)
- A jogorvoslathoz való jog gyengülése. (Letartóztatási körülmények között a terheltnek nem állnak rendelkezésére otthoni iratai és számítógépe sem, így nem tudja igazolni az esetlegesen nála lefoglalt készpénz legális eredetét, illetve a beadványírás körülményei sem ideálisak.)

10. A személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedések egyéb hatásai

A személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedéseknek számos egyéb – jellemzően a terheltre és környezetére gyakorolt – negatív hatása van. Ilyenek negatív hatások például:

- A hatóságok szabad kapacitásának lekötése. (Az előterjesztések, indítványok írása, BV-ben történő kihallgatás, stb. mind elvonják

43 Herke Csongor: Az előzetes letartóztatás elrendelése a terhelt várható magatartása alapján, Jogtudományi Közlöny, 2002/1. 13–14. o.

a hatóságok kapacitását.)

- A BV kapacitásának leterhelése.
- A letartóztatás költségei.
- A terhelt „megbilllogozása” környezete előtt. (Letartóztatás vagy bűnügyi felügyelet esetén a terheltet és szűk környezetét jellemzően negatív változások érik, az erről tudomással bírók sok esetben bűnözőként kezelik a terheltet és családját is.)
- A terhelt családi és egyéb személyes kapcsolatainak elenyészése, negatív változása.
- A terhelt, családja és a szűk környezet számára jelentős pszichés terhet jelent. (A letartóztatás számos esetben a terhelt gyerekeinél súlyos pszichés zavarokat okoz, a szülő távolsága, féltése miatt. Az idős, beteg szülők, hozzátartozók pedig szélsőséges esetben bele is halhatnak gyermekük elvesztésének képzetébe.)
- A terhelt egészségi, fizikai állapotának romlása (A letartóztatás és annak körülményei az alapvetően beteg emberek – de sok esetben az egészségesek – számára is jó eséllyel egészségromlást eredményez. Ennek oka a BV higiéniája, a BV egészségügyi ellátási szintje, az élelmezés, az elégséges mozgás hiánya, stb.)
- A terhelt munkaviszonyára gyakorolt negatív hatások. (Letartóztatás, de sokszor bűnügyi felügyelet esetén is a terhelt elveszíti munkahelyét – illetve később újat szerezni sem tud - és ezzel jövedelmi forrását is, mely nem csak számára, hanem családja, környezete számára is jelentős nehézséget okoz.)
- A terhelt vállalkozására gyakorolt negatív hatások (Letartóztatás, de sokszor bűnügyi felügyelet esetén is a terhelt vállalkozása csődbe megy, mert a vállalkozás általában a vállalkozó személyes jelenlétét igényli, illetve a partnerek jellemzően nem akarnak olyan céggel dolgozni, akinek a tulajdonosa, vezetője „börtönben” van. Ezzel a terhelt elveszíti jövedelmi forrását is, mely nem csak számára, hanem családja, környezete számára is jelentős nehézséget okoz)
- A terhelt általános gazdasági, anyagi helyzetére gyakorolt negatív

hatások. (A letartóztatás, de a bűnügyi felügyelet is a terhelt és környezete számára - a bevétel kiesés mellett - jelentős kiadást jelent, mint a BV számlára befizetés, csomag küldése, stb. Emellett fontos kiemelni, hogy a terhelt vagyona egyéb módon is csökkenhet, hiteleinek nem fizetése miatt végrehajtási költségek merülhetnek fel és árverésen adhatják el vagyontárgyait, otthonát)

Mivel az eljárási és az egyéb negatív hatások jellemzően és nyomatékosan letartóztatás esetén érvényesülnek, indokolt a szükségesség és arányosság vizsgálatánál ezen szempontokat is figyelembe venni és szigorú magatartási szabályok („házi őrizet”) és biztosító intézkedések (óvadék, a terhelt mozgását nyomon követő technikai eszköz) alkalmazásával bűnügyi felügyeletet elrendelni letartóztatás helyett, ha ezekkel a különös okok veszélye, lehetősége jelentősen (elfogadható) szintre csökken. *Külön tekintettel arra, hogy kényszerintézkedések általános szabályainál a törvény is leírja, hogy a kényszerintézkedést az érintett kíméletével, a korlátozással nem érintett alapvető jogait tiszteletben tartva kell végrehajtani. A kényszerintézkedés végrehajtása során figyelemmel kell lenni arra, hogy az az érintetten kívüli személyt csak a legszükségesebb mértékben érintsen.*⁴⁴ *A kényszerintézkedés végrehajtása során kerülni kell a szükségtelen károkozást.*⁴⁵

11. A nyomozóhatósági előterjesztések, ügyési indítványok és bírósági végzések megalapozottsága, törvényessége és indoklása

A büntetőeljárási törvény legfontosabb – preambulumai szinten deklarált – alapelve a tisztességes eljáráshoz való jog, amely alapjog magában foglalja, hogy a hatóságok eljárásuk során szigorúan betartsák a törvény valamennyi, de főként garanciális rendelkezéseit. Ilyen alapvető rendelkezés, hogy *a büntetőeljárásban a bíróság, az*

44 Be. 271. § (3) bekezdése

45 Be. 271. § (6) bekezdése

ügyesség és a nyomozóhatóság a döntését valóságghú tényállásra alapozza.

⁴⁶ A hatóságoknak, tehát törekedniük kell arra, hogy az igazságnak megfelelő tényállás alapján hozzák meg döntéseiket, amely döntések jogszerűen szerzett bizonyítékokon kell, hogy nyugodjanak. Nincs ez másként akkor sem, ha a döntés csak egy valószínűségi következtetést vár el a hatóságoktól a megalapozott gyanú vagy a különös okok tekintetében. Ilyen esetben is elvárható, hogy megnyugtató – a törvény szóhasználatával éve – megalapozott módon, valós tények alapján kelljen állást foglalnia a hatóságoknak az alapjog korlátozó kényszerintézkedés kérdésében. A történeti tények ismerete azért is nagyon jelentős, mert ezek alapozzák meg a bűncselekmény helyes, törvényes minősítését is. A tényekben való tévedés tehát a bűncselekmény minősítésére is kihatással lehet, amely körülmény például megalapozhatja egyes különös okok fennállását is, mint például a bünszervezetben történő elkövetés, amely jellemzően megalapozza a kollúzió, a szökés, elrejtőzés és a bűnismétlés veszélyét is, így a valótlan tényállás a megalapozatlan gyanú problémáján felül megában hordozza az ebből fakadó jogsértő minősítés veszélyét is. Mindemellert a törvényes minősítés megalapozott tényállás esetében is kiemelt jelentőségű.

Mindezek alapján a nyomozóhatóság törvényi kötelezettsége a bűncselekmény és az elkövető körülményeinek felderítése és az ezt igazoló bizonyítékok beszerzése. A nyomozás iratainak részletes kiértékelése után a nyomozóhatóság előterjesztésében, az ügyesség indítványában, a bíróság végzésében dönthet úgy, hogy a bűncselekmény és az elkövető közötti gyanúsint, bizonyítékokon, tényeken alapuló módon az alapjog korlátozással arányban áll, illetve a jogi minősítés is helyes. Ez után kell az iratok további tanulmányozásával megvizsgálni azt, hogy a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedés különös okai tényeken alapuló módon fennállnak-e, illetve, hogy az ügy és a terhelt személyi körülményei alapján

46 Be. 163. § (2) bekezdése

elkerülhetetlen-e a kényszerintézkedés. Amennyiben a kényszerintézkedés feltétlenül szükséges, meg kell vizsgálni, hogy nélkülözhetetlen-e azt letartóztatás formájában elrendelni, az okok arányban állnak-e a legszigorúbb kényszerintézkedéssel és annak súlyos hatásaival.

A döntések indoklásának számos szempontból fontos, garanciális jelentősége van. Az ügyészi indítvány indoklásának a védelemhez való jog és kontradiktórium szempontjából van nagy jelentősége, ugyanis csak részletes indoklás és persze az ügy iratai alapján kerül a terhelt és a védő olyan helyzetbe, hogy az indítványra érdemben reagálni tudjon. A bíróság indoklása még ennél is nagyobb jelentőségű, hiszen az indoklási kötelezettség a tisztességes eljáráshoz való jog egyik legfontosabb részjogosítványa, melynek hiányában sem a terhelt, sem a védő, sem a jogorvoslat elbírálására jogosult nem látja, hogy milyen bizonyítékok alapján és milyen szempontok okszerű mérlegelésével jutott el az alapjogkorlátozásról rendelkező bíróság a döntésére. Az indoklásnak fontos részét kell, hogy képezze a terhelt személyes körülményeinek és az intézkedés megalapozottan feltehető hatásainak részletes elemzése, vizsgálva, hogy általában és az adott különös ok tekintetében milyen tények és érvek szólnak a kényszerintézkedések mellett és ellen.

12. A vagyont érintő kényszerintézkedések

A vagyont érintő kényszerintézkedések, mint a kutatás, a motozás, a lefoglalás, a zár alá vétel és az elektronikus adat ideiglenes hozzáférhetetlenné tétele, mind a büntetőeljárás céljait szolgáló jogintézmények, mint például az elkövető felelősségre vonása, a sértett vagyoni igényének kielégítése, a „bűnös” vagyon elvonása, illetve jogellenesen birtokolt eszköz elkobzása.⁴⁷ A vagyont érintő kényszerintézkedések

⁴⁷ Be. 302. § (1) A kutatás a büntetőeljárás eredményes lefolytatása érdekében a lakás, az egyéb helyiség, a bekerített hely vagy a jármű átkutatása. A kutatás információs rendszer, illetve adathordozó átvizsgálására is kiterjedhet.

esetében is nagyon fontos az alapjogi szemléletmód és a garanciák betartása, mivel az ilyen kényszerintézkedéseknek nagyon súlyos következményei lehetnek. Az alapjog korlátozás mértéke és az intézkedések súlyos hatása miatt a vagyont érintő kényszerintézkedések közül kiemelt fontosságú a lefoglalás és a zár alá vétel jogintézménye, hiszen ezen kényszerintézkedések keretében akár az elkövető, akár más természetes vagy jogi személy teljes vagyonát vagy annak jelentős részét biztosítási intézkedés keretében hosszú évekre lehet korlátozni.

A Be. alapján *a lefoglalás célja a bizonyítási eszköz, illetve az elkobozható dolog vagy a vagyoneklobzás alá eső vagyon biztosítása a büntetőeljárás eredményes lefolytatása érdekében.*⁴⁸ *(A lefoglalást főszabály szerint birtokba vétellel kell végrehajtani.)*⁴⁹ *A zár alá vétel a vagyoneklobzás vagy a polgári jogi igény biztosítása érdekében a zár alá vétel tárgya feletti rendelkezési jogot függeszti fel.*⁵⁰ A jogi személlyel szemben előreláthatóan alkalmazásra kerülő pénzbírság biztosítása céljából zár alá vételnek a Jsztb. alapján van helye.⁵¹

A jogalkotónak – Uniós jognak történő megfelelés érdekében is⁵²

(2) Kutatást akkor lehet elrendelni, ha megalapozottan feltehető, hogy az

- a) bűncselekmény elkövetőjének elfogására,
- b) bűncselekmény nyomainak felderítésére,
- c) bizonyítási eszköz megtalálására,
- d) elkobozható, illetve vagyoneklobzás alá eső dolog megtalálására vagy
- e) információs rendszer, illetve adathordozó átvizsgálására vezet.

306. § (1) A motozás a bizonyítási eszköz, az elkobozható, illetve a vagyoneklobzás alá eső dolog megtalálása céljából a motozás alá vont személy ruházatának és testének az átvizsgálása. A motozás során a motozás alá vont személynél található bármely dolog is átvizsgálható.

48 Be. 308. § (1) bekezdése

49 Be. 311. § (1) bek. a) pontja

50 Be. 324. § (1) bekezdése

51 2001. évi CIV. törvény (Jsztb.) a jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről, 11. §

52 AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 2014. április 3-i 2014/42/EU

– egyértelmű célja volt, mind az anyagi, mind az eljárási szabályok megalkotásánál a bűnös vagy bűnösnek tekintendő vagyon elvonása. A 2012. évi C. törvény (Btk.) szabályozásában a vagyonekobbzás a bűncselekmény elkövetéséből eredő vagyon elvonását szolgálja, célja általában a helyreállítás és a megelőzés, míg a Btk. 74. § (1) bekezdés e) pontjában szereplő bűncselekmény támogatását szolgáló vagyon elkobzásának a megelőzés mellett megtorlási cél is tulajdonítható.⁵³ A vagyonekobbzás a konkrét bűncselekménnyel kapcsolatos vagyon elvonása mellett irányulhat olyan vagyon elvonására is, amelyről a bíróság - a konkrét bűncselekmény megállapítása nélkül - észszerűen feltételezi, hogy az valamilyen egyéb bűncselekményből származik. Utóbbi az úgynevezett kiterjesztett hatályú elkobzás, amelyről a Btk. 74/A. § (1) és (2) bekezdései tartalmaznak rendelkezéseket. A Btk. 74/A. §-a alapján egyrésztől kiterjesztett hatályú vagyonekobbzás alá esik a bünszervezetben való részvétel, a kábítószer forgalomba hozatala, illetve az azzal való kereskedés, továbbá az üzletszerűen vagy bünszövetségben elkövetett embercsempészség elkövetésének ideje alatt szerzett vagyon. A nyomozóhatóságnak ezen esetekben azt kell bizonyítania, hogy a terhelt a vagyont a megjelölt bűncselekmények elkövetésének ideje alatt szerezte. Ellenkező bizonyításig az ezen idő alatt szerzett vagyont vagyonekobbzás alá eső vagyonnak kell tekinteni. A vagyonekobbzást emellett ugyancsak el kell rendelni a Btk. 74/A. § (2) bekezdésében tételesen felsorolt bűncselekmények elkövetője vonatkozásában a büntetőeljárás megindítását megelőző öt évben szerzett vagyonra, ha a vagyon, illetve az elkövető életvitele arra enged következtetni, hogy az az elkövető igazolható jövedelmi viszonyaihoz, személyi körülményeihez képest különösen aránytalan. A 2014/42/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvnek való megfelelés érde-

IRÁNYELVE, a bűncselekmény elkövetési eszközeinek és az abból származó jövedelemnek az Európai Unió belüli befagyasztásáról és elkobzásáról

53 Kis Norbert - Hollán Miklós: Büntetőjog I. Dialóg Campus, Budapest, 2011, 239. o.

kében tehát a Btk. 74/A. § (2) bekezdés a)-q) pontjaiban felsorolt bűncselekménnyel kapcsolatos vagyon mellett az a további vagyon is vagyonek Kobzás alá esik, amely esetében a bíróság megállapítja, hogy egyéb bűncselekményekből származó jövedelemnek minősül. A hatóság ebben az esetben a terhelt vagyoni helyzete, személyi körülményei és az igazolható jövedelem közötti aránytalanságot bizonyítja, míg a terheltet ekkor is megilleti a jog, hogy bizonyítsa, a vagyont jogszerűen szerezte, és nem bűncselekményből származik.⁵⁴

A 2017. évi XC. törvénynek is egyértelmű célkitűzése a „bűnös”, illetve törvényileg vagyonek Kobzás alá eső vagyon hatékony felderítése, biztosítása és elvonása. Már a törvény bevezető indoklása is megfogalmazza, hogy *a büntetőeljárások gyakorlatában nyilvánvalóvá kell válnia, hogy bűncselekmények elkövetése nem kifizetődő tevékenység, a bűnös úton elért gazdagodás nem tartható meg.*⁵⁵ Az új eljárási törvény szabályozási elve kimondja, hogy *a bűnözéstől a tényleges visszatartó erőt ugyanis nem feltétlenül a bíróság által kiszabott személyi szabadságot elvonó büntetés jelenti, legyen az bármilyen szigorú is. Sok esetben a legsúlyosabb következmény az, ha a büntető igazságszolgáltatás fellépése a bűnözőt maradéktalanul megfosztja cselekvése értelmétől, vagyis a bűncselekmény konkrét, kézzelfogható nyereségétől.*⁵⁶ A Be. alapján, *az ügyészség és a nyomozóhatóság az eljárás során minden szükséges intézkedést köteles megtenni az elkobozható vagy a vagyonek Kobzás alá eső dolog vagy vagyon felderítése és biztosítása érdekében.*⁵⁷ Amennyiben tehát adat merül fel arra vonatkozóan, hogy bűncselekményhez kötődően bűnös eredetű vagyon is felelhető, a felderítésnek erre a vagyonra is ki kell terjednie. A bűncselekménnyel szerzett javak nyomon követése

54 Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez, 2022. március 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás, 74/A. §-hoz

55 2017. évi XC. törvény bevezető indoklása

56 20150224 IM előterjesztés az új büntetőeljárási törvény szabályozási elveiről, A Kormány 2015. február 11. napján megtartott ülésén elfogadott előterjesztés. 25. oldal

57 Be. 353. § (1) bekezdése

során akár újabb bűncselekmények – például pénzmosás - gyanúja is felmerülhet.⁵⁸ Jelenleg a Be. szerint a nyomozóhatóság és az ügyészség is köteles elrendelni a lefoglalást vagyonekobbzás alá eső dolog biztosítására, így a vagyonekobbzás feltételeinek felderítése, a bizonyítékok értékelése és a határozatok indoklása még inkább hangsúlyos kell, hogy legyen a szükségtelen károkozás elkerülése érdekében.

Álláspontom szerint az anyagi jogi szabályozás a vagyonekobbzás eseteit – a bűnösnek tekintendő vagyon körét - túlzottan kiterjeszti, A Btk. 74/A. (2) bekezdése továbbá normavilágossági kérdéseket is felvet. („*az elkövető életvitele az igazolható jövedelmi viszonyaihoz, személyi körülményeihez képest különösen aránytalan*”) A kiterjesztett hatályú vagyonekobbzás biztosítása érdekében elrendelt vagyon elleni kényszerintézkedések számos esetben a terheltek és családjaik teljes vagyonát érintik.

13. A lefoglalás és zár alá vétel büntetőeljárásra gyakorolt hatásai

Sajnos a lefoglalásnak és a zár alá vételnek számos negatív, illetve illegitim hatása is van a büntetőeljárásra, mint például:

- Az „apokrif” kényszerintézkedési okok, vallomástételre, beismerésre, együttműködésre való kényszerítő erő. (Hiszen a terhelt sok esetben szeretné cégét vagy magánvagyonát minél előbb kiszabadítani az ellehetetlenítő, megbélyegző intézkedések, túlbiztosítás alól)
- Az ügyészség vádemelésre, a perbíróság marasztaló ítéletre, vagyonekobbzásra, pénzbírságra való befolyásolása. (lefoglalás, illetve zár alá vétel után még az általánosnál is kisebb az esélye az eljárás megszüntetésének, a felmentő ítéletnek vagy a vagyonekobbzás, pénzbírság mellőzésének)

58 2/2015. (VI. 30.) LÜ h. körlevél a bűnös úton szerzett vagyon elvonását célzó kényszerintézkedésekkel összefüggő ügyészi feladatokról

14. A lefoglalás és zár alá vétel egyéb hatásai

A lefoglalásnak és zár alá vételnek számos egyéb – jellemzően a terheltre és környezetére gyakorolt – negatív hatása van. Ilyenek negatív hatások például:

- A lefoglalt dolog az elhúzódo eljárás alatt tönkremegy, értéktelenedik.
- A lefoglalt, zár alá vett pénzeszköz inflálódik.
- A termelőeszközök lefoglalásával, illetve a pénzeszközök elvonásával az érintett személy, cég működése sok esetben ellehetetlenül, az érintett fizetéképtelen helyzetbe kerül, ennek eredményeként munkahelyek szűnnek meg, nem keletkezik a működésből fakadó adóbevétel sem.
- Az érintett személy vagy társaság üzleti, pénzügyi kapcsolatai megszűnnek, elenyésznek, mert senki nem akar ilyen személlyel elszámolási, üzleti kapcsolatba kerülni, ilyen viszonyt fenntartani. (bankok, üzleti partnerek felmondanak, stb.)
- Az érintett személy és környezet megélhetését is sok esetben veszélyezteti a vagyon elleni kényszerintézkedés.

15. Gyakorlati problémák a lefoglalások és a zár alá vételek kapcsán

- A határozatok gyakran formálisak, nem tartalmaznak sem az intézkedés alapjául szolgáló bűncselekményről, sem a vagyon és bűncselekmény kapcsolatáról (vagyonelkobzás feltételeiről), sem az intézkedés háttéréül szolgáló pontos jogszabályokról érdemi indoklást.
- A határozatok sok esetben megalapozatlanok, semmilyen bizonyíték nem igazolja az adott konkrét bűncselekmény megalapozott gyanúját, illetve a vagyon és a bűncselekmény kapcsolatát. (A helytelen, megalapozatlan bünszervezeti minősítés itt is jelentős problémát jelent az ilyen esetekben alkalmazandó kiterjesztett hatályú vagyonelkobzás miatt)

- Számos esetben történik „túlbiztosítás”. (A biztosított vagyon értéke és a feltételezett jogellenes gazdagodás, okozott kár, vagyoni hátrány nincs arányban)
- Az elrendelő hatóság számos esetben nem vizsgálja a vagyon esetleges legális eredetét kiterjesztett hatályú vagyonek Kobzás esetében. (Az egyértelműen legális eredetű vagyont is intézkedés alá vonja, mint örökölt ingatlan, munkabér, stb.)
- Az elrendelő hatóság számos esetben nem vizsgálja meg, hogy például a lefoglalt ingóságot mindenképpen szükséges-e elvonnai vagy indokolt-e az érintett őrizetében, használatában hagyni, mert például az érintett termelőtevékenységet végez az eszközzel.
- Az elrendelő hatóság jellemzően a Jsztb. szerinti *előreláthatóan alkalmazásra kerülő pénzbírság*⁵⁹ biztosítása érdekében a gyanúsítás szerint okozott vagyoni hátrány háromszorosára rendel el zár alá vételt a cég vagyonán annak ellenére, hogy a jogerős ítéletekben alkalmazott pénzbírság az országos gyakorlat szerint messze elmarad ettől, a teljes vagyoni hátránynak is csak töredéke.⁶⁰
- A hatóságok nem szüntetik meg, nem csökkentik a vagyon elleni

59 2001. évi CIV. törvény (Jsztb.) a jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről, 11. §

60 *A kérdésben döntő hatóságok egy része valószínűleg félreérti a körlevél (1/2019. (V.31.) LÜ h. körlevele) idézett mondatát, amikor a „várható maximumot” azonosította a „törvényi maximummal”, s a zár alá vételek során a nyomozás során megállapított vagyoni hátrány háromszorosából - mint a pénzbírság elvileg lehetséges felső határából - indul ki, s például egy ötszáz milliós hátrányt annak háromszorosát kitevő másfél milliárdos zár alá vétellel serénykedik biztosítani. Kár, hogy ehhez a bíróság úgy tűnik, olykor partner. A körlevél nem az elvileg kiszabható maximális pénzbírság, hanem a várható maximális pénzbírság biztosításának indokoltságáról szól, s talán okkal reménykedhetünk abban, hogy a büntetés kiszabása során „várható maximum” nem feltétlenül, sőt, talán feltétlenül nem a törvényi maximumot jelenti. Igaz, nem biztos, hogy ebben az esetben egyáltalán szerencsés volt a körlevélben a „maximum” kifejezés használata.* (Tóth Mihály: A büntető eljárásról szóló törvény egyes rendelkezéseinek gyakorlati tapasztalatai. A Magyar Jogász Egylet, 2021. szeptember 24-i Tizenötödik Magyar Jogászgyűlésen elhangzott előadásának írásos változata.)

kényszerintézkedést vagy annak mértékét akkor sem, ha az eljárás eredményeként annak eredeti formában történő fenntartása már nem indokolt. (A beszerzett bizonyítékok alapján az okozott kár, vagyoni hátrány mértéke csökkent, megtérítésre került sor, a vagyon legális eredete igazolást nyert, stb.)

15. A lefoglalást, zár alá vételt elrendelő határozatok megalapozottsága, törvényessége és indoklása

Kiemelt fontosságú, hogy alapos felderítés, bizonyítékgyűjtés és mérlegelés előzze meg a súlyosan alapjogkorlátozó és jelentős hatású vagyont érintő kényszerintézkedések elrendelését. A vagyonvisszaszerzési, vagyonbiztosítási „cunami” (jogalkotói és jogalkalmazói erőfeszítés) nem eredményezhet megalapozatlan, törvénytelen, formálisan indokolt biztosítási intézkedéseket. A lefoglalást, ingatlan zár alá vételét elrendelő döntésnek – hangsúlyosan a mérlegelési jogkör hiánya miatt - tényeken, bizonyítékokon nyugvó módon kell nagy fokban kell valószínűsítene, hogy bűncselekmény történt (általános feltétel) és tényeken, bizonyítékokon nyugvó módon nagy fokban kell valószínűsítene, hogy ehhez a bűncselekményhez a kényszerintézkedés tárgyát képező dolognak, vagyonnak a törvényben meghatározott módon van köze (különös feltétel, mint a vagyonelkobzás feltételeinek nagyfokú valószínűsítése). Az erről szóló döntésben a döntéshez vezető bizonyítékokat, azok szükséges mélységű értékelését és az arra épített történeti tényállást (megalapozottságot), az alkalmazott jogszabályokat (törvényesség) is részletesen be kell mutatni. A döntést alátámasztó bizonyítékokat az érintettek és a felülvizsgálatra jogosultak rendelkezésére kell bocsátani. Ezek hiányában a döntéssel szemben sem érdemi jogorvoslattal nem lehet élni, sem a jogorvoslatot nem lehet érdemben elbírálni, illetve maga az eljárás is tisztességtelenné válik.

17. Összegzés

A 2017. évi XC. törvény szemléletmódja alapján kijelenthető, hogy a jogalkotó általában és kifejezetten a kényszerintézkedések tekintetében a korábbinál alapjogiasabb szemlélet vár el a jogalkalmazóktól. A jogalkotónak ezen túl több konkrét célja is volt a kényszerintézkedések tekintetében, az egyik a letartóztatások számának csökkenése és az annak alternatívájaként szolgáló bünyügyi felügyeletnek számának növelése volt, mely cél a statisztikák alapján eddig nem teljesült. Ellenben egy másik jogalkotói cél, a vagyombiztosítások számának növelése sikeresnek mondható. Mindemellett álláspontom szerint az alapjogias szemlélet megköveteli, hogy a súlyosan alapjogkorlátozó kényszerintézkedések esetében a bűncselekmény és a hozzá köthető különös ok - mint a kollúzió veszélye vagy a vagyonelkobzás feltételei - tekintetében a korábbinál nagyobb bizonyítottság, valószínűségi fok legyen elvárható a hatóságok döntései mögött, melyekről határozataik indoklásában részletesen számot kell, hogy adjanak az eljárási jogok hatékonyabb érvényesülése érdekében.

MEGHÍVÓ

A Károli Gáspár Református Egyetem Állam – és Jogtudományi Kar,
Bűnügyi Tudományok Intézetének vezetője Prof. Dr. Domokos Andrea,
Dr. Fodor Balázs Gábor és Dr. Újhelyi Bence ügyvédek közös szervezésében
megrendezésre kerülő

GAZDASÁGI BŰNÖZÉS 2022

című konferenciára

Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kar

DR. FODOR BALÁZS GÁBOR

DR. ÚJHELYI BENCE

2022.11.17. csütörtök 09:00

Magyarországi Református Egyház Zsinati Díszterem

1146 Budapest, Abonyi utca 21.

Konferencia-sorozatunk 7. állomásán a gazdasági bűnözés felderítésének, bizonyításának és büntetőjogi értékelésének aktuális helyzetéről és a változások lehetséges irányairól értekezünk.

A konferencián való részvétel előzetes regisztrációhoz kötött.

Kérjük, hogy részvételi szándékát legkésőbb 2022.11.11. (péntek) napjáig a

<https://ajk.kre.hu/gazdasagi.bunoz.es.2022> címen, szíveskedjen jelezni. A konferenciával kapcsolatos esetleges kérdéseit, illetve észrevételeit a konferencia.ajk@kre.hu címre szíveskedjen küldeni.

08:30 REGISZTRÁCIÓK

11:00 KÁVÉSZÜNET

09:00 NYITÓBESZÉDEK

Prof. Dr. Domokos Andrea
intézetvezető egyetemi tanár KRE-ÁJK

11:30 ELŐADÁSOK

Dr. Lengyel Tibor
ezredes, igazgató NAV Észak – alföldi Bűnügyi Igazgatósága
A költségvetési csalás II. alapesetének jogalkalmazói dilemmái

09:15 ELŐADÁSOK

Prof. Dr. Belovics Ervin
tanszékvezető egyetemi tanár PPKÉ- JÁK
A jogalkalmazói gyakorlat dogmatikai problémái

Dr. Békés Ádám
egyetemi docens PPKÉ- JÁK, ügyvéd
Paradigma váltás a sértett fogalmában?

Dr. Tóth Mihály
professor emeritus KRE-ÁJK, MTA doktora
Néhány tendencia és tanulság

Dr. Galgóczi Zoltán
ügyvéd
A terhelt nélküli bizonyítás hatása a bírói döntésre és a védelem szerepére

Dr. Molnár Gábor Miklós
ny. kúriai tanácselnök, ügyvéd
A gazdasági bűncselekmények legújabb ítélkezési gyakorlata

Dr. Újhelyi Bence
ügyvéd
Új törvény, új szemléletmód

Dr. Jancsó Gábor
büntetőjogi jogalkotásért felelős helyettes államtitkár
A jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről szóló törvény múltja, jelene és jövője

Dr. Fodor Balázs Gábor
ügyvéd, egyetemi oktató KRE- ÁJK
Kényszerintézkedések és azok hatásai